

IN OUT

משה נגבי על פיטוריו מ"מערבי"
גבי וימן על הליכי המכרז לערוץ השלישי
ירון אזרחי על הקשר של סילבן שלום ל"ידיעות אחרונות"
דני רבינוביץ' על הקול האחיד בשיח העיתונאי
שרי מקובר על האווירה בקול-ישראל

כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת נחום ברנע • כרמית גיא • דניסרי פרנקפיין • יובל קרמניצר • אנשיל פפר • שמעון ארדי • ענת בליאנט • אודי מרלז • ארטן לוי • עמוס טי • רפי כן • אורי דרומי • מיכל אהרוני • איתן להמן • עוזי בנימין

תעשיית הערוצים

ההחלטות על מתן זכויות להפעלת ערוץ טלוויזיה מסחרי נוסף וערוץ חרשות מסביב לשעון מעמיקות את תווי ההיכר של מפת התק" שורת הישראלית של התקופה הנוכחית: בתוך עשר שנים הפכה ישר" אל ממרינה חד-ערוצית למקום שבחללו חולפים אותות של עשרות תחנות טלוויזיה. הצטרפות שני הערוצים החדשים אינה משנה דבר מהותי באופיו של עולם התקשורת הישראלי; היא רק מעצימה את התהליכים התרבותיים והחברתיים הקיימים ממילא, המשקפים על הנרקע, ועל-פי הרגלי הצריכה של הציבור, את היות ישראל חברה רבת תרבותית שהמכנה המשותף הגלעיני שלה מתכווץ והולך.

אין מקום לקונן על ההתפתחות הזו כמו שאין טעם להיאבק בה. מנקודת המבט של אינטרס העיתונאים, פתיחתם של שני הערוצים החדשים היא בשורה משום שהיא מונבת אפשרויות תעסוקה חרשות ומאפשרת ניידות גדולה יותר בתוך שוק התקשורת. עם זאת, בצד איתולי ההצלחה לזכיינים, יש הצרקה להתבונן רגע במכשלות האור" בות להם ולהתריע מפניהן.

נסיון העבר מלמד שהאינטרסים המסחריים של הזכיינים גוברים על השיקולים העיתונאיים ועל הערכים המקצועיים שבשמש ממלאים עיתונאים את שליחותם החברתית. הלקח הזה רלבנטי במיוחד להפע" לת ערוץ החרשות מסביב לשעון. לכאורה הוא מועד להיות חשוף יותר מערוצי טלוויזיה אחרים ללחצים שיחתרו להפיק רווח עסקי מהעיסוק העיתונאי. הניסיון בעולם מלמד שהביטויים לכך עלולים להיות הפרי דה כלתי מספקת בין שיקולי המערכת המקצועית לשיקולים העסקיים של הזכיינים, רידוד המסרים החרשותיים והצהבתם כדי להגדיל את אחוזי הצפייה, חלוקת זמן לא סבירה בין החומר החדשותי לפרסומות, ובמקרים קיצוניים – ערבוביה בין תכנים עיתונאיים למסרים מסחריים. גם לערוץ השלישי, חרף הכוונות המוצהרות הנאצלות של הקבוצות הנוכח, אורבת סכנה של שחזור התהליך שעבר על הערוץ השני.

הערוצים החדשים ישפיעו על מעמדו של ערוץ 1 ועל מצבה של רשות השידור. אין ספק שכניסת ערוץ 3 וערוץ החרשות לבתים תקטין את אחוזי הצפייה בערוץ הציבורי (וגם ביתר הערוצים) ותחרף את בעיית הזהות שלו. יהיה על הנהגתו להגדיר את תפקידו, להתוות את אופיו, ולבצע את השינויים המתבקשים זה שנים בהנהלתו כדי להתאימו לתקופה הקרובה. שישים אחוזים מהאוכלוסייה צופים בטלר ויזיה בשעות השיא, אבל פחות מעשרה אחוזים מהם בשירורי הערוץ הראשון. חרף התאוששות מסיימת של הזמן האחרון (על חשבון הירידה בצפייה בערוץ 2) ייאלץ הערוץ הציבורי להיאבק קשה כדי לשמור על נתח סביר של צופים ולהצדיק את הכנסות הענק – מכספי הציבור – הוורמות לקופתו. המצב העגום בקול"ישראל, הנסקר בגיליון זה, מלמד כי בהנהלת רשות השידור אין מבינים שהשנה הקרובה היא שנה מכרעת להצלת מעמדו של השידור הציבורי.

עוזי בנימין

6 התופש תם משה נגבי

8 עניין אחר: דיכאון בקול"ישראל שרי מקובר

13 מרגיש בבית: סילבן שלום ו"רדעו אחרונות" ירון אזרחי

14 אופט, נפחתי: מנסינה של מרואינת כרמית גיא

16 בדרך מקיסריה: מועקוחיו של חבר ועדה המכרזים לערוץ השלישי גבי וימן

18 כל מה שרציתם לדעת: על החוברת של אורי דן יובל קרמניצר

22 הקיבעון הצדקני וסכנותיו: אהידות השיח העיתונאי דני רבינוביץ

25 קורא מן השורה: אין קולות מהשפח עמוס נוי

26 מלחמת העצמאות: מאבק השבועונים החדריים על מקומם אנשיל פפר

29 לשון הרע: פיצויים ללא גבולות איתן להמן

30 זו רק פארסה: חופש העיתונות ברוסיה דמיטרי פרוקופייב

32 דעת הקהל: שמעון ארף, ענת באלניט, אודי פרלו, ארנון לוי

34 עין בינלאומית: פלפל חריף בהודו רפי מן

37 חופש הביטוי: קונרד בלק תוקף את עיתונאיו מיכל אהרזני

38 עיתון דל שומן: ה"שיקאגו טריביון" מתכווץ אורי דרומי

40 מסיבת עיתונאים: מדור תגובות

42 אירועי תקשורת

התנועה הישראלית לדמוקרטיה
תנועת ישראל דמוקרטיה

מזכיר המערכת: איתן לוי
העורך: עמוס נוי
צילום: השוער - אהוד הפאר (נסימת משנה)
אכנס ליבוק (משה עזבי)
דפוס: כוון אפעמין
כתובתנו באישראל: www.idi.org.il
דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il
ISSN 0793-5781

עורך: עמוס נוי
מערכת: (נחום ברנע, מרים תגי, רפי מן)
יועץ: פרופ' ירון אזרחי, פרופ' ירדנה שמרן
שיפד נראכית: מסודיזה
טריבד לעונית: מיפיל רזומטי

העין השביעית
בהוצאת הסכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91046
מלפון: מנרבה 5300866-02
מויים וסולחה: 5300841-02
פקס: 5488633-03

מעונן חלקית עד בהיר

מעונן חלקית: למרות הררי המלים שנשפכו בשבועות האחרונים על אודות אריאל שרון, נרמה שעומד בתוקפו הקושי לפרש אותו: האם הוא זאב בעור של כבש או כבש בעור של זאב? הקושי הזה פוגע לא רק בחרות היצירה של העיתונאים, אלא גם, ובעיקר, בגאוותם. שרון לא צנח אל ראשות הממשלה מהמאדים. יש עיתונאים שמכירים אותו, ומסקרים אותו, עוד מפעולות התגמול של תחילת שנות החמישים של המאה שעברה.

שרון, בלי שום כוונת עלבון, הוא מותג לאומי ממש כמו השוקולד הקלאסי של "עלית", הווא עם ציור הפרה והעטיפה האדומה: נרמה שהיה כאן תמיד. אף על פי כן – וגם כאן הרימוי המתבקש הוא אותו שוקולד אהוב של "עלית" – הוא לא איבד את היכולת להתחדש. אם לא בהרכב הקלורי – בטעם, ואם לא בטעם – באריזה.

ערב הבחירות ומיד לאחריהן נפוצו שמועות על מהפך יוני שחל בנפשו של שרון. אמרו שהוא מוכן לתמוך בהפרדה חריצנית בין ישראל לפלסטינים, שתהיה כרוכה בנסיגה מרוב השטחים; אמרו גם שהוא מוכן לפנות התנחלויות בודדות, כגב ההר וברצועת עזה. המדקדקים ידעו לציין את שם ההתנחלות הראשונה ששרון יפנה: נצרים.

כמרץ יצא שרון לראשונה לארצות-הברית כראש ממשלה. ערב הנסיעה פרסם זאב שיף, הפרשן הצבאי של "הארץ", ידיעה מקרימה, מה שנקרא בלשון המקצוע "הרמת מסך". שרון, כתב שיף, יביע בשיחותיו בווישינגטון נכונות לפנות התנחלויות ברצועת עזה. שיף הוא אחד העיתונאים האמינים והממוסמכים ביותר בישראל, עיתונאי ששמו הולך לפניו בכל העולם. הוא לא יפרסם ידיעה אלא אם כן קיבל אותה ממקור מהימן, וברק אותה עם מקורות נוספים.

הביקור של שרון בבית הלבן עבר בשובה ובנחת, כיאה לביקור של מנהיג ירידותי. המארחים לא דרשו משרון דבר, והוא לא נתן להם דבר, לא כדמי קרימה על חשבון הסכם עתידי ולא כעירבון לקראת הסכם סופי. להפך: בשיחות רקע שקיים עם עיתונאים, הסביר מדוע הוא מתנגד לתוכניות ההפרדה. הן אינן ניתנות לביצוע, אמר, במיוחד לא בירושלים. הוא גם אמר שכל אחת מההתנחלויות חייבת להישאר במקומה. יצהר וברכה ואיתמר חיוניות מבחינה בטחונית. נצרים חיונית לפיקוח על הנמל הפלסטיני שיוקם בעזה. כפר-דרום עצרה בגבורה את הכוחות המצריים שפלוש לארץ ב'48.

ערב החג השני של פסח, באפרייל, העניק שרון ראיונות חג לשלושת העיתונאים היומיים. ארי שביט, "הארץ", שאל אם שרון יסכים לפנות יישובים במסגרת הסכם אילו-חמה. שרון היה חרימשמעתי: "לא. בשום פנים ואופן לא". גם לא יישובים מבודדים כמו נצרים, שאל שביט. "לא", השיב שרון. "בשום מחיר. כשביל מה? לנצרים יש חשיבות בטחונית עצומה".

הטון הנחרץ בדבריו של שרון מומין שאלות. האם ייתכן ששרון החדש, איש הפשרות הכואבות, לא היה אלא המצאה של יחסי-ציבור, שנועדה לרכך את הדימוי שלו בעיני הבוחר הישראלי ובעיני הממשל האמריקאי? או לחלופין, האם ייתכן שעיתונאים או מקורותיהם ראו מהרהורי לבם, וייחסו לשרון מה שלא עלה מעולם על דעתו? או לחלופין, האם ייתכן ששרון סובל מפיצול אישיות, ומופיע פעם כד"ר ג'קל, ופעם כמיסטר הייד?

שיף סירב לחשוף באוזני את מקורותיו. זוהי זכותו, כמובן, ואף חובתו. בדיקות שקיימתי ללא עזרתו הוכילו אל רובי ריבלין, או ראש סיעת הליכוד בכנסת ונאמנו של שרון בשליחות פוליטיות כאלה ואחרות, והיום שר התקשורת.

ריבלין שוחח על השינויים בעמדותיו של שרון עם רבים וטובים: חברי כנסת, בוחרים, עיתונאים וריפולומטים זרים, ביניהם אנשי השגרירות האמריקאית. הוא לא ניהל את פגישותיו במחתרת. שרון ידע, כנראה. שירות המודיעין הפוליטי שלו, מהמשוברים בשוק, לא נוטה להירדם בשמירה. מכל מקום, שרון לא השמיע באוזני ריבלין מלה אחת של נזיפה.

ריבלין היה מעורב במשאומתן שניהל שרון בסתיו עם אהוד ברק, במגמה לצרף את הליכוד לממשלה בראשות העבודה. לטענתו של ריבלין רובר במשאומתן על פיגוי 17 יישובים, ביניהם כרים וגנים בגזרת ג'נין, שאינור בצפון השומרון, ותקוע, סמוך לגוש-עציון. הפיגוי נועד לאפשר את צירוף כל השטחים המכונסים באזור B לאזור A שבשליטתם המלאה של הפלסטינים. המתנחלים המפונים אמורים היו להשתכן קבע בגושי התיישבות תחת ריבונות ישראל.

תוכן המגעים עם ברק דלף החוצה. 11 חברים מוראגים בסיעת הליכוד דרשו דיון בסיעה. בריון אמר שרון שהוא תומך בהצטרפות משום שהממשלה עתידה לקבוע את גבולות ישראל לתקופה ארוכה מאוד. הליכוד חייב להיות בממשלה כדי להשפיע על המפה. הקול היה קולו של שרון, אבל הניתוח, המלים, היו של ברק. ריבלין העריך שכך מדבר אדם שמניח שהמפה עומדת להשתנות. כך לא מדבר אדם שמקדש את המפה הקיימת. גם מפגישות שקיים שרון עם צמרת יש"ע עלתה תמונה דומה: שרון מוכן לשקול פינוי של התנחלויות מבודרות כמסגרת הסכם. הפרשנות של ריבלין הרשימה את הדיפלומטים בשגרירות ארצות-הברית בתל-אביב. הם הגיחו שריבלין מדבר בשם שרון, ברשות ובסמכות, ומיהרו להבריק את הדברים לעמיתיהם בווינגטון.

הקושי לפרש את
שרון פוגע לא רק
בחדוות היצירה
של הניתונאים,
אלא גם, ובעיקר,
באמונם

אלא שבמקביל קיים שגריר ארצות-הברית בישראל, מרטין אינדיק, פגישות בארבע עיניים עם שרון. בפגישות האלה שרון לא אמר, גם לא רמז, שהוא מוכן לפנות התנחלויות. האמריקאים התקשו להעריך מפיו של מי מדבר שרון האמיתי: מפי ריבלין או מפי הגבורה. מאז הבחירות ביקשתי פעמים אחדות את שרון להבהיר את עמדתו. הוא אמר בעקביות שהוא מתנגד להפרדה ולפינוי יישובים. אין לו מושג, אמר, מי המקורבים שריבירו בשמו. אף אחד לא הוסמך עליהם לעשות זאת. לכאורה, הכחשה חריגה מעיית. בכל זאת מצליח שרון מפעם לפעם לבלבל אותי. הפלסטינים שיפשים, הוא נוהג לומר. הם יכלו לקבל אצלי מה שאחרים לא יוכלו לתת להם אף פעם. מה הוא מוכן לתת הוא מסרב לומר. לא חושפים מראש קלפים במשאומתן, הוא אומר. אם אומר עכשיו, כאילו כבר נתתי. ייתכן ששרון שומר אצלו כמה הפתעות מהממות. לא צריך להיות ספקן גדול כדי להניח שכוונתו אחרת: להשיב לעצמו משהו מהעמימות, ששירתה אותו כל-כך יפה עד שהחליט לפתוח את סגור לבו במוספי הפסח. שרון מאוד מתוחכם, כשהוא רוצה.

• • •

בהיר: הפרשן המשפטי של "מעריב", משה נגבי, פוטר מתפקידו על רקע סירובו המתמשך לכתוב על הפרשיות הפליליות הקשורות במו"לים שלו, משפחת נמרודי. נגבי הוא לוחם קנאי למען שורת הערכים שמכונסת תחת המונח "שלטון החוק". לעתים קרובות הטיעונים שהוא מעלה משכנעים אותי. לפעמים אני פחות בטוח. כקורא, הייתי מבקש שיהיה ספקני יותר ונחרץ פחות. עניין של מזג, כנראה.

הנמרודים הם
המלך מ"בגדי
המלך החדשים,
מינוס הבושה.
אנחנו עירומים,
הם אומרים
לניתונאים שג"הם,
ונכשיו ונקו לנו

אבל משפחת נמרודי לא פיטרה את נגבי בגלל מזגו. היא פיטרה אותו משום שהמאבק הציבורי והמשפטי שהיא מנהלת שינה את פניו. שנה ורבע ישב עופר נמרודי במעצר. עכשיו, כששוחרר, הוא יכול לעשות את חשבון עתידו. חוק דרעי חותך לחצי את עונש המאסר שיוטל עליו. אם תיחתם עסקת טיעון או יתקיים משפט, הסיכון שיחזור לכלא איננו גדול. אין, לפיכך, לנמרודים סיבה להתבייש. ידיהם חופשיות. כל עוד היתה להם בושה, החזיקו בנגבי כחירוק שיניים. הלכה הבושה. הלך נגבי.

נגבי ימצא, כך צריך לקוות, את מקומו המכובד בכלית-קשורת אחר. מקומה של הבושה פחות בטוח. הנמרודים הם המלך מ"בגדי המלך החדשים", מינוס הבושה. אנחנו עירומים, הם אומרים לעיתונאים שלהם, ועכשיו שקו לנו.

יעקב נמרודי פרסם ב-15 באפריל בעמודי החדשות של "מעריב" מאמר כגנות העיתונאי שפיטר. בדרך-כלל נמרודי מפרסם משלים וחידות בעיתונו. לא הפעם. אוכזר הבושה סייע לו לנסח מאמר בהיר מאוד, אחד הכהירים שפרסם מעודו.

הוא מאשים את נגבי ב"חוסר יושר אישי ואינטלקטואלי מהדרגה הנמוכה ביותר", ב"שקרים", ב"עזות מצח", ב"חוסר משמעות" וב"יריקה לבאר שממנה שתה לרוויה במשך שמונה שנים".

על-פי העובדות שמתאר נמרודי, נגבי לא ירק לשום באר. חטאו היה הפוך: הוא סירב לירוק. אם עיתון הוא באר, הבאר הזאת משותפת לכולם: למור"ל, לעורכים, לכתבים, לקוראים. מי שירק לבאר המשותפת היה עופר נמרודי, בעבירות שהורשע בהן ובעבירות שעליהן הוא עומד לדין.

כאשר עוררו גילויי פרשת נמרודי מהומת אלוהים בתקשורת הישראלית, הביעו עיתונאים רבים את המשאלה שהמשפחה תמכור את העיתון ואת מאחזיה בערוצי הטלוויזיה, ותמקד את כשרונותיה בתחומים אחרים. המשאלה הזאת היתה מוגזמת, כנראה. צריך היה לבקש פחות: שהסיבוב השני, הקשה, של עופר נמרודי בכלא יעלה קצת סומק על לחיי המשפחה.

החופש תם

לא יכולתי לדעת שאחווה בעצמי - כאובייקט - הצגת תכלית גסה ובוטה במיוחד של האיום על חופש העיתונאי מצד המו"ל

פני כשש שנים, בהקדמה לספרי "חופש העיתונות בישראל" (הוצאת מכון ירושלים לחקר ישראל), התרעתי על כך שבצד האיום על חופש העיתונות, התגבש והתעצם מוקד איום נוסף - "מצד בעלי ההון החולשים כיום על רוב רובה של העיתונות ו'מצנזרים' את המתפרסם בה עליפי האינטרס האישי והעסקי שלהם ושל מקורביהם". בעת כתיבת הדברים לא יכולתי לדעת שאחווה בעצמי - כאובייקט - הצגת תכלית גסה ובוטה

במיוחד של האיום הזה. המכתב בדואר רשום שקיבלתי יומיים לפני הפסח אמנם כלל לא נימק את פיטורי, אך התקשיתי למצוא לו הסבר, וולת סידורי להתאים את נושאי כתיבתי ותכניה לאיניטרסים של בעל העיתון. בהסכם ההעסקה שלי אמנם התחייב המו"ל - בחתימת ידו - שאינה מ"חופש ביטוי מוחלט הן בנוגע לנושאי הכתיבה והן בנוגע לדעות", אך כפי שמסתבר גם זה לא מנע את פיטורי אחרי שהתעקשתי למצות במלואו חופש זה, בין השאר בכתיבת טורים התומכים במיצוי הרצון הפוליטי עם מושחתי צמרת, וסירוב להצטרף למסע דהילגיטימציה נגד המופקדים על המיצוי הזה.

הפיטורים אימתו לצערי את החששות שהבעתי בגיליון המיוחד של "העין השביעית" על פרשת נמרורי (אוגוסט 1998), כי חופש העיתונאי בישראל הידרדר כנראה למצב סופני. נכון אכן לטעמי לדבר, בהקשר זה, על חופש העיתונאי, ולא על חופש העיתונות, משום שענייגנו בחירות של עיתונאים לפרסם דעות וירייעות גם כאשר הן פוגעות באינטרסים עסקיים או אחרים של העיתון ובעליו.

ללכד המו"לים עצמם - שהעצימו את כוחם שלהם וריסקו את כוחם של העיתונאים עליירי משטר החוזים האישיים - יש עוד כמה "אשמים" בהידרדרות חופש העיתונאי בישראל למצבו הסופני. מערכת המשפט, שהצטיינה בהגנה על חופש העיתונות ה"קלאסי" מול השלטון, לא רק שלא תמכה אלא דווקא חיבלה בחופש העיתונאי מול מעסיקו. בית הדין הארצי לעבודה העדיף את זכות הקניין של המו"ל על חירות העיתונאי, ולפיכך קבע כי "רשאי בעלים של עיתון לכונן את עיתונו לנתיבים הרצויים ולמנוע פרסומים נוגדים". בניגוד לעמדתה של השופטת אלישבע ברק, גרס בית הדין כי "ככל העובד עיתונאי", ולפיכך הוא חייב לקבל את תכתיבי המעסיק.

גם בית המשפט העליון הכיר בזכותו של המו"ל לשלוט ללא מצרים בתוכן עיתונו. הרוכב בג"ץ אטם את אוזניו לאזהרת נשיא דאז, השופט מאיר שמגר, כי "אם בעלי השליטה באמצעי התקשורת יסרבו לשקף רעיונות מסוימים עלולה תמונת הרעיונות

להתעוות; שוק הרעיונות עלול להפוך לשוק הרעיון הבלעדי". בג"ץ גם לא אימץ לפי שעה את הרעיון שהעלה נשיאו הנוכחי, פרופ' אהרן ברק, לראות בעיתון - גם אם הוא קניין פרטי - בימה ציבורית המחויבת בכללי הגינות, ושסמך לפיכך להתיר לבע"ל היה להפעילו בשרירותיות ומתוך שיקולים זרים. כך הוכפף חופש העיתונאי לחלוטין לשרירות הזאת וגם אם היא נובעת משיקולים שהם לא רק זרים, אלא מושחתים ואף חלילה פלייליים. השלכות פסקי-הדין האמורים על חופש העיתונאי חמורות שבעתים בשל הריכוזיות של שוק התקשורת. לאחר קבלת מכתב הפיטורים, לא יכולתי שלא להיזכר בדאגה ברבריו של עורך "מעריב" לשעבר, והתן פרס ישראל לעיתונות, שלום רוזנפלד, שהזהיר בעקבות הפסיקות המשפטיות הנ"ל, ש"כאשר יותר ויותר עיתונים מתרכזים בפחות ופחות יריים, שוב לא יכול עיתונאי 'סירובניק' למצוא בנקל, אם בכלל, בימה אלטרנטיבית".

המתקק יכול היה לתקן, או למצער לנתן, את אשר קלקלו בתי המשפט בפסיקותיהם, אך גם הוא כשל וכושל. זאת למרות שהתו לו את הדרך לשיפור המצב. לפני כחמש שנים, כאשר פרשת נמרורי (הראשונה) עוד היתה בחיתוליה, התמנתי כחבר בוועדה בראשות הנשיא דאז של מועצת העיתונות, חיים צדוק, בנושא חוקי העיתונות. ועדת צדוק היתה מודעת היטב למצבו הקשה של חופש העיתונאי. היא העריכה כי "התנאים השוררים כיום בעולם העיתונות בישראל מאפשרים להפעיל על העיתונאי לחצים משמעותיים, בעיקר לחצים בעלי אופי כלכלי; קיים חשש ממשי כי במקום שבו מופעלים לחצים כאלו לא החובה לפעול בהתאם לכללי האתיקה תכדיע את הכף, אלא חששו של העיתונאי שאם יימנע מלדעות את המו"ל, יופעל עליו לחץ שיסבור את המעטה לחמו או יפגע בו באופן חמור אחר".

כדי לשקם את חופש העיתונאי המליצה הוועדה על כמה יוזמות חקיקה: לאסור באורח גורף ובלתי מותנה "מתן הוראה לעני תונאי להפר את כללי האתיקה או לפעול באופן המחייב הפקדה של כללי האתיקה", ולהסמיך את בית הדין לעבודה לזכות עיתונאי שפוטר או התפטר בגלל סירובו להוראה כזאת, ב"פיקוד פיטורין עד שיעור הגבוה פי שלושה מן הקבוע בד"ן או בהסכם; לקבוע - כמקובל במדינות נאורות אחרות - "הסדר מיוחד להגבת לת הריכוזיות בתחום העיתונות הכתובה", ובכלל זה "מגבלות בנושא הבעלות הצולבת" על כלי תקשורת כתובה ומשוררת.

אריבע שנים חלפו וההמלצות הללו - שהוגשו לשר המשפטים ולשר הפנים - מוטלות, כנראה, במשרדיהם כאבן שאין לה הפ"כין. הצעות חוק פרטיות שביקשו ליישמן - של זמבה גלאוק, תמר גוב'נסקי, בני בגין ויובל שטייניץ - אף לא הגיעו לליבון. ואולי היה תמים להניח שהרוב בבית המחוקקים ישקול בריבנות חקיקה

הלוואי ואתבדה,

אבל חוששני

שהחופש חול

המו"לים (או

לחצער הרצון

לחוש חופש זה)

גווע זה מחבר

בלבבותיהם של

עיתונאים רבים

שהיא למורת רוחם של המו"לים. הרי הללו שולטים כאמור, על פי הריץ הקיים, בשוק המידע והרעות, ויכולים אפוא "להוציא חוזה" על פוליטיקאי עליידי נירדיו הטוטאלי מהשוק הקריטי הזה. יש כאן אם כך מלכוד קטלני: כרי לנתן את כוח המו"לים לדכא את חופש העיתונאי, הכרחי תחילה להתעמת אתו, וזו כנר" אה משימה שרק פוליטיקאים מועטים מדי מוכנים להסתכן בה.

נ"ח "משיחית", לימדנו הלורד אקטון, "זכוח מוחלט משיחית לחלוטין". מסתבר שזה תקף גם לגבי כוח השליטה של המו"לים בעיתונאים. וכך הידרדרנו לניצול השליטה האמורה לא רק להעצמת רווחים או לקידום תוכנית פוליטית הקרובה ללב המו"ל, אלא לניהול מסע תקשורת מצד עבריינים החשורים בפלילים נגד גורמים האוכפים עליהם את החוק. היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין, התייחס לכך כאשר ציין באירוע חגיגי של הפרקליטות לקראת הפסח, ש"חלק מהביקורת הנשמעת על הפרקליטות הוא מאת אינטרנטנים", וכי "יש בחלט בכלי תקשורת מסוימים, לעתים, ניצול בוטה של הציבור לשירות אינטרסים של בעלי כלי התקשורת או העומדים בראשם".

למותר לציין שבמקרה זה הנזק הערכי שבדיכוי חופש העיתונאי ההגון מתעצם שבעתיים. לפגיעה בזכות הציבור לרעת מצטרף עקוק ורוני של אמון הציבור ברשויות החוק והמשפט, אמון שהוא כנפשה של מדינת חוק מתוקנת.

כדברי השופט הפורש של בית המשפט העליון, פרופ' יצחק זמיר, בטקס הפרידה מן הכהונה: "ההתקפה על המערכת של אכיפת המשפט היא בפועל התקפה על מערכת המשפט עצמה, שכן אין קיום למערכת המשפט ללא אכיפת המשפט, וההתקפה על מערכת המשפט היא בפועל התקפה על יסודות החברה, שכן אין קיום לחברה ללא משפט".

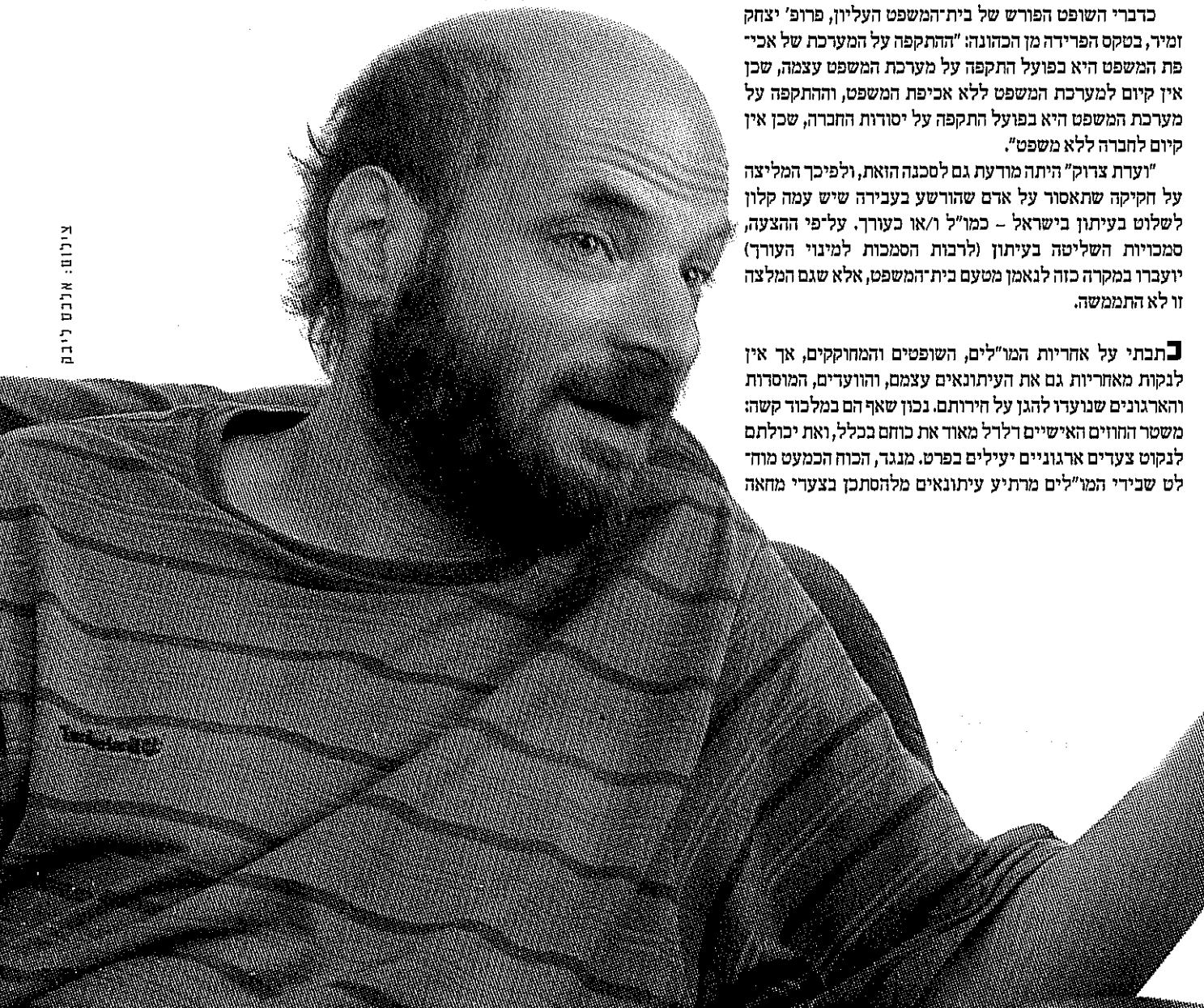
"ועדת צדוק" היתה מודעת גם לסכנה הזאת, ולפיכך המליצה על חקיקה שתאסור על אדם שהורשע בעבירה שיש עמה קלון לשלוט בעיתון בישראל - כמו"ל ו/או עורך. עליפי ההצעה, סמכויות השליטה בעיתון (לרבות הסמכות למינוי העורך) יועברו במקרה כזה לגאמן מטעם בית המשפט, אלא שגם המלצה זו לא התממשה.

כתבתי על אחריות המו"לים, השופטים והמחוקקים, אך אין לנקות מאחריות גם את העיתונאים עצמם, והוועדים, המוסדות והארגונים שנועדו להגן על חירותם. נכון שאף הם במלכוד קשה: משטר החוזים האישיים רלרל מאוד את כוחם בכלל, ואת יכולתם לנקוט צעדים ארגוניים יעילים בפרט. מנגד, הכוח הכמעט מוחלט שבידי המו"לים מרתיע עיתונאים מלהסתכן בצערי מחאה

וסולידריות. כלומר אותם גורמים שמאפשרים את הפגיעה בחופש של עיתונאי פלוני פוגעים גם בחירות התגובה של העיתונאים האחרים על הפגיעה הזאת.

אך לגורמים האובייקטיביים הללו מתווסף כמרומה גם גורם סובייקטיבי: העדר הפנמה של הממד הערכי-עקרוני שבפגיעה בחופש העיתונאי. גם העיתונאים ונציגיהם מתייחסים לעתים לפגיעה כזאת כאל סוגיה משפטית שבתחום יחסי עובר-מעביר גרידא, או באספקלריה של התחרות בין כלי התקשורת, ללא רגישות או אכפתיות להיבט האתי ולהשלכות על חופש הביטוי ועל זכות הציבור לדעת. היה זה מביך למדי לשמוע את שר המשפטים, מאיר שטרית, נוהף בעיתונאים ובמועצת העיתונות על רפיסותם לנזכח דיכוי חופש העיתונאי. היה מדהים להיווכח שראש לשכת עורכי-הדיון, ד"ר שלמה כהן, והיועץ המשפטי של האגודה לזכויות האזרח, דן יקיר, מוקיעים את הפגיעה בחופש העיתונאי ומצביעים על סכנותיה בנחרצות רבה יותר מדוברי העיתונאים ומוסדותיהם. "כאשר החירות מתה כללכות", הזהיר השופט האמריקאי הנודע לרנד הנד (Learned Hand), "שום חוקה לא תציל אותה". הלואי ואתברה, אבל חוששני שהחופש מול המו"לים (או למצער הרצון לממש חופש זה) גווע זה מכבר כלכבותיהם של עיתונאים רבים.

משה נבני הוא מרצה בכיר במחלקה לתקשורת באוניברסיטה העברית

עניין אחר

שורה ארוכה של עיתונאים בכירים בקול ישראל
נזקקים בימים אלה למינוחים חסרי תקדים
בחריפותם כדי לתאר את הנעשה במסדרונות
הרדיו. "הכל דיבורים", מגיבה ההנהלה בביטול

ש ר י ח ק ו ב ר

עיצומו של המשאיומתן על הקמת ממשלת ברק, יצאו עובדי רשות השידור להפסקת עבודה קצרה. כתבי הטלוויזיה הוזמנו ברוחב לב לארוחת צהריים. כתבי הרדיו קיבלו אישור לסגדוויץ'. נכמרו רחמיה של קרן גויבך על מגשו העלוב של גיל ליטמן, והשיגים איחדו את ארוחתם. כטוב לבם באוכל, סיפרה גויבך לעמיתה שכתבי הטלוויזיה נשלחו לחופשת סוף שבוע מפנקת על חשבון הרשות כאות הוקרה על הסיקור המסור בתקופה המרינית המורכבת. ליטמן, שסיקר את התגורות המדיניות בלא פחות אינטנסיביות, שאל את עצמו בדכרוך אם עובדי הרדיו יקבלו, בסוף החודש, את השעות הנוספות.

למחרת בבוקר התנוסס מכתב גלוי על לוח המודעות של קול ישראל. תחת הכותרת "אסקופה נדרסת" פירט ליטמן את השגותיו על הנהלת רשות השידור הנוהגת איפה ואיפה בכתבי הרדיו והטלוויזיה ועל חוסר השוויון בין החטיבות בכל הנוגע לציוד, כוח עבר, דה, שכר ויחס. בעקבות המכתב התכנסו בכירי חטיבת החדשות ברדיו לישיבה דחופה ורגו במצב שנוצר. בסוף אותו יום התגבש, כמעט בספונטניות, "ועד הפעולה" הראשון של קול ישראל. מטרתו הראשונית, המוצהרת, של ועד הפעולה היתה השואת תנאי השכר של עובדי הטלוויזיה עם אלה של עובדי הרדיו. גם אמנון נרב, מנהל הרדיו, נקרא להצטרף למאבק. אבל בשנה האחרונה החריפו היחסים בין העובדים למנהל קול ישראל. לטענת כתבים, מגישים ועורכים ברדיו, נרב הוא האחראי הראשי למצב הקשה שאליו הידרדרה התחנה. מדיניות הניהול שנקט, אומרים עובדים רבים ברדיו, גרמה ליחסי עבודה עכורים, בריחת כוכבים, הישגים עיתונאיים מועטים, חוסר מוטיבציה ומעורבות גוברת של גורמים מהמערכת הפוליטית בתחנה.

שורה ארוכה של בכירים בקול ישראל משתמשים בימים אלה באוצר מלים קשה עד חריף כדי לתאר את הנעשה במסדרונות הרדיו. "אוירת נכאים", "רדיפות אישיות" ו"חלוקת נחלות מטעמים לא כשרים" הם רק דוגמיות. הרחקתו של מנחם פרידמן, הכתב הכלכלי של הרדיו, מעריכת התוכנית "צבע הכסף" והגשתה, החלפות תכופות של מגישי התוכנית "הכל

דיבורים", והתפטרותו של רכז הכתבים האהור, אריה שקר, לא תרמו, כלשון המעטה, לשיפור המצב.

הבקע הראשון במערכת היחסים בין מנהל הרדיו לעובדיו התגלה לפני כארבע שנים, במהלך ישיבת מערכת רבת משתתפים שהתקיימה בחטיבת החדשות ברדיו. "אני לא אוהב כוכבים ברדיו, למרות שהם המביאים לנו את הרייטינג", הבהיר נרב בישיבה, לדברי אנשים שהשתתפו בה, "אני לא אוהב תחקירים לעומק. אני לא רוצה רדיו לעומק. אני רוצה רדיו בעומק של סנטימטר. מצרי, תביאו קומוניקיטים". לפני כשבועיים, בישיבה עם כתבים ועורכים חרשים, חידר נרב את משנתו הניהולית: "אני מתנגד למגישים דומיננטים", אמר, לפי עדויות אחרים מהנוכחים, "אני רוצה מגישים קטנים, שלא יהיו בולטים מדי ושלא תהיה להם השקפת עולם מגובשת".

זכותו של מנהל רדיו לקרוא תיגר על מדיניות בחירת המגישים, אבל עליו להביא בחשבון שכוחו של רדיו נעוץ דווקא בכריזמטיות של מגישי ובגחמנותם. מאזינים אהבו לשנוא את שלי יחימוביץ' בגלל דעותיה הפמיניסטיות הפסוקות, ופרסומו של חיים זיסוביץ' בא לו בעיקר בשל מקצועיותו והגינותו. הצלחתו של רדיו, זאת יודע כל כתב מתחיל, בנויה על כוכביו, כל עוד הם מקפידים על הגינות ואיזון בסיקור ומגישים את תוכניותיהם באינטליגנציה ובמקצועיות.

משנתו של נרב לא איתרה לעמוד במבחן. כסאה הריק של שלי יחימוביץ', מגישת "הכל דיבורים", נמסר בתחילה למגישים מתחלפים, החל מחיים זיסוביץ', דרך כרמית גיא, גוני מרדור, אסתי פרו, מאיר איינשטיין, ירון דקל ומיכאל טוכפלד, וכלה בפאר לי שור. כתוצאה מכך איבדה התוכנית מאזינים רבים וגם את מעמד ההוטיק כספינת הדגל של רשת ב'.

תחושת רדיפה

בחודשים הקרובים עומדת להסתיים השנה ה-13 לניהולו המתמשך של אמנון נרב. תקופת ניהולו כה ארוכה של מדיום דיגיטי, משתנה וקצבית אינה יאה על-פי גורמות אתיות ומקצועיות וכללי מנהל תקין. הארכת חוזהו של נרב לפני כשנה, בפעם הרביעית, גררה ביקורת ציבורית קשה. מגישי רדיו ורדיו, שחשפו שורה של ליקויים חמורים ברשות השידור, תהו מדוע לא שעו להמלצתם להחליף את הנהלת הרשות ובתוכה את מנהל קול ישראל. התנועה לאיכות השלטון דרשה מראשי רשות השידור לנמק לציבור מדוע

תכניסו את זה טוב טוב לאוזניים

איור: חנין בוננו

החלט על הארכת רביעית של כהונת אמנון גרב ללא פרסום מכרז כנדרש על-פי חוק שירות המדינה.

מיד לאחר הארכת החוזה הכריז גרב מלחמה על עובדי קול ישראל וגרם לטלטלה רבתי בתחנה. ראשונה פרשה שלי יחימוביץ'. שאר בכירי הרדיו, ביניהם כרמלה מנשה, כרמית גיא, נילי אמיר, גיא קוטב וירון רקל, החלו לנהל משאומתן עם גורמים חיצוניים. לאלו שנתרו ברדיו, נושאים עיניהם ליוני הקרוב – מועד פקיעת הארכת החוזה של המנהל – צפויה הפתעה לא נעימה: הוועד המנהל אמנם קצב את חידוש חוזהו של גרב לשנה, אבל לפני חודשיים, אחרי מאבק ממושך, אישר הממונה על השכר באוצר להחתים את גרב על חוזה בכירים ששיפר משמעותית את תנאי השכר וזכויות הפנסיה שלו. מלבד רכיב השכר, יש לחוזה מנדט להארכת העסקתו של החתום עליו בארבע שנים נוספות. במלים אחרות, ייתכן מאוד שמנהל הרדיו יזכה בעוד תקופת כהונה מלאה.

לצד הביקורת על מנהל הרדיו, קשה להתעלם מהצלחתו המקצועית. ב-13 השנים האחרונות שבהן ישב על כס המנהל, תחנת קול ישראל פרחה ושגשגה, הנהנת מיוקרה מקצועית וכבשה שיאים חדשים של אחוזי האזנה. רשת ב' היתה לקובעת סדר-היום הציבורי. נושאים שבהם עסקו תוכניות האקטואליה של הבוקר והצהריים מצאו את ביטויים בשידורי הטלוויזיה בשעות הצהריים,

וכך גם ליומני הצהריים והערב, אבל אין המשכיות מתבקשת, אין מידע לגבי נושאים שכבר טופלו ומרואיינים שכבר הועלו לשידור, וממילא הרצף המתבקש לא נשמר.

"אין לנו הנחיה ברורה לגבי נושאים ומרואיינים", מתרעם עורך בכיר בתחנה. "אתה עורך, משמע אתה מחליט. אולי אפשר לקרוא לזה חופש יצירה, אבל אנשים שנסיונם רל, שזה מקרוב באו, הופי כים להיות עמוד התווך בהבאת האינפורמציה החדשותית הבטייטית למערכת. עומס העבודה המוטל על כתפיהם הוא בלתי אפשרי. כתוצאה מכך נושאים רבים, חשובים, המתרחשים מרי יום, אינם באים ליד ביטוי במהדורות החדשות וכיומנים, דבר הפוגע בשמה המקצועי של התחנה."

"אנשים בתחנה יוצאים לחופשה מתי שהם רוצים", מוסיף מגיש בכיר. "המערכת לא מסוגלת לנתב את החופשות על-פי הצרכים. מיכאל טוכפלד, למשל, יצא לחופשה בדיוק בשבוע שלפני פגרת הכנסת. רני זקן, הכתב הכלכלי, היה במילואים בדיוק כשרנו באי שורי התקציב בוועדות הכלכלה והכספים בכנסת. אף אחד, כמובן, לא אשם, אבל נוצר מצב שכתב פרלמנטרי אחד יושב בכנסת לבר, עמוס וטרוד, כשמולו מתחרים שלושה כתבי גל"צ נינוחים."

תחושת חוסר המקצועיות שפשתה בתחנה מקיפה תחומים רבים. ברשת ב' מספרים שהנהלת הרדיו שלחה את הכתב יוני בן-מנחם לשיחות טאכה במצרים ללא טכנאי. בן-מנחם נאלץ אפוא להעביר

"השוכחים ברדיו המקומיים. הם נראים אלהבאים את זה שיהם עושים, אבל הם בא

את המתרחש בטאכה בשידור חי, באמצעות מכשיר פלאפון שהחזיק בירו. אפיזודה נוספת מספרת על כיפר בהול שנשלח במוצאי חג הפסח לכתבים עלידי שלום אורן, מנהל חטיבת החדשות ברדיו, ובו התבקשו להכין כתבות ל"יומן הבוקר" שסבל מדלות חומרים מפתיעה. במקרה אחד התקשר עורך "יומן הבוקר" לאחד מכתבי השטח ואמר לו: "מצדי אתה יכול לשיד, ובלבר שלי יהיה מה לשרד". עד כדי כך הגיעו הרברים, שלפני חג הפסח גקלע עורך "יומן הבוקר" למצוקת נושאים, ובחמש הרקות האחרונות של השידור נותר ללא מרואיין. בעבר הודח עורך יומן מפני שנקלע למצוקה דומה ושידר מוסיקה ברצף. לפיכך החליט עורך היומן לשיד פעמרי ים רצופות את מקבץ הפרסומות המסיים את השעה, ובלבר שלא יית פס עם חור בשידור. במקרה הזה, יצוין, גרב לא הבחין בכשל.

הערב הפרוע

הבעיה העיקרית בהתנהלות הרדיו בשנה האחרונה טמונה בהתקשרות הבלתי אפשרית שבין העוברים לבין הרשות. תנאי העסקה ברדיו מכתיחים את המשכיות עבודת הכתבים, המגיי שים והעורכים. מצד שני, אין הם אחראים על תנאי שכר הולי מים, התייחסות מקצועית וניהול מגונן. כתבים הגונים ממשיכים לבצע את עבודתם נאמנה גם אם אינם מרוצים מתנאי העסקתם. כתבים הגונים פחות מנצלים את הביטחון וההגנה שמעניק החור זה, את האווירה העבודה ואת הקרע בין העוברים להנהלה, ועור שים ברדיו ככל העולה על רוחם. "במצב העניינים הנוכחי, אפשר להתקשר אלי מהמערכת ולהטיל עלי משימה", אומרת כתבת בתחנה, "ואז יש לי שתי אפשרויות: או לבטל את מה שתכננתי ולבצע את המשימה, או לצפצף על המערכת ולטרק את הטלפון. מה יעשו לי? שום דבר."

"הרדיו הפך למערב הפרוע", אומר כתב ברדיו, "כל אחד עושה מה שהוא רוצה. עיתונאי אחד יכול לצאת לשטח, לחרף את חייו, להקריב את חיי המשפחה שלו ולקבל בתמורה אצבע משולשת.

הערב והלילה. צוות חדר החדשות של התחנה, על מגישיו, עורכיו וכתביו, זכה לאשראי ניכר ולהערכה רבה בקרב עמיתים ואנשי מקצוע. הרדיו הממלכתי, ששמר בהתמדה על פער נכבד בינו לבין תחנת גלייזה"ל המתחרה, היה לסיפור הצלחה.

גם מבחינה כלכלית התפתחה התחנה בתקופת כהונתו של גרב. הרדיו מכניס לקופת רשות השידור כמיליון שקלים ליום מפרסומות ומאגרות רכב. כמחצית מתקציב הרשות (שעומד על כ-830 מיליון שקל) מתבסס על רווחי קול ישראל, בעוד שהערוץ הראשון, בימי הטובים, מכסה פחות מעשרים אחוזים מעוגת התקציב. אבל ברדיו מסרבים לזקוף את ההצלחות הללו לזכותו של אמנון גרב. "אחוזי האזנה לרשת ב' הם למרות מנהל הרדיו ולא בזכותו", אומרים שם, "למולו של גרב יושבים ברדיו אנשי מקצוע שאוהבים את עבודתם ואחראים לה, ולכן הם צוברים הישגים למרות המשכורות המשפילות, הרדיפות הבזויות, חסרון הכיס ואווירת הנכאים".

ייתכן מאוד שתחושת הרדיפה ואווירת הנכאים ברדיו העמיקה על רקע תגבור תוכניות האקטואליה בתחנה. בעוד שבטלוויזיה נדרשים הכתבים להכין מהדורה אחת מורחבת ועוד שלוש מהדורות חדשות קצרות, ברדיו מייצדים תוכניות חדשות ואקטואליה סביב השעון, לפעמים גם 24 שעות ביממה. לטענת כתבים ועורכים בקול ישראל, תקציבי הרדיו מופנים מפעם לפעם להפקת תוכניות אישיות לעובדים מן החוץ, אבל עובדי חטיבת החדשות נותרו במתכונת ישנה של שעות עבודה ושכר, בלי תגמול גאות ותגבור הולם המגיע להם לאור העלייה התלולה ברדישה לחדשות מהתחנה.

מצב שכזה, החובר לטענות על ניהול כושל, גורר מטבעו פגיעה ברמה המקצועית של הצוות. ואכן, בשנה האחרונה מצביעים עובדי הרדיו על תקריות עבודה רבות, הפוגעות, לטענתם, באיכויות המקצועיות של קול ישראל. כך, למשל, בשנה האחרונה לא מתק יימות ישיבות מערכת קבועות ברדיו, בוודאי לא פעם בשבוע כנר"רש, וכפי שהיה נהוג בשנים קודמות. ליומן הבוקר מדיניות משלו

הגופת השעות הנוספות

דו"ח הממונה על קבילות הציבור ברשות השידור לשנת 2000, שהוגש במרץ האחרון למוסדות הרשות, קובע ש"חוסר אובייקטיביות, אינטרסנטיות וצנזורה שאינה לגיטימית הם רק חלק מהליקויים בערוץ הראשון ובקול-ישראל". הממונה על קבילות הציבור, עמוס גורן, קובע בדו"ח, בין היתר, כי "קול-ישראל מתנהל בדרך של פיאורליזם תקשורתי ומחולקות בו 'אחוזות שידור' לאנשי שנים לפני אינטרסים". ואכן, אמנון נדב הקיף עצמו במגשי תוכניות חיצוניים, המקורבים לפוליטיקה יותר משהם מקורבים לתקשורת, ביניהם ג'ודי גירמוזיס-שלום, דולי בן-אליעזר, גאולה כהן, צלי רשף, אורן שחר וחיים משגב – כולם אינם אנשי רשות השידור. הרכישה האחרונה, המעניינת מכולם, היא העיתונאי הור תיק אורי דן, מקורבו של שרון ומעריצו הידוע, המנהל בימים אלה מגעים להגשת תוכנית אישית ברשת ב', ולפי שעה מתארח בתכנית פות אצל פארלי שחר ב"הכל דיבורים".

אין תמה שקצפם של העובדים יצא על העורכים והמגישים של תוכניות ברדיו שאינם עובדי הרשות. הפקה והגשה של תוכנית אישית היא דרך מקובלת להעלות את השכר הנמוך שמשולם לעובדי הרדיו. לשם המחשה, עובדים בחטיבות שלמות ברדיו (חטיבות האומדן, הבידור והביצוע) משתכרים שכר חודשי שאינו עולה בהרבה על שכר המינימום. חלק גדול מן הכתבים מועסקים כפריילנסרים, מתוך תקווה שבעתיד יוחתמו על חוזה עבודה סביר. לאחרונה החלה לפעול ההברקה החדשה של מנהל מוקד התנועה, מיכאל מירד, באישורו של אמנון נדב: בנות שירות לאומי המאיישות את מוקד התנועה של קול-ישראל ועושות את עבודתן חינם אין כסף. ארבעה חוזים אישיים השיג נדב השנה לטובת עובדיו. הראשון לכתבת הצנאית כרמלה מנשה, שטרם החליטה אם לסלוח לנדב ולפזרת על שמיררו את חייה בטרם היתה מחוורת על-ידי אחרים, או להמשיך ולקיים משאומתן עם גורמים מן החוץ. חוזים נוספים הוצעו לכתב המדיני יוני בן-מנחם, למפיק יגאל בוטון, ולעורך התוכנית "שעת חברה", מיכאל מירד. אריה שקד לא היה בין המאושרים, ולטענת ההנהלה זו היתה הסיבה להתפטרותו מן התפקיד, אבל אנשים הבקיאם ברעותיו טוענים שהתפטרותו באה בשל התנגדותו העקרונית לדרך שבה הוענקו החוזים. לפי גרסה זו עינו של שקד אינה צרה באיש, אבל במערכת ציבורית תקינה יש לחלק חוזים על-פי קריטריונים מסודרים ולא על פי מה שנראה בעינינו כגחמות ואינטרסים אישיים.

מעמדם של העובדים העיתונאים ותנאי שכרם נגזרים מחוק

נדב: חוזר החוזר

"הרברים שאת מעלה, או ליתר דיוק הועלו בפניך בכתבה, הינם קיטורים ממוחזרים של מיעוט מתוסכל וחסר השיבות", מגיב אמנון נדב. "כל אלה אינם יותר מאשר אוסף של הבלים חסרי כל משמעות. הרדיו, על כל רשתותיו, ממשיך ומצליח וזוכה לתשבחות. עלי-פי הסקרים, גם האחרונים, הרייטינג של הרדיו בעלייה הוכך גם ההכנסות מהפרסומות. מנהל הרדיו גאה בהצלחת קול-ישראל תחת ניהולו בעשור האחרון ועד היום".

נחמן שי, יו"ר הוועד המנהל של רשות השידור, מסר את התגובה הבאה: "הוועד המנהל לא נכנס עדיין לעובי הקורה בכל הנוגע למה שמתרחש בטלוויזיה וברדיו. מרגע היכנסנו לתפקיד אנחנו מטפלים בנושא התקציב, בעודף שהתגלה במפתיע וכמשבר שפרץ כתוצאה מהחלטתנו למנות רואי-חשבון חיצוני שיבדוק את ההתנהלות הכספית של הרשות בשנים האחרונות.

"גם אלינו הגיעה ביקורת על המתרחש ברדיו, אבל יחד עם זאת אי-אפשר ליטול מהרדיו את ההישגים הגדולים שאליהם הגיע בשנים האחרונות. אני מקווה שבזמן הקרוב נוכל להתגבר על המשבר הנוכחי, וניגש לבדוק גם את הטענות הללו".

עיתונאי אחר יכול לסגור את הפלאפון שלו ולנתק את הביפר כי הוא מעיד את הילדים הקטנים שלו בלילה. והאבסורד הוא שאי אפשר להאשים אותו, כי למה לעבוד קשה כשהתמורה היא תכנים, עלבונות, רדיפות ואפס הערכה מקצועית? כבר שנה שאין שום גורם בהנהלה שבודק את עבודת המערכת, שחופר לאחור, שמפטר בסוגיות עקרוניות בין כתב לעורך. התחושה היא שהעבודה ברדיו הפכה לוולונטרית. יש קבוצה אחת של פראירים שמחזיקה את המערכת על כתפיה, ויש קבוצה אחרת של עובדים שכשמעבידים להם ביפרים, הם חוזרים אליך כעבור ארבע שעות, כשהאירוע כבר לא רלבנטי. שתי הקבוצות כאחת מרוויחות את אותו השכר וזכות לאותו הקרדיט. אז למה להתאמץ?"

אחת ההמחשות לטענות הללו היא הסערה שפרצה סביב העניין קת פרס המנכ"ל על שם אילן רועה ו"ל לכתב המצטיין ברדיו. עלי-פי המלצות עורכים ומנהלים, הפרס היה אמור להינתן השנה לגיא קוטב, כתב קול-ישראל בשטחים. קוטב עשה עבודה מצוינת במהר לך תקופת האינתיפאדה, תוך סיכון חייו. על קוטב המליצו אריה שקד, רכז כתבי החדשות, ושלום אורן, ראש חטיבת החדשות. אבל הנהלת הרדיו בראשות אמנון נדב החליטה, לאחר דין ודברים, להעניק את הפרס לכתב המדיני, יוני בן-מנחם. נדב ופזרת הסבירו שההמלצות על קוטב ובן-מנחם היו דומות, ושכך-מנחם נבחר בתום לב, מתוך שיקול דעת ענייני. אבל היו גורמים ברשות השידור

הרבים את נדב שמונים ג'ודי

שטענו שנישולו של קוטב מהפרס לטובת בן-מנחם מבטא את רצון מנהל הרדיו, אמנון נדב, לרצות את השלטון החדש מתוך הנחה שהכתב הוזכר מקורב לסביבת שרון. אחרים ראו בשלילת הפרס מקוטב נקמת אישית של נדב בכתב, על שתמך בוועד הפעולה. קוטב ממשיך לסקר את ההתרחשויות בשטחים, מסכן את חייו ומשיך דר-סניב השעון. בהנהלה מרוצים מההשלמה שמפגין קוטב בפרשת הפרס. ברדיו מכתירים אותו כ"מלך הפראירים".

עוד לא שככה פרשת קוטב, וכבר צצה פרשת שקד. אריה שקד, רכז כתבים אהור, הגיש, זמן קצר לאחר מסירת הפרס לבן-מנחם, מכתב התפטרות למנהל הרדיו נדב. במכתב נאמר כי "במצב ענייני גים כזה, איני רוצה לשאת באחריות ומבקש להשתחרר מתפקידי". עד היום לא מונה לשקר רכז מחליף.

הניצנים הראשונים של המתח המקצועי בין נדב לשקר בקעו כשמנהל הרדיו זימן את הרכז שעסק גם בעריכת יומנים לפגישה אישית, ובמהלכה הודיע לו שהוא אינו כשיר דיו לעבודת עריכה ברדיו. "אין לי בכך אמון מקצועי", אמר נדב לשקר שנחלץ להגן פעמים אינספור על המגישה כרמית גיא והערכת נילי אמיר מפני גחמותיו של נדב ומהארותיו לסלקן מעריכת תוכניות פופולריות ומהגשתן. שקד הגיב בטריקת דלת. עוד באותו שבוע קפצה הטלוויזיה הממלכתית על המציאה והציעה לאיש שלא זכה לאמונו המקצועי של מנהל הרדיו לערוך את "שבע וחצי" – תוכנית החדשות היוקרתית של הערוץ הראשון.

ובינתיים מתפקד שלום אורן כמנהל חטיבת החדשות וכרכז כתבים גם יחד. נדב, מצדו, אחראי על הנעשה בתחנה ומעורר מורת רוח אצל חלק לא מבוטל של העובדים. אולי לכן הרדיו נראה היום כפי שמעולם לא נראה בעבר. "אנשים באים לעבודה בלי חשק", אומרים בתחנה, "ובדרך הם מאזינים לגליציה". לכולם נמאס. הרדיו הפך למקום שלא נעים להסתובב בו. לכן כתבים ועורכים באים בחצות הלילה, מקלידים את הכתבות, מכינים את הלייב-אפ ונעלמים עם החושך. העובדים ברדיו מסכנים. הם מאוד אוהבים את מה שהם עושים, אבל הם לא אוהבים את מה שעושים להם."

רשות השידור: חלק נכבד משכרם הגמוך ממילא מורכב מתשלום בעבור שעות נוספות. עובד היוצא לחופשה, למשל, שבמהלכה אין הוא עובד שעות נוספות, מביא הביתה נטו כה עלוב, שקשה עד בלתי אפשרי להתקיים ממנו. אמנון נדב יושב על המגופה של השעות הנוספות ומחזיק אותה כשוט מול העיתונאים. רק מי שהולך בתלם, אינו קורא תיגר על שלטונו ואינו מותח ביקורת על פעילותו לא יאר ים בפגיעה בהכנסתו. זוהי גם הסיבה לכך, שלצורך הכנת כתבה זו רואיינו עשרות מגישים, כתבים ועורכים בכירים בקוליישראל, כולם שיתפו פעולה בנפש חפצה אך דרשו לצטט את דבריהם בע" לום שם. "הרדיו הוא קודם כל מקור פרנסה", הבהירו לי, "ואנשים פה יודעים שאם יוזכרו בשם, יבולע להם גם מקצועית וגם כלכלית".

עיתות עם השדרים הבכירים

עם כניסתו לתפקיד המנכ"ל, בשנת 1998, פצח אורי פורת בווי דוי קטן ומפתיע: "אני מאוד אוהב את הרדיו", אמר פורת, "יש לי רק בעיה עם שתי הגברות הרעלתניות שבו – שלי יחימוביץ' ורליה יאירי". מאז חלפו ימים ושנים. יאירי לימדה את פורת פרק בהלכות מנהל תקין; יחימוביץ' העדיפה לפרוש. מהר מאוד התברר שגם לנריב יש בעיה עם גברות דעתניות. "מסמרים בלי ראש" הוא מכנה אותן, בהתכוונו לכך שקשה לשלוח מסמרים קטומים מתוך הקיר. המסמר הבעייתי ביותר של נדב הוא עורכת "בחצי היום" גילי אמיר. בשנה האחרונה אומרים ברדיו בלצון, שאם מישהו רוצה שאמר נון נדב יסמן אותו, עליו לבחור באחת משתי האופציות: או שיצטרף לוועד הפעולה, או שיתיידיד עם גילי אמיר. קשה להניח את האצבע על מקור האיבה בין השניים. יוקרתה המקצועית של אמיר אינה מוטלת בספק. השנה אף זכתה בפרס ציבורי נחשב – אות "זוכות" – מידי של נשיא המדינה. אבל היא מעולם לא זכתה למכתב הוקרה מנר. להפך. התיק האישי שלה גרוש מכתבי גיפה קטנוניים מנדב, למשל על איחוד של זקות אחרות בהגשת הליינאפ. הצרת צעדיה של אמיר במסגרת הסכסוך התרחבה לאחרונה גם למקורביה. מיקי שושן, מפיי קה מיומנת, נראתה במזנון הרדיו בחברת גילי אמיר. באותו שבוע, בהתראה של יום, קיבלה הודעה על כך שהושעתה ממלאכת ההפקה ועליה לעבוד לעבודת ארכיון. המכתב לא היה מנומק עניינית. בלחץ ועד הפעולה של עובדי הרדיו שלח יעקב קצב, יו"ר אגודת העיתונאים והעובדים של הרדיו, מכתב חמור למנהל נדב ודרש ממנו להחזיר את שושן לעבודתה באופן מיידי. "ער אז", כתב קצב,

גם גורלם של כרמית גיא, עורכת ומגישה בכירה, וגיל ליטמן, כתב מדיני ותיק, לא שפר. גיא הושעתה שוב ושוב מהגשה וערי כה של תוכניות מרכזיות, ולא הוזמנה לשיבות מערכת בהשתתפות מגישים ועורכים בדרגתה. ליטמן, לעומת גיא, נפגע גם בהכנסותיו. בחמש השנים האחרונות הרצה הכתב בבית-הספר לתקשורת "כותרת" ונהנה מהשלמת הכנסה. אמנם תקנון הרדיו אינו מתיר עבודות מזדמנות לעובדי הרשות, לכן לא קיבל אישור רשמי לכך. אבל ליטמן הקפיד ללמד רק בימי שישי, שבהם הכניסת אינה פעילה, וגם יידע עם תחילת עבודתו ב"כותרת" את אמנון נדב ואת שלום ארון, שגם הוא, אגב, מרצה ב"כותרת". שבר עיים אחרי שנודע שגיל ליטמן הוא חבר פעיל בוועד הפעולה, הוא קיבל מכתב ממחלקת כוח אדם, האוסר עליו להמשיך לעבוד ב"כותרת" במקביל לעבודתו ברשות השידור.

730 תלונות על ניהול ותפקוד הרדיו הממלכתי הגיעו בשנת 2000 אל הממונה על קבילות הציבור. 51 אתו מהן נמצאו מוצדקות. מהתלונות שנסקרו בדו"ח עולה כי מנהל רשת א', איתן אלמוג, הנהיג "צנזורה פרטית על אנשים, נושאים ורעיונות שאין לה מקום במשטר פתוח ודמוקרטי". הרו"ח הוסיף וציין כי למרות התלונות הרבות בחר אמנון נדב, מנהל קוליישראל, להתעלם מהן. עד השנה האחרונה, באופן כמעט היסטורי, נהנה הרדיו מהצנעת פגמיו ונותר, יחסית, בצל. מאז צמיחתו של הערוץ הראשון קיבלה כל מעידה קלה בטלוויזיה ממדרים של הר געש ואילו ברדיו הרח נשא את המלים וטרפה את הקולות. אבל בשנה האחרונה סערו הרות בתוך הרדיו כל-כך, עד שסכסוכים מכווערים פרצו החוצה, ותכנים, אינטרסים ותחבולות פגעו קשות בשמו הטוב של קוליישראל. במחצית השנייה של אפריל כינסה ההנהלה את כל ועדי העובדים ושיסתה אותם בוועד המנהל וכיר, נחמן שי. כרי להרוף את הדיווחים והשמעות נגדה חזרה ההנהלה שוב ושוב על הטיעון שמדובר ב"קומץ עיתונאים מתוסכלים". עובדי הרדיו, מצדם, טענו בייאוש שכלל השמירה של הדמוקרטיה הפך בשנה האחרונה לכלב מוכה. בעיקר הם טוענים שההנהלה מסיי תה נגדם פוליטיקאים מתוך הנחה שבאופן זה היא תישא חן בעיניהם ותבטיח את מעמדה. את מערכת היחסים הטוענה יכולה לסכם אפיוורה אחת: בתחילת אפריל הוזמנו כתבים לשיבת מערכת בראשות אמנון נדב. גיל ליטמן ומנחם פרידמן לא הוזמנו בטענה שמדובר בשיבה של עובדים מתחילים בלבד, למרות שדני זקן, עופרה נחמד ושרה פרנקל, כתבים ותיקים, היו

עיתונאי אחד יבובי לצאת לשנות, לחרף את חיי וליקבל בתמורה אצבא

ועשולשת, ועיתונאי אחד יבובי לטגור את הפנאיפון שלו ובלנתק את הביבורי

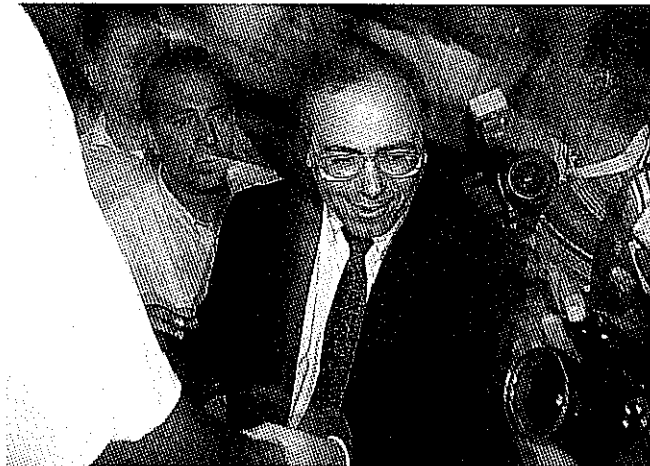
שושן כל יומן ששושן היתה משובצת בו לעבודה. בעקבות המכתב החזרה שושן לעבודתה כמפיקה. גם מנחם פרידמן, הכתב הכלכלי הוותיק של קוליישראל, מצא עצמו השנה על לוח המטרה. אחרי 21 שנים מוצלחות שבהן כיהן כמגיש ועורך בכיר של יומני כלכלה, הודיע לו נדב, באופן פתאומי, שהוא "אינו יכול לבצע את עבודתו כמו שצריך", וכי הוא "מושעה מעריכת והגשת התוכנית הכלכלית 'צבע הכסף'". ועד עובדי הרדיו, שנחלץ להגן על פרידמן, סירב למלא את מקומו ביומן הכלכלה. נדב, בתגובה, הוציא את התוכנית לחופשה והורה לשרד במקומה שעה קלה של שידורים עבריים. פרידמן פנה לבית הדין לעבודה. במכתב שנשלח לנדב על-ידי פרקליטו של פרידמן, עו"ד יוסי ארנון, התבקש נדב לנמק את העילה להשעייתו של הכתב. נדב נועץ בפרקליטות המדינה, שבחנה את החומר והודיעה לו שלא תוכל להגן עליו בתיק הזה. בו ביום החזר פרידמן למשרתו הקודמת.

שרי מקובר היא עיתונאית ב"מעריב"

מרגיש בבית

על הקשר בין "ידיעות אחרונות" לשר האוצר

שייקלעו לניגוד אינטרסים בין תפקיד דם לעסקיהם הפרטיים. יש לעניין זה תקדים בהחלטתו של שר האוצר לשעבר, אברהם בייגה שוחט, ב־1994, לור תר על תפקיד יושב ראש ועדת השרים שטיפלה בזמנו במכירת בנק הפועלים לבעלי הון פרטיים. שוחט העביר את ראשות הוועדה לשר יוסי ביילין, משום שבנו הועסק עליידי אליעזר פישמן שהיה אחד מבעלי ההון שהתחרו אז על רכישת הבנק. תקדים זה מעיד על רגישות ראויה של שר האוצר במקרה שבו האינטרס הפרטי שלו היה עקיף ועומם לאין ערוך לעומת האינטרסים הפרטיים של שר האוצר הנוכחי.

צינוס: תיקי קרצמן

לאור הדברים האלה, אם תתאמת

היריעה ששר האוצר, סילבן שלום, מבקש להעביר את סמכויותיו בתחום הרגולציה של שוק התקשורת לראש הממשלה אריאל שרון, יהיה זה חצי צעד בכיוון הנכון ושני צעדים בכיוון ההפוך. מבחינה ציבורית, העברת הסמכויות בתחום זה משר, שלמשפחתו מעורבות עסקית בשוק התקשורת, לשר שיותר מכל שר אחר יש לו אינטרס פוליטי ישיר, מיידית וחיוני להשפיע על יחס התקשורת אליו ואל ממשלתו, היא המרת ניגוד עניינים מסוכן אחד במשנהו.

המעורבות הבוטה של נשיא ברית המועצות, ולדימיר פוטין, בשוק התקשורת הרוסי מאירה בימים אלה את הגימוק להפרדה המתבצעת במדינות דמוקרטיות מתוקנות בין ראש הרשות המבצעת לתהליכי הרגולציה וההפרטה של שוק התקשורת. עצמאותה ומקצועיותה של התקשורת בישראל צריכה להתבסס על הפרדה חדה בין כוח פוליטי לכלכלי, בין אם בדרך נטרולו של שר אוצר, שיש לו אינטרס כלכלי ופוליטי בתקשורת, או עליירי נטרול של ראש ממשלה, שיש לו פיתוי פוליטי מתמיד להשתמש בכוחה של המדינה כדי להביא לתלותם של בעלי השליטה העסקית בתקשורת בהחלטותיו.

נראה לי שדווקא במקרה כזה צריכה להיות חובה לדרוש לציבור בזמן אמת אם יש הסדר המגביל את השר ומה הם עקרונותיו, ואם טרם הופעל הסדר – מהן ההגבלות המוטלות בינתיים על השר. גם אם יופעל הסדר, ייוותר לעיתונות החוקרת תפקיד מפתח בהבטחה שהחלטות שרים, ובהם שר האוצר, לא יושפעו מאינטרסים פרטיים שלהם. מובן שאם מודרכי גילת, האדמו"ר של העיתונות החוקרת בישראל, יגלה עניין בנושא זה ויקדיש לו את כישוריו המיוחדים, יהיה זה סימן טוב, אם גם לא מטפיק. יש לקוות שגם "הארץ" ישקיע מאמץ תחקירי בנושא חשוב זה.

מעבר לכל זאת יש פן נוסף, חשוב בפני עצמו, לכהונתו של סילבן שלום במשרד האוצר: האין הצירוף של תפקידו הציבורי ומעורבותה העסקית של משפחתו בתאגיד תקשורת ענק מועד להשפיע על מידת אי משוא הפנים של סיקור פעולותיו ותפקודו? האין שר האוצר הזה, הרואה את עצמו גם מועמד לראש שות הממשלה, מועד ליהנות מיתרונות תקשורתיים לא הוגנים?

מבקר המדינה התריע בעבר מפני הסכנות האורבות למשטר הרמוקרטי בישראל בגלל זיקות (לעתים קרובות סמויות) בין הון לשלטון. סכנה זו הופכת לממשית וחמורה במיוחד כאשר נוצרת זיקה בין שר האוצר, השולט במשרד שיש לו נגיעה והשפעה כמעט בכל תחומי המערכת הכלכלית של המדינה, לבין תאגיד התקשורת השולט ב"ידיעות אחרונות", שהוכרז לפני כמה שנים עליידי הממונה על ההגבלים העסקיים דאז, הר"ר יורם טורבוכין, כמונופול בתחום העיתונות הכתובה. למשפחתו של מר סילבן שלום יש נכסים בתאגיד התקשורת שבבעלותו נמצאים לא רק "העיתון של המדינה"

אלא אף ערוצי תקשורת כתובה ואלקטרונית מרכזיים אחרים. הבעיה שנוצרה בהקשר זה חריפה במיוחד נוכח העובדה שהתאגיד השולט ב"ידיעות אחרונות" נגוע בפתולוגיה של בעלות צולבת, המאפשרת ריכוז לא בריא של כוח שליטה כלכלית ברשת התקשורת הישראלית. מצד שני, בסמכותו של שר האוצר, הקשור לכאורה בתאגיד זה, להשפיע על מדיניות הממשלה בנושאים רבים הנוגעים למצב בו הכלכלי של התאגיד, כולל בעניין רשת הכבלים, זכויות שידור, מכרזים, היבטים שונים של פעילות העיתונות הכתובה, ועוד. נתונים אלה מעוררים כמובן את השאלה, אילו הגנות יש לציבור מפני הסכנה ששר האוצר, שליחיו, או כל מי שיכול ורוצה לרצות אותו ישתמשו בכוח ובסמכות הציבורית כדי לקדם את האינטרס הכלכלי הפרטי של משפחתו תוך כדי פגיעה באינטרס הציבורי?

מיותר להדגיש כי לא מרובך בשאלה אישית או שהעלאתה לריון מטילה ספק ביושרו של מר סילבן שלום. הנושא הגדון הוא כללי המשחק במדינה מתוקנת והתנאים האלמנטריים הררושים לקיום ממשל תקין.

לכאורה יש כמה אפשרויות להתמודד עם הבעיה: מסירת נכסיו של שר האוצר בידי נאמנות עיוורת; העברת נושאים רגישים, הכרוכים בניגוד אינטרסים קיים או אפשרי בין ענייניו הפרטיים לתפקידו הציבורי, לידי שר אחר או לטיפור לה של ועדת שרים; כינונה של ועדה מיעצת; וכמובן פיקוח יעיל וחודרני של עיתונות חוקרת הפועלת ללא מורא.

לכל אחת מן האפשרויות יש יתרונות וחסרונות. נאמנות היא אמצעי מוגבל שיעילותו נשחקת לנוכח מצבים עסקיים המשתנים במהירות. העברת נושאים משולחני של שר האוצר לטיפולו של שר אחר לוקה בכך ששרי הממשלה תלויים במידה רבה במשרד האוצר בנושא ההקצבות הניתנות למשרדיהם והקובעות לא מעט את חופש הפעולה והיכולת שלהם להצליח בתפקידיהם. שר יכול על כן לחוש היסוס לנקוט צעד או לקבל החלטה היכולים לפגוע ישירות או בעקיפין בכיסו הפרטי של שר האוצר. לפיכך, אם משתמשים בתרופה של העברת סמכות יות לשר אחר, ייתכן שיש עדיפות מיוחדת לבחירה בשר המשפטים לצורך זה, הן משום שמשרד המשפטים תלוי פחות ממשרדים אחרים בכספי האוצר והן בשל הסמכות המקצועית של עובדיו. בהקשר הנוכחי כל העברה למשרד התקשורת לא תספק את הציבור המודאג. גם העברה לוועדת שרים היא אפשרות סבירה, המקטינה את חופש הפעולה של שר האוצר (או כל שר אחר) ואת הסכנה

ירון אזרחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית ועמית מחקר בכיר במכון הישראלי לדמוקרטיה

ה לא סיפור גדול. לא תהליך מדיני, לא פיגוע, ואפילו לא סיפור על פרימריז או נפילת מניות. סתם סיפור שנוגע ליחסי אנוש ולנורמות התנהגות מקצועיות.

לפני שבועות אחרים פנתה אלי אמירה לם, כתבת "שבעה ימים" של "דיעות אחרונות", וסיפרה שלקראת צאת ספרה של שלי יחימוביץ' היא מבקשת לשרטט את דיוקנה הציבורי ולהתמקד בפמיניזם שלה. היא קראה רשימה שפרסמתי באחד מגלייונות "העין השביעית", שכותרתה "שלי יקירתי", ולכן היה לה עניין לרבר אתי. מאחר שהפמיניזם קרוב ללבי, נפתחה שיחה. שלי יחימוביץ' היא מן הרמויות היותר מעניינות בנוף, לדברים שהיא עושה ואומרת יש טעם להקשיב, וגם לכעוס עליה כשצריך. היא מן האנשים שיש טעם להתדיין ולהתווכח אתם, וגם אל הברלי הסגנון והדגשים בינינו, כפי שבאו לידי ביטוי באותה רשימה, אני מתייחסת ברצינות, ולא כאל עוד פריט רכילותי. לאחר שעלה הפמיניזם על סדר-היום הציבורי והתקשורתי וקיבל לגיטימיות מרשימה – בין השאר בזכות פעילותה של יחימוביץ' – הגיע הזמן, בעצם הוא הגיע כבר מזמן, לדון בסגנון, בדגשים, בכיוונים, בניואנסים. זה דיון חשוב וראוי.

השיחה עם הכתבת היתה ארוכה, ובמהלכה הפלגתי בשבחיה של יחימוביץ', בייחוד בפעילותה הציבורית בעניין האלימות נגד נשים, אמרתי שאי-אפשר לקחת ממנה את חלקה בהעלאת המודעות הציבורית והפוליטית לסוגיה, דיברתי על הכישרון שלה, על היכולת לאתר נושאים, על החושים המקצועיים, וכך הלאה וכך הלאה. דיברתי גם על הסגנון, על הבוטות הידועה שלה, על חוסר הסובלנות שמרתיע אותי, ורכים שחושבים שזו מהות הפמיניזם. דיברתי על כך שלמרות הערכתי המרובה לחברות "עורת נשים" על פועלן למען המקלטים למען נשים מוכות ומרכזי נפגעות אונס, ולמרות שהוזמנתי להצטרף אליהן, לא השבתי שאוכל לעשות זאת, משום שההתנהלות התקשורתית שהציבה במרכז את המפורסמות, בצילומים אולפניים של כוכבות, עם תאורה רכה ודיבור מתוק, לא היתה לרוחי. שוחחנו גם על הזרמים החרשים בפמיניזם של היום, שכבר לא צריך להוכיח שהוא קיים ושהוא חשוב ושהוא רציני ומצליח, ולצד המאבקים הפוליטיים החיוניים והבלתי פוסקים יכול להרשות לעצמו גם להיות מורכב יותר, להיפתח, להקשיב לקולות אחרים – שזו מהותו, למעשה, השמעת הקול האחר, שהוא יכול להרשות לעצמו להציב סימני שאלה, ולא רק סימני קריאה בוטים, וכיצא באלה. בקיצור, שיחה שאותי לפחות עניינה למדי.

בסיום השיחה הבעתי את החשש, ששוב יוצג הוויכוח הזה כעניין אישי, שכבר מאסתי בתפקיד האויבת המושבעת של שלי יחימוביץ' מטעמים מופרכים שאינם ממין העניין, תפקיד שהודבק לי משום שתמיד הרברים מוצאים מהקשרם ומועברים למישורים אישיים. ושוב, כמו תמיד, הריון העקרוני יידחק לשוליים. הרי בסך-הכל, אינני פוליטיקאית שחייבת להביע דעה במסגרת תפקידה. אני לא חייבת כלום לאף אחד. רק נעניתי לפנייה של הכתבת לרבר על נושא שנוגע ללבי. אבל הניסיון שלי עם מצבים כאלה בעבר לא מלבב. "לא ולא", הרגיעה אותי הכתבת בסמכותיות. "אם יש לך חששות, אני מבטיחה לך שלפני פרסום הכתבה, אקרא כאוזניך את כל הציטטות שיוכאו בשמך". סיכמנו שזה התנאי לפרסום הדברים בציטוט וייחוס. הוגן למדי. לא?

כשבועיים לאתר אותה שיחה, בעת ביקור בחוץ לארץ, הגיעו אלי הדים על כתבה שפורסמה ב"שבעה ימים", ובה דברים חריפים מאוד שלי נגד שלי יחימוביץ'. ממש כוסות רעל שפכתי עליה. נדהמתי. מה? הכתבה פורסמה? אבל הרי אמירה לם לא דיברה אתי ולא קראה באוזני את הקטעים שהיא מתכוונת לצטט בשמי, כפי שהבטיחה. אמנם הייתי בחוץ לארץ, אבל מי שרצה למצוא אותי, הצליח בלי קושי. מה קרה להבטחה ההיא, לתנאי ההוא? ולגופו של עניין, אני לא זוכרת שהייתי חריפה וארסית במיוחד. הרי הכל עניין של קונטקסט. וכשמוחקים את כל המחמאות וההנמקות העקרוניות, ונשארת רק הביקורת, אני מוצגת ככלוּט מרה שסובלת מפעילות יתר. כך מצאתי את עצמי ממלאת פונקציה בכתבה ועורתי להוכיח תיזה שנקבעה מראש. זה לא חדש, בעצם, זה ממש צפוי. השאלה היא למה שוב יצאתי פראיירית? למה הרשיתי לדברים לקרות, בניגוד לכל החושים?

קריאת הכתבה, עם שוכי לארץ, הוציאה אותי מהכלים. אומנם מובן שלא חלמתי שכל מה שאמרתי באותה שיחה יובא כמות שהוא. הכל עובר עריכה, ושום דבר לא מוכא כלשונו. זה טיבו של המקצוע. אבל מה אפשר לומר על דברים המופיעים במרכאות ונשמעים דומים למדי למה

כרמית גיא

אופס, נפילתי

איור: אפרת כנוסטקי

**על-פי כללי העבודה
העיתונאית, היתה
כתבקשת כאן תגובתה
של אמירה לס, אבל שלוש
ההודעות שהשארתי לה
במשיבון הסלולרי,
ונותרו בלא מענה, הן
חלק מן הסיפור**

שאמרתי, ואף על פי כן לא היו יכולים להיות רחוקים יותר מהם? מה דינו של שלישי משפט המובא כציטוט, בלא שני השלישים שקדמו לו, שהיו עשויים להציגו באור אחד לגמרי, בפרפורציות נכונות של הערכה וכיקורת? איך נפלתני בפח? אולי זו תוצאה של שנים ארוכות מדי בעיתונות כשידור חי, בלא יכולת לערוך ולהוציא דברים מהקשרם. ואולי סתם אמונה תמימה שמלה היא מלה, והבטחה היא דבר שמתייחסים אליו ברצינות.

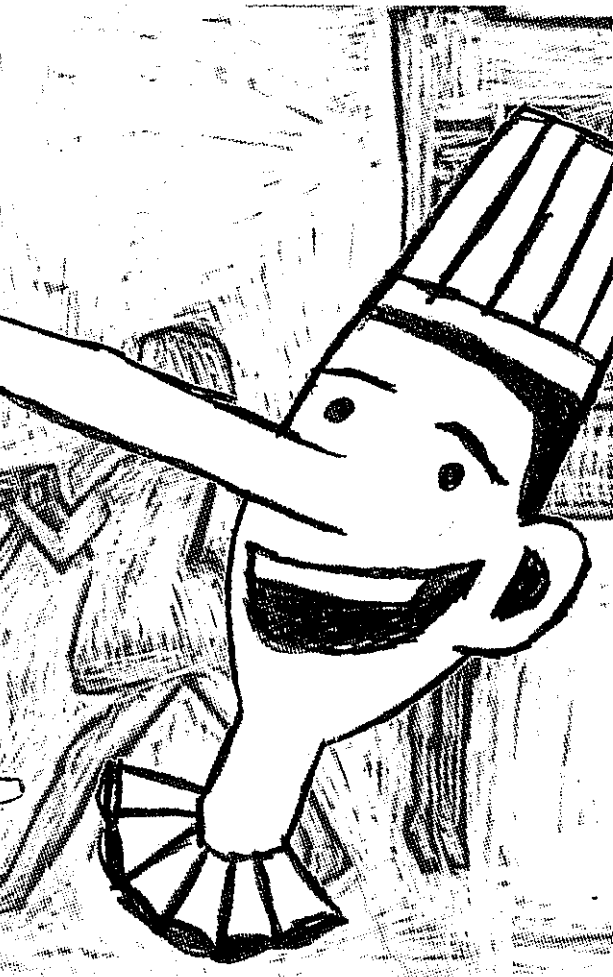
כאמור, זה לא סיפור גדול. אף אחד לא מת. סתם דם רע נשפך, וריון לאיבלתי-יחשוב ורלבנטי נמנע, כי בעצם הוא מראש לא עניין את הכתבת, או את עורכי "שבעה ימים", או מי שזה לא יהיה. נכון, אלה שקוראים את הדברים עכשיו נרדים בראש ואומרים, "בוקר טוב אליהו. עכשיו היא התעוררה. הרי זה קורה כל הזמן. זה לחם חוקנו ככל מגע עם עיתונאים. דברים מוצאים מהקשרם, עמדות מעוותות, יחסים נפגעים, והכל בעבור כותרת". ועוד שאלה עקרונית, שגם היא לא מעניינת כנראה אף אחד: למי שייכים דברים שאדם אומר, ומה זכותו עליהם? כשפוליטיקאי מישיר מבט אל המצלמה ומדבר היישר אל הקהל, תוך רילוג מעל למשוכת העיתונאי המתווך, אנחנו מרימים קול זעקה ומקרישים שעות ארוכות של שידורים – חיים – ומאמרים ב"העין השביעית" לריונים על הסכנה שהוא מציב לדמוקרטיה, בעד ונגד. אבל מה עושים כשנתקלים במקרים קטנים, פרטיים, לא היסטוריים, של מעילה באמון מצד המתווך, המנצל לרעה את מעמדו?

לי עצמי יש מסקנה ברורה: בפעם הבאה כשארצה לומר משהו, אכתוב אותו בעצמי, ולא אפקיר עצמי בידי מתווכים. נכון, לא לכל אחד ניתנת הפריבילגיה לכתוב בתקווה שהדברים יתפרסמו. אבל גם לא לכל אחד יש שם פיקנטי שמצדיק פנייה ובקשה לראיון, לציטוט ולייחוס, משום שהדברים שהוא, דווקא הוא, יאמר, יעשו סיפור ארסי כמו שצריך.

אגב, על-פי כללי העבודה העיתונאית, היתה מתבקשת כאן, כמוכז, תגובתה של אמירה לס. נכון. אבל שלוש ההודעות שהשארתי לה במשיבון הסלולרי, ונותרו בלא מענה, גם הן חלק מן הסיפור.

בדרך מקיסריה

חשבון הנפש של חבר ועדת המכרזים לערוץ השלישי

בדרך מקיסריה לביתי הייתי עייף ומודאג. לפני שעות ספורות בלבד הסתיים מרתון מתיש ומייגע, שנמשך שלושה ימים, בכזירת שני הזכינים שיפעילו את הערוץ המסחרי החדש. כחבר מועצת הרשות השנייה היה עלי לשמוח, כי הסתיים תהליך ארוך של תכנון המכרז, הכנת נוהלי המכרז ודרישותיו, בדיקת ההצעות וקביעת הזוכים. אבל הדרך מקיסריה היתה ארוכה, ארוכה יותר מאשר הדרך לשם. השארתי בקיסריה המון עיתונאים סקרנים, שני זכיינים מאושרים, שתי קבוצות שהפסידו; הם נשאר שם, כמלון שבו התבודדה מועצת הרשות השנייה ובמשך שלושה ימים וגם נתח גדול מהלילות שקדה על בחירת הזוכים במכרז. שמענו שם יועצים, מומחים ומעריכים. היו שם חוות דעת מפורטות על מפרט הנרסי, על חוסן פיננסי, על היתכנות כלכלית, על תכנון עסקי, על הרכב כוח האדם, על התוכניות והתכנים, על הספקים, על היוצרים, על כל היבט אפשרי. והנה הסתיים התהליך, תיקים תפוחים מגיירת נארו וכל החורשים הרבים של עבודת הכנה מתישה הסתכמו בארבעה מספרים שקבעו שני זוכים. תהליך כה ארוך, כה מורכב הסתיים שם בקיסריה.

הדרך לקיסריה היתה רצופה הרכה תקוות, הרכה חזון וחלומות, ואילו בדרך חזרה הייתי עצוב מעט ומודאג. את הסיבות לדאגה אתאר באופן האישי והפרטי ביותר, אך אני חושב כי לא מעט אנשים טובים חזרו מקיסריה לא רק עם היריעה מי הם הזוכים אלא גם עם חששות, לא רק עם ספקי תוכן אלא גם עם ספקות.

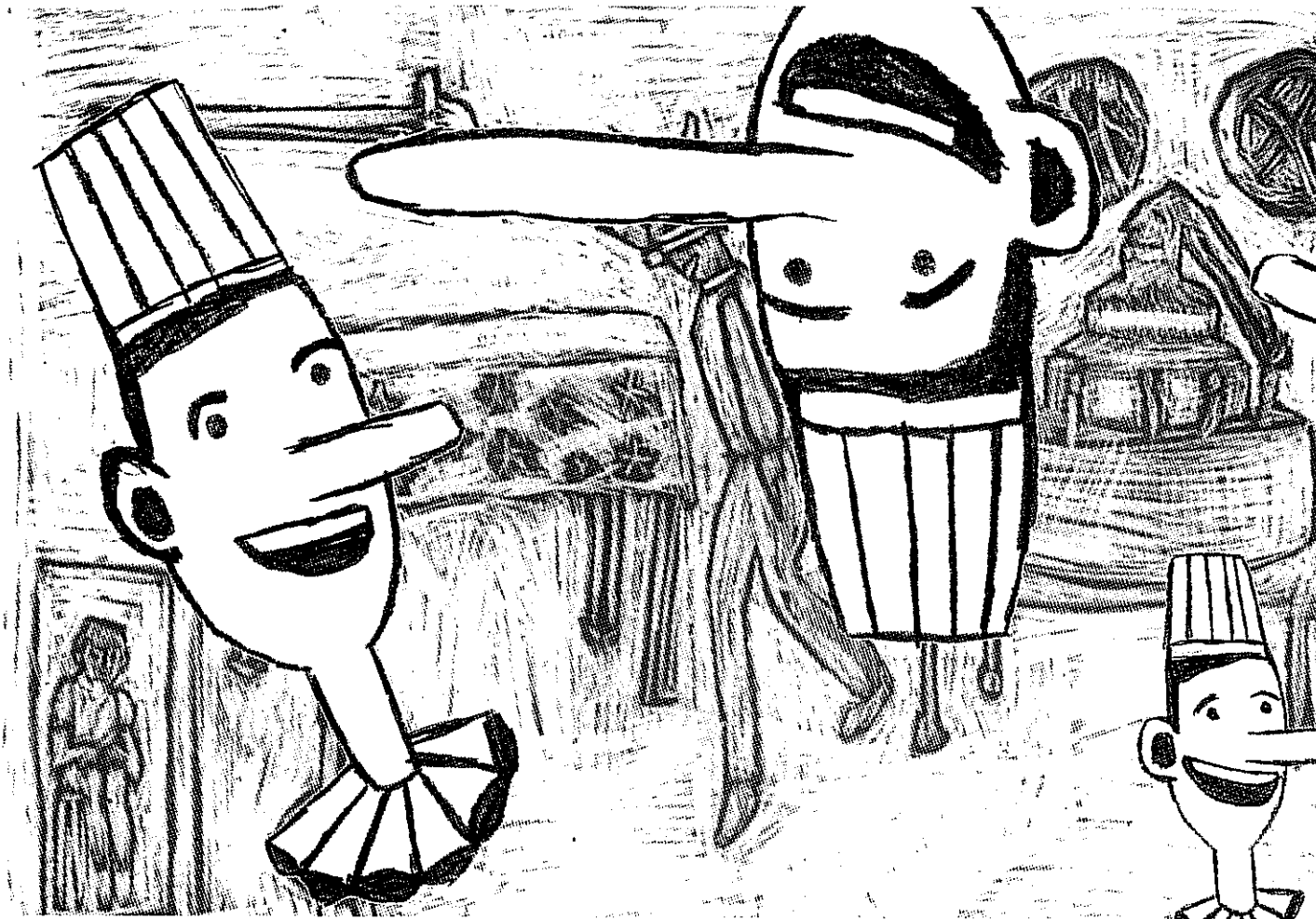
● ● ●

כמועצת הרשות השנייה, זו שקדמה לנוכחית, הוכן המכרז. אחד מהנושאים החשובים היה הכטחת איכות התכנים, "שיפור פני המסך" קראנו לכך. חלמנו בהקיץ על "נאותות הפקה", על "בידול מתכניו הירודים של ערוץ 2", על מתן ייצוג לפריפריה, על הפקה מקורית ישראלית, עידוד היוצרים הישראלים ועל עוד מטרות נאצלות. שאפנו לכך שהאיכות תקבע ולא הכסף. ולכן נאבקנו, חברי המועצה הקורמת והנהלת הרשות השנייה, בפקדי האוצר שתבעו כי המכרז ייקבע לפי השקלול של 70% bid (ההצעה הכספית) ו-30% לשיקולי איכות התכנים, היוצרים וההפקה. bid הם אמרו והתכוונו לתשלום שיכניסו הזכיינים לקרן פת האוצר כדי לקבל את הזיכיון לשמונה שנים. bid פתוח הם רצו, אנשי האוצר, כדי שיעקר ההתמודדות יהיה על מי נותן יותר כסף למדינה. הסיוט שלי ושל אחרים היה ממשי: יבוא לו מועמד עתיר הון, יבטיח סכום כספי מרשים ואילו בפרק התוכן ונאותות ההפקה יכתוב "יהיה בסדר" ויוכה, כי הסכום שכתב יהיה גבוה מזה שכתבו אחרים. המאבק בפקידי האוצר הביא בהדרגה להנמיכת משקלו של ה-bid עד שהתייצב על רמה של 30% ונחה דעתנו ולא צפינו את אשר יקרה.

בקיסריה ניצח הכסף. במסיבת העיתונאים, מיד לאחר שנקבעו הזוכים, הודיע מנכ"ל הרשות השנייה כי בדירוג של חברי המועצה (דהיינו 70% מהשקלול הכללי) וכו' במקומות הראשונים שתי קבוצות. כאשר נפתחו מעטפות ה-bid השתנתה התמונה וקבוצה שהייתה במקום השלישי לפי שיקולי איכות (כלומר הפסידה במכרז) עברה למקום שני וזכתה. ה-bid הכתיר את המנצחת השנייה. הכסף דיבר.

● ● ●

בדרך מקיסריה חזרתי עם מטען מעיק של ספקות: האם יעמרו הזוכים בהבטחותיהם? קראנו הצעות מרשימות, ראינו שעות של "פיילוטים" מושקעים, הוצפנו במספרים על השקעות ענק בהפקה המקומית וראינו ושמענו את נציגי הקבוצות מדברים על בידול, על איכות, על מתן ביטוי להוויה הישראלי, על דיאלוג חי עם הפריפריה, על ייצוג לכל מגזר ולכל פלג חברתי. המון הבטחות, המון אוויר. כמה מהן יתממשו? לפני פחות מעשור, הבטיחו המתמודדים על הערוץ השני המון הבטחות על איכות ותרבות. וקיבלנו את דודו טופז, כוכבנית ששונה שתן, תוכניות "הישרדות" כושלות ומטופשות, ג'אנק פור טלוויזיוני שהביא טוב רק לחשבונות הבנק של זכייני הערוץ השני. את הכוכבים הגדולים שהם הביאו אתם לפרזנטציות הם פיטרו, לאמנים וליוצרים שילמו פרוטות, ואת העי"תונאים הטובים, כמו רפי רשף, גדי סוקניק, אילנה דיין, גבי גזית ואמנון לוי, הם צבעו בצהוב. אם מישוהו היה מפיץ קומדיה על ההצעות שהוגשו בטרם המכרז הוא היה יוצר את התוכנית הכי מצחיקה (או טרגיקומית) שראה המסך מאז "עגיל בוין", שהיה סרט הפתיחה, כמה סמלי, של הערוץ השני. הפעם נמנעה מאתנו הפירוטכניקה של פרונטציות עתירות כוכבים, ברקים ורעמים. היה כמעט משעמם לראות רק ערימות של דפים, וגם כאשר הופיעו לפנינו נציגי הקבוצות המתמודדות הם נאלצו לענות בקצרה על רשימת שאלות יבשה ועניינית שהוקראה באופן אחיד להחריד לכל קבוצה בתורה. אבל גם כך היו המון

איור: בחיה קולטון

מי שראה את כשלון הרשות השנייה באילוף זכייני ערוץ 2 לשמור על התחייבויותיהם והבטחותיהם אינו יכול שלא לחשוש לגורל ההבטחות החדשות שהושמעו במכרז על הערוץ השלישי

הישראלית לא תתפח עד כרי הזנתם של כל הערוצים הרעבים להכנסות. אם בימים כתיקונם ניתן היה לחלום על הגדלת השוק, על פרסום גואה וכלכלה פורחת, הרי היום הרברים נראים מבטיי חיים פחות. בעסקים רבים אפשר להפסיד או להצליח פחות, אבל בתקשורת רעבה יש סכנה: עיתונות רעבה מועדת להזניה מקצור עית. הקרבה, עד כרי שותפות מלאה, בין אינטרסים כספיים לבין עיתונות, בין מפרסמים לבין חדשות, בין משקיעים לבין עיתוני אים – תהיה מסוכנת יותר כאשר השוק יהיה רווי מדרי והרווחיות מפוקפקת יותר. בהרבה מהגופים החדשים יש התחככות מסוכנת בין אינטרסים מסחריים לבין יצירה עיתונאית. אם בימי רגיעה הקורים התוחמים בין מסחריות למסחרה ובין אתיקה למי שמאיים עליה נשמרים, מי ישמור עליהם בימי תחרות קשה ופרועה, עם משקיעים לחוצים והפסדים מאיימים?

● ● ●

בדרך מקיסריה היתה שקיעה נהדרת, שמש אדומה וגדולה צבעה את הים בזהב מרצד. ואז, במהירות, היא נעלמה מאחרי האור פק ונהיה חשוך. וקר.

■

פרופ' גבי וימן הוא ראש החוג לתקשורת באוניברסיטת חיפה וחבר מועצת הרשות השנייה

הבטחות. ומי לידנו יתקע כי הם יעמרו בכל אלה? מי יבטיח כי ישל מו למפקים וליוצרים את שהבטיחו? שימלאו את הפריים-טיים בתוכניות איכות מושקעות? שיעמדו בלחצי המשקיעים להגדיל רווחיות, לחסוך בהוצאות? התפקיד של כלב השמירה על זכיינים רעבים לרווחים יוטל על מועצת הרשות השנייה והנהלת הרשות השנייה. והנה, מצאתי את עצמי חוזר מקיסריה לא רק עם ספקות אלא גם עם אחריות חדשה. מי שראה את כשלון הרשות השנייה באילוף זכייני ערוץ 2 לשמור על התחייבויותיהם והבטחותיהם אינו יכול שלא לחשוש לגורל ההבטחות החדשות. ההבטחות נשמ עו טוב בקיסריה אך מי ישמור עליהן בשנים שאחרי קיסריה?

● ● ●

בדרך חזרה מקיסריה הרדיו במכונית סיפר על מכרז נוסף, זה של ערוץ החדשות. שם זכתה חברה אחת וגם שם היתה שמחת מנצחים. ואני העמסתי על עצמי דאגה נוספת: יש לנו עכשיו ארבעים ערוצי כבלים. שבעים ערוצי לוויינים. ערוץ ממלכתי. ערוץ 2. ערוץ מסחרי חדש. ערוץ חדשות. ערוצים ייעודיים. מכול ערוצים, הצפה שוצפת ואנחנו כאן רק שישה מיליון איש. רק לפני עשור סבלנו מעריצותו של ערוץ בודד, של הטלוויזיה הישראלית מרוממה, והנה תוך שנים ספורות אנו טובעים במכול ערוצים. מהיכן יבוא המימון הנדרש לכל הערוצים? הרי עוגת הפרסום

כל מה שרצייתם לדעת

מי שלא רצה את קורות חייו של אריאל שרון בספרים ביקורתיים קיבל אותם ארוזים בחוברת מתקתקה, חעשה ידיו של אורי דן, שצורפה ל"מעריב"

יובל קרנצור

יך קרה ש"מעריב" פרסם חוברת תרמית על ראש הממשלה, לה, במימון עיריית ומועצות מקומיות, מבלי ידיעתו ולמורת רוחו של עורכו הראשי, יעקב ארז? הרברים אמר רים בחוברת בשם "אריאל שרון – במלחמה לשלום" שצורפה ל"מעריב" באחד מסופי השבוע האחרונים (23.3.01). החוברת כללה קטעי ראיונות שנערכו עם אריאל שרון וקטעים שכתב אורי דן. דן הוא עיתונאי הכותב באופן קבוע ב"מעריב" והוא גם איש אמונו וירי של שרון מזה שנים רבות, ובעבר אף הועסק כיועץ התקשורת שלו. על ההפקה שקד אמנון מנדה, עסקן ליכוד וחבר לשעבר במליאת רשות השידור, והמו"ל הוא יהודה שיף, העוסק בין השאר בהוצאה לאור של חוברות הנצחה וזיכרון.

את החוברת יזם, לפי עדותו, אורי דן. המניע לפרסום מוסבר בתחושתו שנע" שה לאריאל שרון עוול מצדה של התקשורת במהלך כל הקריירה שלו. מה ש"הקפיץ" אותו לפעול, לרבריו, היה האיזכור לטבח סברה ושתילה שעשה יוסי ביילין, שר המשפטים הקודם, בעיתונות הערבית במהלך מערכת הבחירות. החוברת מומנה על ידי מכירת שטחי מודעה לפרסומות ולמודעות ברכה לראש הממשלה. עם המפרסמים נמנו ארגונים כמו קופת החולים (כללית ומאוחדת), "שיכון עובדים", קואופרטיב "דן" ועוד. לצד מודעות הפרסום בלטו מודעות הברכה לשרון לרגל היבחרו מטעם ראשי עיריות ומועצות. מודעות הברכה הללו משוות, במבט ראשון, נופך ממלכתי לחוברת. בין העיריות והמועצות שמודער" תיהן מופיעות בחוברת ערים כגון ירושלים ואריאל לצד מועצות קטנות יותר כגון ירוחם ומעלה אפרים. ראשי עיריות ומועצות שונים (שהמשותף ביניהם הוא היותם אנשי ימין) נדרשו לשלם כמה אלפי שקלים כל אחד תמורת פרסום ברכה לראש הממשלה.

לא לכולם נשלחה חשבונת. לראש עיריית ירושלים, למשל, הוקצה מקום ללא תשלום; אהוד אולמרט הבחיר מראש ליוזמי החוברת כי לא ישלם עבור

פרסום מודעה והם הפצירו בו להסכים, לפחות, לפרסום מודעת ברכה מטעמו בחינם. אולמרט התרצה. השיטה ידועה – לשמות האטרקטיביים מעניקים שטח מודעה בחינם כדי להשפיע על אחרים להצטרף ולשוות נופך מכובד ורציני למי" זם כולו. לא רק ראש עיריית ירושלים (ראש העיר בעל המעמד הבכיר ביותר ברשימת המברכים) זכה לברך את ראש הממשלה חינם אין כסף; את העין צדה מודעת הברכה של עיריית רעננה, ובעיקר החתומים עליה: "ראש עיריית רעננה וסגנו מר עוזי כהן". מי הוא ראש העירייה המסתורי של רעננה ומדוע נפקד שמו ממודעת התמיכה? מסתבר שגם בלשכת ראש העירייה, זאב ביילסקי, הופתעו לגלות כריעבר את המודעה. אל ראש העירייה לא הגיעה כל פנייה ממארגני החוברת. גם סגן ראש העיר לא הודיע על כוונתו לעשות שימוש בתוארו של הכוס. מנדה מסביר שאת המודעה העניק בחינם לעוזי כהן, סגן ראש העיר, על רקע החברות ביניהם.

בשיטה זו הלך ותפח מבצע התמיכה הפרסומי בראש הממשלה. בעקבות הצטרפותם של גדולים כמו אולמרט וחשובים כמו עוזי כהן, כיצר יכלו ראשי המועצות האחרים לטרכי? במקרה של חוברת לראש הממשלה הלחץ הוא אב במיוחד: מי שירב לשלם, יבלוט בהעדרו מרשימת התומכים והמברכים. גם אם סירוב להיכלל במיזם אינו מציג איום של ממש על ראשי מוסדות ורשויות מקר" מיות, הרי שלפחות קיים כאן פיתוי: על חנופה, אמר פעם פנחס ספיר, אף אחד עוד לא קיבל סטירה. ואכן סירוב, כך מתברר, כלל לא היה אופציה. מוטי אבי צרו, ראש מועצת ירוחם, טוען שלא נתן את הסכמתו לפרסום המודעה. אבי צרו מספר שעל הרעיון לפרסם מודעת תמיכה במסגרת חוברת כזו דיברו אתו לפני הבחירות. בשעתו רחה את הרעיון מגימוקים שונים. לאחר הבחירות, שוב לא שמע על כך דבר. משפורסמה החוברת נכללה בה גם מודעת ברכה מטעם ראש מועצת ירוחם. אבי צרו מסתייג מפרסום המודעות בחוברת. "מה אני צריך את זה?" הוא אומר. את הברכה לראש הממשלה, הוא מסביר, היה מעדיף להעביר באופן פרטי וכך גם עשה. הוא לא משוכנע שמבחינה משפטית הוא ראשי, כראש מועצה, לחתום על מודעה כזו.

אמנון מנדה דוחה את הטענות. לטענתו, ראש לשכתו של אבי צרו אישר לו לעשות שימוש בשמו של ראש המועצה. אבי צרו, בעקבות טענתו של מנדה, <

1974 111111 111111

ערך בירור בלשכתי: "ערכתי בירור בלשכה... איש לא אישר... גם לו היה מישו מאשר באופן עקרוני, אני לא ראיית ולא אישרתי שום נוסח". ראייה לכך מוצא אבי צורר באופן שבו אית שמו בחוברת: אבי צורר; זה אמנם האופן שבו מופיע שמו בתעודת הזהות וכרישומים של משרד הפנים, אבל הוא לא חתם כך כבר שנים. כך או אחרת, השבונות נשלחה למועצת ירוחם. בין אם קיבל מגדה את אישור הר"ש ובין אם לא, האופן שבו פעלו מארגני החוברת כגיוס מפרסמי המודעות מותיר תחושה של אי נוחות. ספק אם אישור רל"ש (במקרה הטוב), מתן צ'ופר לחבר ושירולו של ראש עיריית ירושלים עומדים בקנה אחד עם תחושת ההתלהבות והתמיכה הגורפת שמנסה החוברת ליצור.

האם היה המיזם ורוחי? האם מישו מן המפרסמים שילם? פרטים על הסרדי התשלום מסרב מגדה למסור. אבל, הוא מרגיע, החוברת כיסתה את עצמה ואף הרוויחה יפה.

העובדות כהווייתן

אורי דן סבור שהחברת שהפיק תחת ידיו היא מסמך היסטורי. דן מצפה להוצאת מהדורה שנייה וכבר מתכנן את הפצת החוברת בבת יספר, ובפרט בביה"ס "בליך", שם הפסיד שרון בבחירות המדגם. בהקדמה לחוברת מסביר דן: "כרטיס ביקור ראשוני זה יסייע להכיר פרטים מתעודת הזהות הלאומית והאישית של ראש הממשלה שרון; מסיבות תלויות לא רק בו, נעלמו פרטים אלו מיריעת הדורות הצעירים ואף המבוגרים יותר. אין טוב מהכרת העובדות כהווייתן כדי לסייע לציבור לתת כתף לראש הממשלה הטרי..."

אלא שהחברת רצופה חצאי אמיתות והתמונה שהיא מציינת שנויה במחלוקת, אם לנקוט בלשון המעטה.

באחד הפרקים, תחת הכותרת "עובדות כהווייתן על מלחמת לבנון", מצטט דן מהרצאה שנשא שרון חמש שנים לאחר המלחמה. וכך מצוטט שרון: "היתה זו המלחמה הראשונה... אשר נקבעה על מראש – חודשים ואף שנים לפני מעשה –

מטרות מפורשות, שלא נשתנו במהלכה, והישגו עדי תומן ובלא חריגה בסימומה והיו נהירות וברורות, עוד הרבה קודם שנודעה הירייה הראשונה, לכל מי שרק נגע בהוגם לרכים אחרים, בממשלה, בצבא, בציבור הרחב וגם בעולם ובפרט בארה"ב". כיצד מגיב דן לכך שהגרסה הזו עומדת בניגוד לטענותיהם של שרים ששירתו בממשלה ההיא אשר הלינו כי לא התנהל דיון על יעדיה? "הרכבים שאתה אומר לי עכשיו עומדים בסתירה למציאות. חבל שאתה קורבן לשקרים גדולים וקטנים".

בפרק "חיסול הטרור בעזה" מתאר דן כיצד מיגר שרון בתוך חודשים ספורים את ארגוני הטרור בעזה. שרון אכן פעל בזמן קצר (שבעה חודשים) והשיג תוצאות מרשימות – ארגוני המחבלים נעקרו מן הרצועה. דן אינו מסתפק בתיאור ההישג

הצבאי. הוא מספר ששרון נהג באוכלוסייה האזרחית "בהתחשבות ובהגינות". במציאות ביקש המפקד הראשי בשטח, יצחק עבארי, לפרוש מתפקידו מפני שלא יכול היה להשלים עם מריניות היד הקשה שנקט שרון כלפי האוכלוסייה האזרחית בעזה. מריניות זו כללה הפשטתם של חשודים, הטלת עוצר ממושך על אזרחים נרחבים וציורו החיילים באלות כרי להכות בתושבים שאיחרו למסרדי הויהו. לא בריוק "התחשבות והגינות". בעקבות מחאתו של עבארי העביר משה דיין, שר הביטחון, את האחריות לרצועה מפקידו של שרון לפיקוד מרכז.

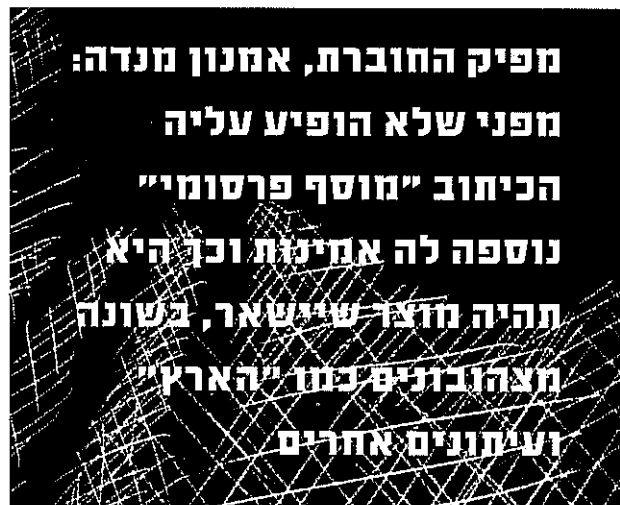
למלחמת לבנון, הפרשה היותר מעוררת מחלוקת בתולדותינו של שרון, מקדיש דן ארבעה פרקים נפרדים. הוא מתייחס למלחמה גם בפרקים נוספים. את מסקנות ועדת כהן, שמונתה לחקור את מעשה הטבח בסברה ושתילה, מתאר דן כך: "...בין שאר האחראים היא השילה 'אחריות עקיפה' על שר הביטחון שרון

בטענה שהיה עליו לצפות מראש טבח של הפלנגות בפלסטינים ולנקוט בעוד מועד צעדים למניעתו". דן אינו מזכיר את קביעות הוועדה ששרון לא שיתף את בגין בהחלטה להכניס את הפלנגות ושומר לו "דיווחים ורודים" על המתרחש במערב ביירות. הוא גם מתעלם מפיסקתו של בית הדין המשפט המחוזי בתל-אביב שקבע ששרון לא נהג ביושר עם מנחם בגין בעת מלחמת לבנון.

במקרה אחר מספר דן ש"שרון החליט להגיש תביעת ריבה דווקא נגד 'טיים', השבועון הגדול בעולם, כדי ללמד את משמצייו לקח". דווקא נגד 'טיים'. משת" מע מכך כאילו לא הוגשו תביעות ריבה אחרות עליידי שרון. והרי היו תביעות ריבה נוספות, שהידועה בהן היתה נגד "הארץ". האם העובדה הזו לא הוזכרה משום ששרון הפסיד בה? דן מכחיש. לדבריו, הסיבה שלא ציין תביעות אחרות היא שהן לא הוגשו בנקודת הזמן שעליה הוא כותב בהקשר זה בחוברת (1983). דן מציג את שרון כמי שתרומתו להסכם השלום עם מצרים היתה מכרעת. שרון מקבל, בשני פרקים נפרדים בחוברת, קרדיט על הסכם השלום. ראשית, "הצליח" חה הנגדית של תעלת טואץ הביאה את סאדאת לירושלים". שנית: "שרון מסייע למנחם בגין לחתום על הסכם השלום עם מצרים". שאלנו את דן כיצד הוא מסביר את הצבעתו של שרון בממשלה נגד ההסכם ואת פעולותיו לעיבוי ההתנהלויות, שנתפסו בשעתו כפרובוקציות שנועדו לחבל בהסכם המתהווה. תשובתו: "אני לא נכנס לכל הדברים שאו היו או לא היו; ברגע מטוים הוא היה בעד סירודי ביטי חון אחרים... אין שם דבר אחר שהוא לא עוברתי".

לאורך הקריירה שלו נמתחה על שרון ביקורת רבה. במהלך שירותו הצבאי הוטל לא פעם ספק באמינותו. קצינים בכירים מונו, בכמה מקרים לאורך השנים, לבחון את התנהגותו. אחרים מתחו ביקורת חריפה על תפקודו. רשימה חלקית: חיים בר-לב מונה לבחון תלונות חיילים על השפלה בתקופת פיקודו של שרון על חטיבת הצנחנים, חיים לסקוב מונה לבדוק את נסיבות הסתבכותה של חטיבת הצנחנים במלכות המיתלה בזמן מבצע קדש, שגררה גם מעין מרד של פיקודיו, האלוף יוסף גבע סילק את שרון מתפקידו כראש מחלקת ההדרכה בחיל הרגלים לאחר שמצא שלא מילא פקודה ושתירץ זאת במסירת גרסה לא נכונה, האלוף אהרון יריב מונה לברר את

הנסיבות שבהן פונו הברואים מצפון סיני, באמצעות הרס בתיים, גידור שטחים ואמצעים נוספים, בהוראתו של שרון, אז אלוף פיקוד הרום. מדוע עורר רווקא שרון כלייך הרבה התנגדות? לאורי דן הסבר פשוט: "אני לא אכנס עכשיו להסביר את כל זה. ברור לגמרי שהיתה שם הרבה קנאה". "למי תאמיין?" שואל דן, "למי שהיה שם וחי את זה או למישהו אחר בעיתון אחר, או במקום אחר, שככה החליט שהוא יודע? אני הייתי שם". האם המעורבות האישית באירועים אינה פוגעת ביכולת לתאר אותם באופן חסר פניות? דן: "אני אומר בדיוק איפה אני עומד. אני לא מכריז על עצמי אובייקטיבי". איך זה מתיישב עם היומרה להציג את "העובדות כהווייתן"? "עובדות

כהווייתן זה כמו שאתה בא ויודע ולמדת אותן כמו עיניך". דן סבור שעשה שירות גדול לציבור. הוא מגדיר את החוברת כ"כל מה שרצית לדעת על שרון ולא העזו לומר לך". דן סבור שתקשורת בישראל מנעה מהציבור גישה למידע חשוב על עברו של שרון. מדוע, אם כן, לא פעל שרון בעצמו במערב כת הבחירות להצגת מלוא עברו לציבור? מדוע העדיף לנהל מסע תעמולה שהציג ניע את עמדותיו ואת החלקים השנויים במחלוקת של עברו? דן: "הוא ניצח ארגוני זאת אומרת שגם התפיסה של ניהול הקמפיין היתה נכונה".

מלשכת שרון נמסר כי ראש הממשלה לא היה שותף להכנת החוברת, אולם הוא שבע רצון ממנה. שרון סומך על דן כמי ש"היה שם" שיתאר את הרברים נאמדי נה. האם אין טעם לפגם בכך שעיתונאי פועל כמפרסם, כיהצ"ן? אורי דן סבור שלא: "עיתונאים שעובדים בעיתונים שהם מלאי עמומי פרסום, לפעמים יותר

חכמת החלים

למרות שלחברת יש אופי פרסומי מובהק, הכיתוב המקובל המציין זאת – "מוסף פרסומי" – אינו מופיע בה. אביב לביא, במדורו "קראתי שמעתי" ב"הארץ", גורס ש"כל המסע התעמולתי הזה יכול היה להיות לגיטימי אם הוא מצורף לעיתון תחת ההגדרה המקובלת 'מוסף פרסומי'". אפשר להתווכח עם טענה זו: טשטוש העובדה שמדובר במדור פרסומי אכן חמור, משום שהוא יוצר אצל הקורא את הרושם שמדובר במוצר עיתונאי תקני, אבל גם לו היה הכיתוב הזה מופיע על דפי החוברת היה בה פגם אתי ניכר. הרי מדובר בראש הממשלה שאותו נדרשת העיתונות לסקר מדי יום. לו היה מפרסם "מעריב" מוסף תדמיתי ממין זה, המתאר את שלל השגיו של ראש מחלקת הסניטריה ביישוב נידח, יכול היה הקורא התמים להבין, גם ללא הכוונה, כי מדובר בפרסום. אולם כאשר נשוא החוברת הוא ראש הממשלה והיא נכתבה עליידי עיתונאי המוזהה עם "מעריב", ההכחנה בין חומר פרסומי, גם אם הוא מוצהר, לבין חומר מערכתי אינה חרה דיה. הבעיה היא בעצם פרסום מוסף תדמיתי על ראש הממשלה. המצב שבו עיתון, שחלק ניכר מתפ"קידו הוא לבקר את נושאי התפקידים הבכירים, עושה שימוש בדפיו כדי לפרסם את הבכיר שבהם, הוא בעייתי. ראש הממשלה אמנם עבר במקרה הזה את מכסת המלים של אורי דן, אך הוא עדיין אריאל שרון ודינו אינו כדון סכון לכביסה.

החוברת לא עברה תחת ידו של עורך "מעריב" משום שנחשבה לחומר פרסומי. מי שאחראי בעיתון על החומר הפרסומי הוא עורך השינוק, הכפוף למנכ"ל "מעריב". האם תקין המצב שבו מודפס חומר מעין מערכת בעיתון מבלי שלעורך האחראי יש נגיעה או השפעה על כך? מה הם הקריטריונים לפרסום חומר פרסומי בעיתון? האם כל חומר יכול להתפרסם בעיתון תחת הכותרת "מוסף פרסומי"? האם לא היה ראוי במקרה זה ליידיע את העורך, שלא לומר להביא להכרעתו, את רב רפרסום החוברת? ב"מעריב" לא מצאו לנכון להשיב לשאלות אלו ואחד

רות שהופנו מטעם "העין השביעית". אורי דן רוקא סבור ש"מעריב" צריך להתגאות בחוברת. בעיני ההבדלים בין מוסף פרסומי למוסף עיתונאי בהקשר הזה הם סמנטיים בלבד. הוא גם מזכיר שחלק מן החוברת מבוסס על סדרת ראיונות שהוא קיים בעבר עם שרון ל"מעריב".

האמנה להגינות בפרסום של איגוד המפרסמים בישראל קובעת כי "דרך הצגתה של הפרסומות בענפי המדיה השונים תבטיח את זיהויה כפרסומות". החשיבות של סעיף זה היא רבה. צרכן המבין שמה שניצב מולו הוא פרסומת מעביר אותה במסגרת הראויה לה. קרי, הוא לוקח בחשבון שלדברים המפורסמים יש תכלית מסחרית ואין להתייחס אליהם כאל עובדות. אמנן מנדה, אף על פי שלא הכיר את האמנה להגינות הפרסום, פעל מתוך ציות לאותו היגיון וניצלו למטרותיו. הוא מסביר מדוע התעקש להשמיט את המלים "מוסף פרסומי": "מפני שהמוסף הוא, לכאורה, לא מוסף פרסומי זה מוסיף לו אמינות". מנדה מרוצה מאוד מהעדר הכיתוב "מוסף פרסומי". באורח כזה, הוא סבור, החוברת היא "משהו שישאר", בשונה מצהובונים, בשפתו, כמו "הארץ" ועיתונים אחרים.

השיקולים של מנדה שקופים, אך האם אין הם מוכיחים את צדקת הציפייה מ"מעריב" להבהיר כי החוברת היא חומר פרסומי? בהשמיטו את המלים "מוסף פרסומי" מועל "מעריב" במחויבותיו הן כמפרסם והן כעיתון. כמפרסם, הוא לוקח חלק בזריית חול בעיני הצרכן, או במקרה זה האודר; כעיתון, הוא מקרין מן המוניטין שלו כדי לשוות הזות עיתונאית למוצר שבעליל אינו כזה. כך נוצר מצב שב"מעריב" מפורסמת חוברת, המתחפשת למוסף עיתונאי, כשבפועל זהו מסמך תעמולה מובהק לראש הממשלה. מה שנותן מכלב השמירה המפורסם, בגרסת "מעריב", הוא משהו שבין כלב שמנמן ומגונמם לפרדל חנפן.

מאשר עמודי מערכת, יכולים לומר לעצמם אותו דבר". ספק אם ההשוואה תופ"ס: יש מידה של הונאה בשימוש בעיתונאים לצורך הפצת חומר פרסומי. עיתונאי הנותן את שמו לפרסומת מקרין מסמכותו וממעמדו עליה, ולכן מקדם אותה בתוקף היותו נתפס כמי שמחויבותו הראשית היא לחשיפת האמת. דן מזכיר בחוברת כיצד לגלג עליו בשעתו כשאמר, "מי שלא רוצה את שרון כשר ביטחון יקבל אותו כראש ממשלה". בשורה התחתונה נדמה שיותר מכל עניין אחר, משרתת החוברת את הצורך של דן להכריז "אמרתי לכם".

חלחמה היא שלום

סגנון הקובץ מזכיר משהו שהוא בין חוברת זיכרון לחוברת תעמולה ממשט"רים כמזרח אירופה שאבר עליהם הכלת. הפרסום הזה יוצר זהות ותלות בין המדינה, מהקמתה ועד היום, ובין המנהיג שרון; המסר הבוקע מהדפים הוא: לולא שרון לא היה קיום למדינה.

אורי דן מספר סיפור חלקי, מציג גרסה מוטה ומערב עובדות בהערכות ונתונים בתיאורים סובייקטיביים לחלוטין. ידיביו של שרון (בשמאל ובתקשורת) יוצאים תחת עטו של דן חבוטים, שלא לומר מושמצים, הביקורת עליו מוסכרת בקנאה. ככשלונו שרון אף פעם לא לבר: רבין דוחק בשרון להרק את המצור על בירות, ושרון מוצא את עצמו מרסן את הצעותיו הקיצוניות של ברק לפעול נגד הסורים בלבנון. בהצלחות, לעומת זאת, שרון לברו. דן מתגאה במכתבים ובציטוטים המשבחים את שרון מפי אישים שונים. בן גוריון, למשל. החוברת מלאה בתשבחות שהרעיף ראש הממשלה הראשון על שרון.

דן: לך סיפרו שבן גוריון אמר שאריק שקרן.

שאלה: הוא לא אמר את זה?

דן: לא יודע. את מה שאתה קראת אתה קראת פעם? התשובה היא לא.

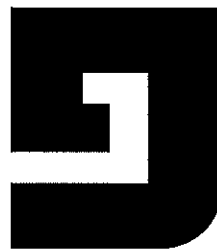
קשה להאמין שרון, המקורב לשרון מזה שנים רבות, אינו מכיר את חילופי הדברים המפורסמים בין שרון לבין בן גוריון, לפי ספרו של מיכאל בר-והר "בן גוריון ון", עמ' 1436. "כשהועלה שרון לדרגת אל"מ שאל אותו (בן גוריון; י"ק) אם נגמל מאמירת לא אמת. לפי היומן של בן גוריון הורה 'אריק' שהיה כמה פעמים אומר לו לא אמת, אבל נגמל מתכונה זו".

החוברת משרתת אידיאלוגיה ימנית במובהק: דן מסביר בה כיצד קרסו אשלייות השלום של ברק והשמאל. את הסכם אוסלו הוא מתאר כ"כניעה לאשף"; מנהיגי השמאל כולם, לרבות יצחק רבין ושמעון פרס, מוצגים כאור שלילי. את ערביי ישראל מתאר דן כמי שמטרתם האמיתית (שנחשפה הודות לביקורו הנועז של שרון בהר הכתי) היא השמדת מדינת ישראל.

אין סיבה להתכחש למפעלותיו של שרון, לטוב או לרע, ולהשפעתו הבלתי מבוטלת על קורות המדינה, אולם הרושם שיוצרת החוברת הוא שישיראל, על כל השגיה, היא מבצע של איש אחד, אריאל שרון.

הכוונת שנוכחה לחוברת, "אריאל שרון במלחמה לשלום", מזכירה את המסרים של האח הגדול – מלחמה היא שלום. עמים נלחמים למען מטרות קיומיות: ביטחון, הגנה, חירות ועוד. מלחמה, מה לעשות, היא ההפך משלום. קן המחשבה כאילו מלחמה מובילה בהכרח לשלום שאול ישירות מ"1984". שרון, שפקד על הפעולה בקיביה (שבה נהרגו 69 אזרחים, כמחציתם נשים וילדים), שתואר לא פעם עליידי פקודים שלו כמי שאינו מגלה רגישות לפגיעה בחפים מפשע; שהוביל את הממשלה לפעולה צבאית נרחבת בלבנון מבלי שהיתה נודעת למשמעות מהלכיו; שמעשיו משקפים תפיסה שכוח הזרוע, ובקביעת עובדות בשטח, הוא יוכל לשנות מדיניות; שהצביע בממשלה נגד הסכם קמפי דייוויד עם מצרים וכנסת נמנע מההצבעה על אישור הסכם השלום עם ירדן; והצביע נגד הסכם חברון שחתמה הממשלה שבה היה חבר – רחוק מלהלום את התיאור של מי שכל חייו חתר לשלום.

הקיבעון הצדקני וסכנותיו

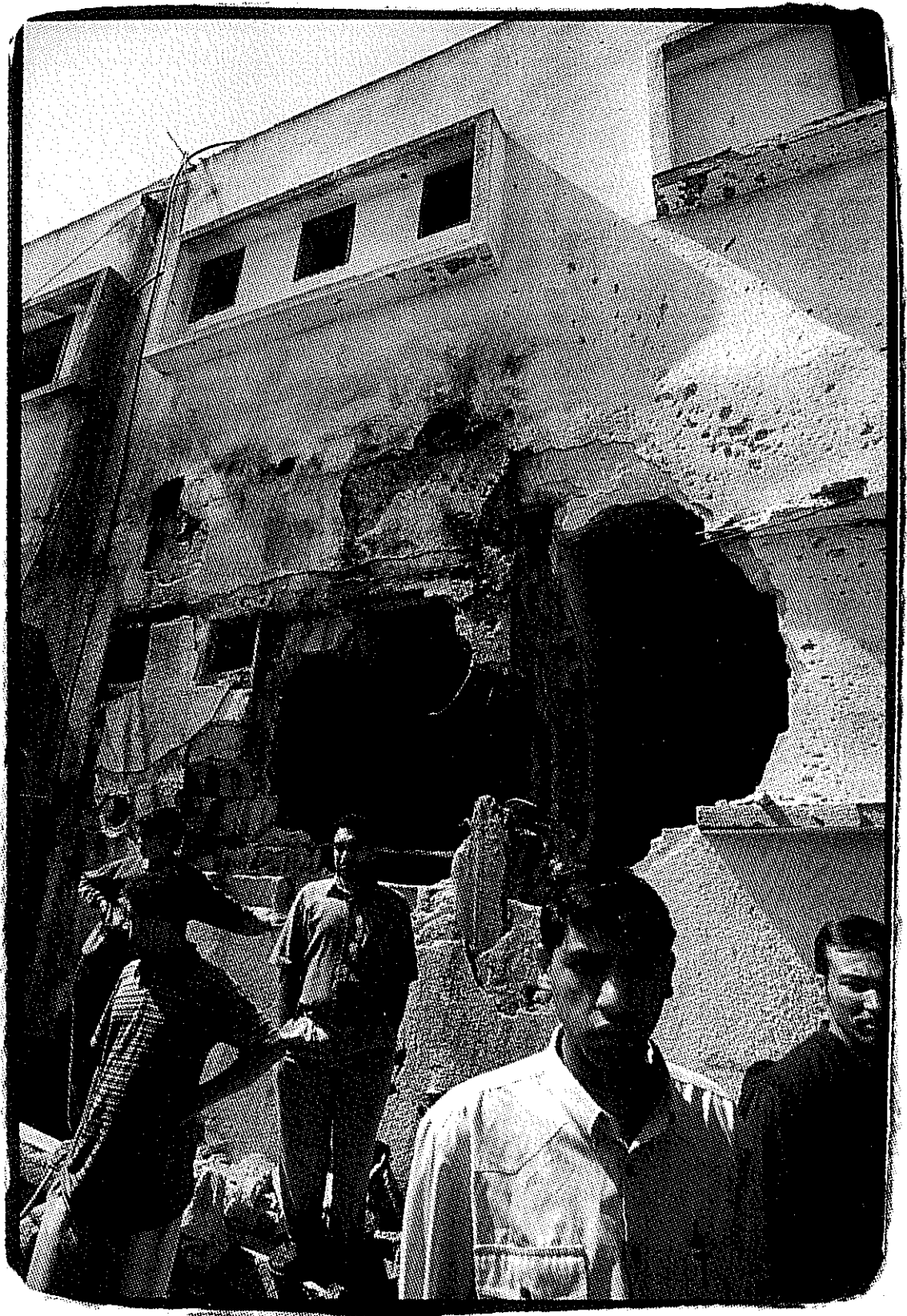
רסום קטעי היומן שרשם לעצמו שלמה בן-עמי בעת השיחות בקמפיין דייוויד ביולי 2000 ("דיעות אחרות נות", 7 באפריל 2001) מציע מכת נוסף להצלחה המדהימה של הקמפיין התקשורתי שבו התחיל אהוד ברק בתחילת אינת'פארט אלאקסה. ההצלחה הזו ראוייה לציון לא רק בגלל חשיבותה דאז, אלא בגלל השפעתה העמוקה על האירועים לאורך זמן. היא ממשיכה במידה רבה להניע את הסחרור הצבאי והמדיני שבו לכורים ישראל והפלסטינים חצי שנה אחרי תחילת האירועים. הפלסטינים, מגלה היומן של שלמה בן-עמי, היו בהלם בקמפיין דייוויד. גם כי נגררו לשם מוקדם מדי ובלא הכנה מיוחדת, בעקבות זיג'וג לא מובן של אהוד ברק בשבועות שקדמו לפסגה, וגם כי כשכבר ניאותו להגיע ולדון בהסדר קבע, הם עשו זאת תחת הרושם שההסדר שאליו מושכים ברק וקלינטון תואם את ציפוייהם מאז תחילת תהליך אוסלו. בן-עמי לא מותיר מקום לספק: הפלסטינים, שוויתרו למעשה בתחילת תהליך אוסלו על 78% משטחי מולדתם, באו לקמפיין דייוויד כדי לקבל את היתרה: כל שטחי הגדה והרצועה שכבשה ישראל ב-1967, נקיים מהתנחלויות. בתשחים הללו הם קיוו להוציא לפועל, קצת ברוחק, את הפרויקט הלאומי שלו הם מייחלים כבר חצי מאה. בנוסף הם ביקשו מגוון פתרונות יצירתיים וקבילים לבעיית הפליטים, והסדר של כבוד בירושלים. ואז, ערב צמיחת גאולת העניים הרחוקה שלהם, הגיעו קלינטון וברק, וכמו עורכי-דין מהמערב התיכון הפרגמטי, הבהירו להם שהשיחות הללו אינן מתחילות מן הציפיות ההיסטוריות של העם הפלסטיני. הבסיס לפשרה הבאה הוא המצב הנוכחי בשטח. במלים פשוטות, אם הפלסטינים רוצים הסכם, עליהם לבוא כברת דרך משמעותית לקראת הישראלים, ולהפך. משאיזמתן סימטרי וויתורים הדדיים הם, כזכור, להם חוקם של עורכי-דין פרגמטיים שרוצים שתהיה עסקה.

בנתונים הללו, שהוצגו להם תחת מכשח הלחצים של קלינטון, לא היה לפלסטינים משהו קונסטרוקטיבי לתרום לתהליך. פסגת קמפיין דייוויד הפכה למשחק של חתול ועכבר, כשקלינטון וברק תובעים השכם והעירב מערפאת לבוא עם הצעות חלופיות. לערפאת, שידע שאת האשראי לויתורים שקיבל מעמו הוא בזבו במלואו כבר בתחילת התהליך, לא נותר אלא להתחמק, להרוויח זמן ולנסות לצאת עם מינימום של פגיעה ביקורתו ובקעמרו של העם הפלסטיני בוירה הבינלאומית.

פסגת קמפיין דייוויד, עולה מהדברים, נידונה לכישלון עוד טרם כונסה. השאלה היא באיזו אווירה ועם ספין היא התפרקה, ולמה. אפשרות אחת היתה האפשרות העניינית והכואבת: מתפוררם כלי הסכם אבל בשקט, תוך חשיפה הוגנת של התמונה האמיתית: הפלסטינים מבקשים הרבה יותר משישראל רוצה או יכולה לתת. אז אין הסכם. ווראי לא הסכם קבע. מסכימים אולי על אי היכולת להסכים, ומנסים למצוא עוד פתרונות ביניים. אלא שכאן נכנסו לתמונה שני מרכיבים קטלניים: אישיותו של ברק, ומצבו הפוליטי העדין מבית. שני אלה הוציאו פרידה פשוטה ועניינית מכלל אפשרות. ברק, ששם את כל הונו הפוליטי טי על קרן הצבי של "קץ הסכסוך עכשיו", לא יכול היה להשלים עם כישלון פרוזאי שיציג אותו, בצדק כמובן, כמי שנכשל לחלוטין בין הבנת מעטפת האפשרויות שעומדות בפני הצד השני ומגביר לותיה. במקום זאת הוא בחר במה שהתברר עם הזמן כמהלך האפקטיבי והמסוכן ביותר של אירועי 2000 ו-2001: הבניית מציאות חדשה שתתאים לפרשנותו הרענית ולאינטרסים הפוליטיים שלו. ברק ואנשיו ניגשו לעצב את אחד הספינים התקי שורתיים הפשוטים, הנחשבים והמוצלחים שידעה ישראל מעורה. הצורה שבה תיארה לשכת ברק את כישלון השיחות לא עסקה בניגוד האינטרסים, ולא הציעה סיבות ענייניות אחרות לאי-ההסכמה; היא פנתה היישר לרמוניצייה עמוקה, עקבית ויסודית של הפלסטינים, תוך הטלת דופי עקבי בעצם כוונותיהם מאז ראשית תהליך אוסלו, וכמרה רבה לכל אורך המאה העשרים.

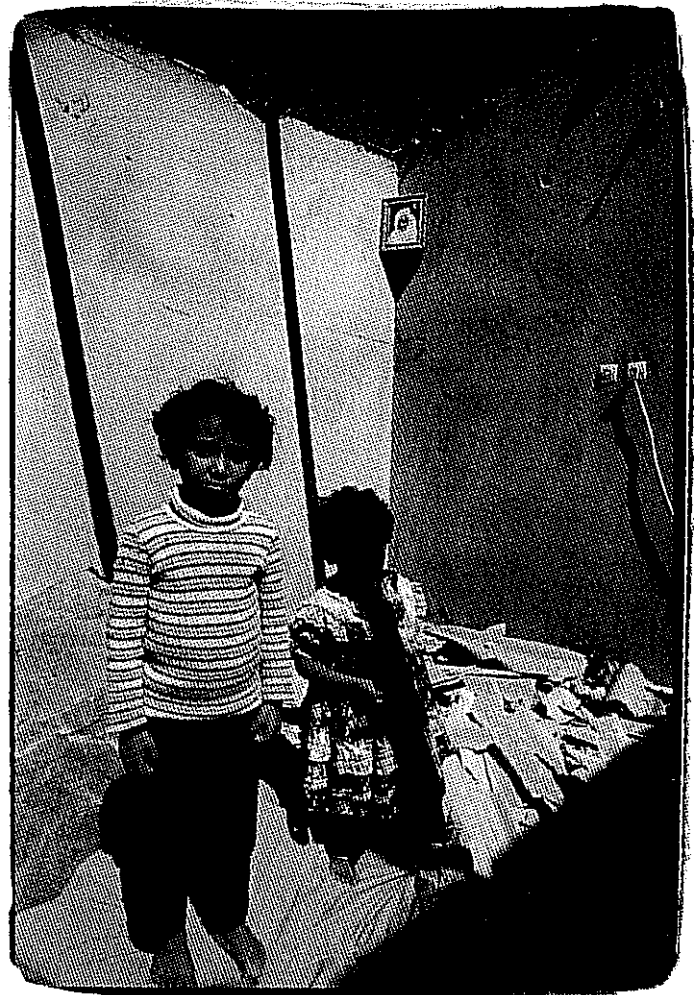
הספין התחיל בהצבת חידה: מדוע דווקא ברגע שבו מוצע לפלסטינים כה הרבה הם קמים מהשולחן, בועטים ומסרבים לחתום? אכן מסתורין של ממש, והתשובה מבית-מדרשו של ברק לא איחרה לבוא. בתוך ימים מתחילת אירועי האינת'פארט של אוקטובר 2000 הצליחה תיבת המסרים של לשכת ברק לשכנע את רוב הציבור בהסבר פשוט וקוהרנטי שגם התאים במידה רבה להשקפת העולם של הזרם המרכזי בישראל מאז ומתמיד. עיקרו: ישראל היא מדינה רציונלית ושחרת שלום שהנהגתה הנוכחית נדיבה, אחראית ומיטיבה ראות. הפלסטינים, לעומת זאת, הם חבורה של מתחזים. אחרי עשור של עשיית קולות של מבקשי שלום, טען הספין של ברק, כשהגיע רגע המבחן האמיתי בקמפיין דייוויד, הוסרה המסכה ונחשפה הוותם האמיתית: מחרתי מלחמה בלתי רציונלים הפועלים אפילו נגד האינטרסים של עצמם. זו, כך עלה מהספין של לשכת ברק, זהותם האמיתית של בני שיחנו. פיצוץ קמפיין דייוויד לא היה עווית של הישורת האחרונה, לא תכסיס כדי לסחוט עוד משהו לקראת סיום, אפילו לא רגליים

הייבון עונןי האצדייקני שוהעורגלנו טנגי "טוראנו" מאז אינת'פארט אה

צילומים: מיקי קרצמן

סקאה נעדר בכמה מנהגים מאזנים של התקשורת הישראלית

מזולתו. זו תכונה מסוכנת, במיוחד במצבי עימות, שכן הצדקן מייחס לעצמו מונופול על הצדק. הוא מאבד את הצניעות, מתעלם ממצבו של יריבו, וכדי לרחוץ בנדיקין כפיו הוא לא מהסס לצייר את הוולת באופן פשטני כהתגלמות הרוע. ככל שהצדקנות מבוססת על אמונה עמוקה יותר בעליונותו של הצדקן, היא אפלה יותר. וככל שהצדקן חזק יותר עלול המצב לגלוש מהר יותר לאלימות ולסכנה. ה"בון טון" הצדקני שהשתלט על ישראל מאז אינתיפאדת אלאקצה נעזר בכמה מנהגים מגונים של התקשורת הישראלית. אחד הוא הנטייה לתאר נפגעים ישראלים, מתנחלים כתושבי הארץ, כמי שנפגעו בלי קשר למעשיהם ולמדיניות הממשלה, אלא רק בגלל היותם יהודים. הסבל שעוברים הפלסטינים, שאינן שיהם נהרגים בקצב של פי עשרה ונפצעים בקצב של פי מאה ורכושם נהרס ותשתיתם משותקת וחייהם חוזרים חצי מאה לאחור, מתואר אחרת לגמרי. ראשית, החשיפה לווועותיו בתקשורת הישראלית היא לקונית ומצומצמת יחסית לתיאורים המפורטים והמתמשכים של סבל יהודי - הרבר בולט במיוחד בצורת הסיקור והמעקב אחרי ילדים שנהרגו או נפגעו. שנית, הדוגים ופצועים פלסטינים מתוארים תמיד כחלק מאירוע חריג שבו השתתפו. הפגנות, "הפרות סדר", "ידידי אבנים" וכמובן "במהלך חילופי אש" הפכו לקלישאות תקשורתיות המסכיירות את הקטל. זה, כמובן, משרת מטרה נוספת: לאפשר לישראלים להמשיך לקיים חיי יומיום נורמליים תוך התעלמות מהרעב, הסבל, הניתוק והחורבן היומיומי שמתרחש רק כמה עשרות קילומטרים מזרח ודרומה. "חוסר הידיעה" המעמיק של רוב הישראליים באשר לסבל בשטחים חי בהיוון חודר הרמוני עם הקיבעון הצדקני: הוא מונע ממנו ומוזן אותו בלי הרף.

לקיבעון הזה, המתגלה אגב גם ביחס שמגלים רוב היהודים לאורחים הערבים של ישראל, יש פוטנציאל הרסני מאין כמוהו. פגיעתו אינה מתבטאת רק בהצהרות מיניסטריואליות נוקשות, בפטפוט מתלהם של נהגי מוניות או בהתבטאויות בוטות בשיחות סלון. הקיבעון הצדקני מטפח בהיחבא מצב רוח לאומי נפיץ שהולך ונערך לקראת "תגובה הולמת", אולי אפוקליפטית. כשמצב הרוח הזה מצטרף לפרדוקס הידוע שעל-פיו ישראל, אומה כובשת ומעצמה צבאית, חווה את עצמה כאובייקט בלתי פוסק לרדיפה ולפגיעה, עלולים התנאים להבשיל לכדי אסון.

התערובת של צדקנות, עיוורון גדל ואטימות גוברת לסבל הפלסטיני, פארנויה עמוקה וכוח צבאי ללא מתחרים באזור, מבוססת בראש ובראשונה על קבלה ללא עוררין את פרשנות ברק לכשלון קמפדייוויד - פרשנות שחופפת היטב, כמובן, את השקפת העולם הבסיסית של יורשו של ברק במשרד ראש הממשלה. הסיכונים הכרוכים בכך הולכים ומחמירים ככל שעובר הזמן, וככל שהשיח התקשורתי והציבורי הישראלי נותר אטום לפרשנויות אחרות ועמיד בפניהן. הולך ומתאפשר תסריט שבו הסלמה פלסטינית בהפגנות ובירי, עם או בלי פרובוקציה של מתנחלים, עלולה לדחוק הנהגה ישראלית לוחמנית ורעת קהל בשלה לאיבוד שליטה.

צדקנות מתבססת כזכור על שכנוע עצמי עמוק, שהספין של ברק תרם לו תרומה עצומה. פרשנות צדקנית מוצאת במציאות רצף של אישורים לתפיסותיה הלא מאוונות. היא נוטה לשכפל את עצמה בלי הרף וליצור צידוקים לפעולות הרסניות. אם ניבוע לה ונקבלה כמאפיין מנטלי בלתי נמנע של הזמנים הללו, היא עלולה להביא את ישראל ואת הפלסטינים לשפך דם שבהשוואה אליו כל מה שראינו בין אוקטובר 2000 לאפריל 2001 יהוויר. ■

קרות שמישהו קיבל ערב הכרעה היסטורית; זו מהותם האמיתית. ואם זו המהות, פירוש הדבר שהיא היתה שם תמיד: אולי תהליך אוסלו לא היה בעבורם אלא תכסיס, לחטוף כמה שאפשר מהמנות הראשונות והעיקריות ואז כשבא האיש עם החשבון, לברוח בלי לשלם ולהתחיל את המאבק המזוין עם מקסימום נכסים. האפשרות שאולי ישראל היא זו שסירבה לתנאי הסף הדרושים לפיוס הלכה ונדרחקה לשולי השית.

הספין הזה התבסס על יכולתו הנדירה של ברק לעצב קטגוריית ות, לכנות סביבן "מציאות" ואז לשכנע את הסוככים אותו שרק האסטרטגיה מבית מדרשו בנויה להתמודד אתה בהצלחה. אבל היו עוד לפחות שני מרכיבים שתרמו להצלחה המסחררת וארוכת הטווח של הספין.

המרכיב האחד הוא הנטייה של הציבור הישראלי להיתפס לפרשנות המאיימת ביותר, בעיקר בימי משבר. הספין של ברק דיבר ישירות אל הפחדים הקמאיים העמוקים ביותר של הישראליים, כולל אלו הנמנים עם מה שנהוג היה לכנות "מחנה השלום". פחד שהעולם אינו אלא מלכודת אנטייהודית רצופה ומתמשכת, שהגויים תמיד נגדנו, שחיוכים והסכמות ומשאים-זומתנים אינם אלא תרגילים מוסחיים של גורמים צמאים לדם יהודי המתמינים בסכלנות לשעת הכושר.

המרכיב השני הוא הנטייה הישראלית לצדקנות. זו התאימה לספין של ברק ("אנחנו שוחרי שלום נדיבים וישרים, הפלסטינים רצחניים ורמאים") כמו כפפה ליד. תזכורת: צדקנות היא תחושה קבועה של ארם שהוא חיובי, צדקן ובעל כוונות טובות יותר

ד"ר דני רבינוביץ' הוא מרצה בכיר במחלקה לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה באוניברסיטת תל-אביב

אכזרי זה טוב מאוד

המדוברת הצעירה, למשהו חיובי, ייחודי ויוצא דופן. אמור מעתה: אכזר רי – טוב מאוד, יוצא מהכלל, מרשים במיוחד. למשל: "סרט אכזרי" – סרט מעולה, חובה לראות (וע"ע גם "חבל על הזמן").

בעיתון היומי שאני מחזיק עתה בירי יש תמונה של אם וילד ליד ביתם שנהרס עליירי לוחמי גבעתי במחנה הפליטים חאדיונס, כמה שהכתב הצבאי מכנה בגאווה "פעולה צבאית מוצלחת" תוך שהוא חולק שבחים למח"ט, אל"מ ליאור שלו, ומרכה בתיאורי גבורה וגילויי אומץ מרגשים במיוחד. שני עמודים אחריו, כאותו עיתון, יש תמונה של מפקד הצבא הישראלי, שאול מופז, בביקורו באושוויץ. שגריר ישראל בפולין, שבה וייס, אמר שם בנאום: "זו לא הייתה פלנטה אחרת, זה היה כאן, אנשי הגסטו פו אכלו ארוחת בוקר עם משפחתם ואחר-כך הלכו להרוג ילדים". ואילו מופז, בנאום, הדגיש את חשיבותו של "כוח מגן יהודי". אין מה לדבר, נאומים אכזריים, חבל על הזמן.

בעידודה הנמרץ של התקשורת הופכת החברה הישראלית לליג" ליסטית, כזו שהנורמה היחידה שמתקיימת בה בתחומים של אתיקה ציבורית או יחסי אנוש היא זו המוכרעת בחקירה משטרתית, דיון בפרקליטות, או בין כותלי בית-המשפט. את הרעיון היפה שהובע במשפט המיתולוגי המיוחס לקדיש לזו (המיתולוגי לא פחות) – "מעולם לא יצאתי זכאי במשפט" – שכחו אצלנו מזמן. במשטר דמוקרטי, איש ציבור נקי כפיים אינו אמור להיחקר תחת אזהרה, להיות חשוד או נאשם בעבירות פליליות. גם אם הוא יוצא, בדרך זו או אחרת, זכאי מן הבחינה החוקית בסדר מוסרי של חשבון.

עליפי העובדות, כפי שהובאו ליריעתי עליירי שני הצהרונים הגדולים, ועליפי מיטב הבנתו אותן, אביגדור קהלני יצא טיפש ו/או מושחת, גם אם, נביח, צודק השופט ולא היה מקום להגשת כתב-אישום נגדו. לחגיגה התקשורתית שלו ושל מקורביו (בעי קר ב"מעריב" ובערוצי הטלוויזיה) בהחלט לא היה מקום.

מצד שני, האם העובדות, כפי שהובאו ליריעתי עליירי שני הצהרונים הגדולים, הן בכלל נכונות? לגבי "מעריב", הנגיעה הישירה של נמרודי בפרשת קהלני (או להפך) מחשידה אותו מראש. לגבי "ידיעות אחרונות", האיבה והשמחה לאיד הגלוי ות למדי שלו בכל הקשור למוציא לאור של העיתון המתחרה מחשידים אותו בריעב.

זמן קצר לאחרי ביטול כתב-האישום נגד קהלני פרסם מרדכי גילת מ"ידיעות אחרונות" מאמר פרשני על הפרשה. במדינה מתוקנת וכמשדר חינוך מתוקן היו מלמדים מאמר כזה בשיעורי אזרחות בבתי-ספר. הוא מספק הסבר ברור וממצה על השאלה: מה זה בדיוק "כשר אבל מטריח" בחיים הציבוריים. למרבה הצער, צל כבוד של עמיתות עובדות מוטל על המאמר הזה: קהלני "נפגש עם ידיד שנחשד בפלילים", "סעד עם הידיד", "שוחח עם הידיד" וכו'. בתור קורא מן השורה אינטליגנטי רק במידה, הבנתי אמנם ש"הידיד", הפעם, אינו אורד וינגייט. אבל מי הוא כן, לעזאזל? תחושת הבטן שלי אומרת, של "ידיד" קוראים עופר נמרודי. תחושת הבטן שלי אומרת גם שקו מערכתי הוא שאסר על גילת את השימוש בשם המפורש. ותחושת הבטן שלי אומרת גם שעיתון, המפעיל צנזורה משכתי בת מסוג זה, יתקשה לרכוש את אמוני ככל הנוגע לאמינות דיווחיו. ■

על הנושא הנרוש הבא כמעט לא מדברים בתקשורת – מה קורה לצה"ל בשטחים. עם מי שאתה לא מרבר, ושיש לו מושג כלשהו בנושא – דתיים או חילונים, ימנים או אנשי מרכז, חיילים צעירים בשירות סדיר או מילואימניקים ותיקים ולמודי התקוממויות פלסטיניות – יודע לספק עובדות מסמרות שיער, שמכולן עולה ממש אותה תמונה. האכזריות היומיומית, קהות החושים המוסרית המוחלטת והלחיצה הקלה על ההרק הגיעו לשיא (שפל) חדש.

נרמה, לפעמים, שככל שנהפוך יותר אנבים (אם להשתמש בדימוי שנשחק משהו עליירי אהוד ברק), ככה נגלה יותר עקרבים. מה שהיה פעם, באינת'פארה הקודמת, נושא לדיון ציבורי פעיל, וסיבה לצמרמורת אצל אנשים הגונים, עכשיו פשוט אינו קיים.

בוודאי יש לכך הרבה סיבות: היציאה מלבנון, שהביאה זן חדש של חיילים מתוסכלים וצמאים ל"פעילות" במגע עם ציבור אזרחי מתקומם; היעלמותן של מעט העכבות המוסריות בסגל המפקדים הווטר שבשטח, כמו גם בקרב הצמרת הצבאית הכבירה; השחיקה המתמדת כתוצאה מהשימוש בעוצר, סגר, כיתור והרעבה כאמצעים "צבאיים"

צינום: מיקי קרצמן

ו"לגיטימיים"; הריחוק הפיזי שבין החיילים לקרבנותיהם; אכזבת הציבור הנאור-בעיני-עצמו מהפלסטינים; ההתקרנפות המוחלטת וחסרת התקדים (מאז ימי גולדה מאיר) של (כמעט כל) התקשורת שבאה בעקבותיה; העדרה של אפוזיציה אנושית והגונה. מה לא.

אבל הריון הזה פשוט לא נערך. עיתון "הארץ" הוא היחיד שבכלל מביא חלק מהעובדות. "מעריב", בהופעה נדידה, פרסם לפני חודשיים כתבה חשובה ובה ריווחים של אנשי מילואים ששירתו ברצועת עזה, ומהם עולה שירי פזיז ולא מוצדק של חיילים תאבי "מלחמה", והטויה השקרי בתחקירים שלאחר מעשה, היו לנוהג קבוע. בימים מתוקנים יותר הייתה כתבה כזו מעוררת סערה ציבורית מסוימת וסדרה של כתבות המשך. לא עכשיו. לא עם התקשורת הזו.

לא צריך להיות סוציולוגיהיסט מדופלם כדי לדעת איזה ניהוח עולה מגלגולו של שם התואר "אכזרי" בסלנג העברי העכשווי, ואיך הפכה המלה הזו, תחילה אצל חיילים בלבנון, ועתה כחלק מהעברית

עמוס נוי הוא איש מחשבים

מאבק השבועונים החרדיים על מקומם מוכיח כי כשצריך יודעים

אנשי לפפר

"יום השישי", השבועון הראשון שהתחיל לצאת לאור עוד בשנות השמונים, היה הראשון שאפשר לקוראים החרדים להציץ אל מאחורי הקלעים של דיוני מועצת גדולי התורה, להבין את פשר המינגוים וההרחות של עסקני המפלגות, את היריבויות בין חצרות הארמו"רים, את מלחמות הירושה על תפקידי ראשי ישיבות, ולהתוודע אל חלק מהשחיתויות בעסקי הכשרות.

בעשור האחרון הצטרפו השבועונים "משפחה", "השבוע", "בקהי" לה" ורשת המקומונים של "קו עיתונות דתית" והרחיבו את היריעה התקשורתית החרדית. לראשונה התחילו להתפרסם כתבות שעסקו בפתחות יחסית בבעיות החברה החרדית, כמו תופעת הנשירה ההמוני בית מהישיבות, ה"שבאבניקים" (הנוער החרדי המנותק), אפליית ספר"דים במוסדות הינוך אשכנזיים, והמשברים הכלכליים הנגרמים להורים המתחננים את ילדיהם. בשבועונים התחילה לבוא לירי ביטוי ההקצנה ימינה בדעת הקהל החרדית, ופוליטיקאים חילוניים יכולו להתראיין בהם בחופשיות ולקדם את עצמם בקרב הבוחרים החרדים, דבר שנמנע מהם בעיתונים המפלגתיים. בשבועונים הופיעו מדי פעם גם סקופים עיתונאיים של ממש שהועתקו לעיתונות הכללית, וכמה מכתביהם אף הפכו למרואיינים קבועים בתוכניות הרדיו והטלוויזיה. ההברל בא לירי ביטוי גם בצורה החיצונית. במקום השחורילבן והעריכה הגראפית המיושנת קיבלו הקוראים תמונות צבע ועמודי כרז"מו, עריכה גראפית המנסה לחקות את "יריעות אחרונות", מוספים

באיחור מסוים התחילה העיתונות הכללית לעסוק במלחמה המתנהלת כבר יותר מחצי שנה נגד השבועונים העצמאיים החרדיים. הדי"וחים והכתבות שהתפרסמו נגעו בעיקר בפרטי ההתנכלויות: היעלמות השבועונים הללו מן החנויות, שריפתם והאימים הטלפוניים שקיבלו אחדים מהעורכים וההכתבים בעיתונים אלה. ההתמקרות באי"רועים האחרונים מסיחה את הדעת מהמהפכה שהתרחשה בשנים האחרונות בתקשורת החרדית, מהשלכותיה על החברה החרדית ומהשאלה העולה עתה: על מי היא מאיימת?

חופש העיתונות בשבועונים החרדיים הוא מושג יחסי. יש שורה של חוקים בלתי כתובים שאף עיתון הרדי, שבעלי מעוניין שימשיך להימ"כר בשכונות החרדיות, לא יעבור עליהם לעולם. בשבועונים אלה לא יהיה שום ערעור על עמדות היסוד החרדיות, כמו אי גיוס בחורי ישיבות

מלחמת

העצמאות

לצה"ל והגדלת התקצי"בים למוסדות התורה. לביקורת גלויה או מרומי"זת על רבנים אין שום מקום. אין לפרסם בשום אופן תמונה של אשה, וגם

לא של ילדה קטנה. בכתבה שסקרה את המועמדים להצטרף לממשלת שרון, הופיעה במקום תמונתה של לימור לבנת משבצת אפורה. כל אי"זכור של נושא הקשור בצורה כלשהי למין אסור בהחלט. פשעי מין לא מרווחים, גם לא מעצרו של אברהם פדר, "אגס הכלות", הנאשם שתקף נשים חרדיות צעירות בבני ברק. למרות שהח"כים החרדים הם גדולי הלוחמים נגד זכויותיהם של ההומוסקסואלים, קוראי העיתונים החר"דיים לעולם לא ידעו שקיימת בכלל תופעה כזאת. הגדרת השבועונים האלה כעיתונים עצמאיים אינה מדויקת, משום שגם הם מכפפים את עצמם לחסותה של הנהגה תורנית – רב כלשהו או ועדת רבנים – שאמ"ריום לפקח במידה זו או אחרת על הכתוב בעיתון. המכריל בינם לבין העיתונים המפלגתיים הוותיקים, "המוריע" ו"יתד נאמן", הוא שאלה הוקמו על יידי הרבנים ורעתם היא הקובעת, ולעומתם השבועונים החר"שים הוקמו על יידי אנשי עסקים למטרות רווח ולרבנים יועד בהם תפקיד משגיחי הכשרות.

העורכים והכותבים בשבועונים אלה אינם מנסים להציג את עצמם כעצמאיים; הם מכריזים על כפיפותם לדעתם של גדולי התורה ועל נאמנותם ללא סייג להשקפה החרדית המסורתית. לדברי אחד העור"כים של השבועון "משפחה": "עורך עיתון חרדי צריך לדעת מה לא לכתוב יותר מאשר מה כן לכתוב". מה, אם כן, ההברל בין חמשת השבו"עונים החרדיים העצמאיים לבין העיתונות המפלגתית הוותיקה? לק"ר האחרדי זהו הברל של עולם ומלואו.

"כפעם הראשונה שפתחתי את 'יום השישי' הייתי בחור ישיבה, והרגשתי שאני מגלה עולם חדש", מספר כתב בכיר באחד השבועונים. "ראיתי שיש כל כך הרבה דברים שלא מספרים לנו ב'תד' ו'המוריע'."

לנשים (המכונים מוספים למשפחה) ולילדים, ומדורים מורחבים של צילומים מחתונות ומאירועים אחרים בחצרות הרבנים, שהפכו, למורת רוחם של חלק מהם, לידוענים. לשבועונים החרדיים היה חלק נכבד בהאדרת שמו של אריה רדעי ובהפיכתו לקרוש מעונה.

קשה להגדיר במדויק את ההשפעה שהיתה להמהפכה העיתונאית הזאת על החברה החרדית בשנים האחרונות. בחברה הזאת מתחוללים שינויים ניכרים וייתכן שהשבועונים רק משקפים אותם: מקהילה שעד תחילת שנות השמונים היה בתוך המדינה כבתוך גטו הנשלט על יידי קבוצה קטנה של רבנים אשכנזים, נהפכו החרדים לחברה מגוונת ומפולגת, שרבנים ופוליטיקאים רבים מנסים לשלוט בה בעור שחלקים גדולים ממנה שואפים להשתלב בצורה זו או אחרת בחיי המדינה. השבועונים הם חלק מהתהליך הזה וגם אחד המאיצים שלו. "פעם היינו ציבור קטן, וכולם הכירו אחד את השני", מסביר ישי וייגר, העורך הרא"שי של מקומוני "קו עיתונות דתית". "לפני שנתיים או שלוש חצינו את קו מאה אלף המשפחות וזה כבר ציבור שלא ניתן לשליטה. לכן יש תופ"עות נרחבות של אנשים שמנסים להיפתח לעולם החיצוני, וכעת המלחמה היא נגד הפתיחות הזאת."

למרות שמדובר בפתיחות מצומצמת למדי, היא מניעה גורמים מסוימים לנקוט צעדים גלויים – כמו מכתבי רבנים והחרמת חנויות, ונסתרים – כמו אימונים טלפוניים והעלמת גליונות, כדי להביא לסגיר"תם של השבועונים. יוסי אליטוב, כתב פוליטי ב"משפחה", מסביר: "העיתונות החרדית העצמאית החדירה את חופש הביטוי לשיח החרדי. אצלנו כולם שווים, כל הרבנים מכל החוגים נמצאים יחד באותו עיתון ומקבלים אותו מקום להתבטא. גם ארמו"רים שהם אויבים בנפש

ס בני-ברק ובמאה-שערים כיצד להתגייס ולנהל מערכה

איור: רות גויני

נאמן" מכתבו של הרב שמואל אויירבך, מבכירי ראשי הישיבות הליטאיות, ות, שבו נאמר: "פשוט וכרור שכל השבועונים היוצאים משיקול מסחרי ושלא נוסדו על-ידי גדולי תורה ויראה אינם מביעים השקפה נכונה וממילא עלולים לבוא לידי מכשול". הפרסום בא בעקבות מכתב אחר פרי עטו של אויירבך, שהופיע שבוע לפני כן ב"משפחה" ונתן לכאורה הכשר לשבועון הזה. עורכי "יתד נאמן" לחצו על אויירבך לפרסם הכתב שה, הוא התנגד וכדי לשכנעו הראו לו מאמר שהתפרסם ב"משפחה" ונכ"ת על-ידי העורך הראשי, משה גרילק. במאמר, שכותרתו "לדרכו של עיתון", כתב גרילק שעיתונו הוא "במה למגוון הרעות הקיימות בציבור ריות שלנו". כך שוכנע אויירבך ש"משפחה" פוגע בהגמוניה של הליטאים בעיתונות החרדית ופרסם את המכתב החדש, שבו הרגיש שמכתבו ל"משפחה" "הוצא מעניינו ואינו קשור לעניין כלל".

נקודת מחלוקת נוספת בין הממסד החרדי לעיתונות העצמאית היא סוג הנושאים הראויים לסיקור. "פתחנו סדר-יום אחר", מתגאה אלי פלי, המו"ל של "משפחה". כוונתו בעיקר לנושאים החברתיים שבהם עוסק העיתון. סדרת כתבות על "הבן החמישי" גרם לדיון בתופעה המתרחבת של בחורי ישיבות, הנושרים מהמסגרת הנוקשה ומסתובבים בחוטר מעש ובמקרים רבים מידרדרים לחיי פשע. סדרה נוספת עסקה באפליה לרעה של בנות ספרדיות המנסות להתקבל לסמינרים היוקרה-תיים, והיו גם כתבות שמתחו ביקורת על היחס בציבור החרדי לילדים

יכולים להופיע עמור אחד ליד השני, ושניהם יזכו לאותם תארים. שווי-ון כזה לא יעלה על הדעת בעיני הרבה אנשים.

היחס השוויוני הורה במיוחד לקברניטי "יתד נאמן". היומון, שהוקם לפני 15 שנה על-ידי הרב אליעזר מנחם ש"ך בעקבות הפילוג ב"אגודת ישראל", אמור לייצג את השקפתם של ראשי הישיבות הליטאיות, ועורכי "יתד נאמן" לוקחים את תפקידם במלוא הרצינות ורואים את עצמם כמחנכי הדור. על "יתד נאמן" מופעל גם הפיקוח ההרוק ביותר בדמותה של "ועדה רוחנית" האחראית על תכני העיתון. הוועדה ממנה את "המבקר", אברך נאמן שכל תפקידו לשבת במשרדי המערכת ולע"בוד על כל מלה האמורה להופיע בגליון יום המחרת ולהפעיל את מספר דיו היכן שצריך לצנזר. "יתד נאמן" בעצם הפך לקתדרה של תאריים, מסביב עיתונאי חרדי. "הם מחליטים איזה תואר לתת לכל רב, מי יקבל 'גאון', מי הוא 'הגאון הגדול', מי 'מרוץ', וכך הם שולטים ברבנים. מי שיוצא מהשורה מקבל מיד הורדה בדרגה. הם לא מסוגלים לסכול את זה שבשבועונים, ראשי הישיבות הליטאיות אינם זוכים ליותר כבוד מאשר הרב עובדיה יוסף, שהם מזלזלים בו".

"יתד נאמן" יצא במתקפה חזיתית נגד "משפחה", שנחשב היום לשבועון המצליח ביותר בתקשורת החרדית (בסקרים, שבוצעו על-ידי משרדי פרסום המתמחים במגזר החרדי, תופס "משפחה" קרוב לחמישים אחוז מהמכירות בשוק השבועונים). ב-11 בפברואר השנה פורסם ב"יתד

נחשונים, עורך "יום השישי" הוותיק, מאבקים קודמים, כשפוליטיקאים חרדים אחרים חשו שהם לא זוכים להערכה הראויה. "בעבר ניסו לסגור אותנו כי כתבנו ביקורת על פרוש כשהיה סגן שר השיכון. עכשיו כועז" סים כשאנחנו כותבים טובות על פרוש".

יש גם ממד כלכלי למאבק, שוק הפרסום החרדי מגלגל עשרות מיליוני דולרים בשנה, וכיוון שהחרדים לא צופים בטלוויזיה, וכרריו הפיראטי אין פרסומות, וזכים העיתונים בנתח גדול במיוחד מעוגת הפרסום. בעבר נהנו "המודיע" ו"יתד נאמן" מן הגנתו הזה כולו, אבל פריחת השבועונים הביאה לידירה מתמדת בהכנסותיהם. חברות מסחי ריות גדולות, המשווקות את מוצריהן לציבור החרדי, קיבלו בחודשים האחרונים פניות לפרסם רק בעיתונים המאושרים עליידי גדולי התור

רה. מנהלי השבועונים טוענים שאני שי הפרסום של "המודיע" ו"יתד נאמן" עומדים מאחורי הפניות האלה; הם גם שוקלים להגיש תלונה בעניין זה לממונה על ההגבלים העסקיים כדי שיכריז על שני היומנים כקרי טל. חשוב לציין שבעיתונות החרדית אין הקפדה על הפרדה בין הצד העסי קי למערכת. משה חיים קנוף ובנו אלעזר, השולטים ב"המודיע", אחר אים גם על העריכה וגם על הניהול העסקי. שלושת עורכי "יתד", נתי גרוסמן, יצחק רוט וישראל וורצל, הם גם בעלי מניות בעיתון.

אחת התוצאות האבסורדיות של המאבק עד כה היא נכונותם של מרבית השבועונים העצמאיים לקבל על עצמם צנזורה בדמותם של רבנים המפקחים על החומר המתפרסם. דורי זילברשגל, המו"ל של "בקהילה",

הבטיח ב־15 בפברואר בעיתונו "בקה" על העיתון עליידי אברך תלמיד חכם וירא שמים שמוסכם על גדולי ישראל למשימה שהחלה לאחרונה, מכונת להעמיד את "בקהילה" על מכונו הראוי, שיהיה נוח לשמים, נוח לכריות ואף רוח חכמים נוחה הימנו".

אלא שמתנגדי השבועונים אינם מסתפקים בצנזורים הפנימיים, שאולי יקפידו יותר על לשון הרע וצניעות אבל לא ימנעו טיפול בנושאים רגישים, והם מנסים לכפות מפקחים חיצוניים. ההצעה האחרונה היא שאחד מגופי הכשרות יפקח גם על העיתונים, באופן שהם יוכלו לצאת לאור רק אם יקבלו תעודת כשרות, כמו מוצר מזון. "זה דבר מגר חך", עונה אלי פלי להצעה, "אם מישו מבין בשחיטת בהמות זה אומר שהוא מבין גם בכתיבת עיתונים?".

למרות שהמאבק נגדם נמשך כבר חודשים רבים, מעריכים עורכי השבועונים העצמאיים ובעליהם שלא מדובר במהינתם במאבק של להיות או לחדול. הם מציינים לעצמם בסיפוק שעד כה, שום רב בכיר לא יצא בהוראה מפורשת להחרים עיתון מסוים. לכך שתי סיבות אפשריות: או שהרבנים לא סבורים שהשבועונים אכן מזיקים, כמו שעסקנים מסוימים מנסים להציג אותם, או שגם הרבנים מבינים שהציבור לא ימלא אחרי הוראה כזו ומוטב להם שלא להתבזות. "ביום שישי האחרון הייתי בשכונת גאולה", מספר אחד העורכים, "וראיתי שחסידי גור מגיעים וגונכים את כל הערימה של 'השבוע בירושלים'. תוך כמה דקות הובאה ערימה חדשה ואף אחד לא התבייש לקחת לעצמו עיתון. כך זה אצל החרדים: התרגלו לעיתונים עצמאיים וכבר לא יהיו מוכנים לוותר עליהם".

אלי פלי, מו"ל "במשפחה": אם הישהו מבין בשחיטת בהמות זה אומר שהוא מבין גם בכתיבת עיתונים?

יהודה יבורוב, יו"ר הוועדה הרוחנית של "יתד נאמן": אין לנו עמדה משלנו, אנחנו רק מהווים במה לדעתם של הרבנים

העצמאיים חוכה בהם לסיקור אוהד, בין השאר במאבק הכוח המתנהל עתה בינו לבין ליצמן. לדעת עיתונאים לא מעטים בשבועונים העצמאיים, דיווחיהם על המאבק הזה עומדים ברקע ההתנכלויות להם בזמן האחרון. הגוף המרכזי שפועל נגדם בגלוי הוא "הוועד לטוהר מחננו", שגם בראשו עומד חסיד גור.

"זה הכל עבודה של ליצמן", מאשים ישי ויינר, העורך הראשי של "קו עיתונות דתית". "הוא רוצה להחזיר את היהדות החרדית לתקופה שהארמו"ר מגור שלט בכולנו, והוא יודע שהשבועונים העצמאיים מאיימים על התוכנית הזאת".

ליצמן מכחיש כל קשר לאיומים ולפגיעות בשבועונים, אבל לא מסתיר את התנגדותו העקרונית להם: "הם כותבים על מחלוקות בין הארמו"רים. הרבנים לא חושבים שבחורים בישיבות צריכים לדעת שיש מחלוקות כאלו. הם גם לא צריכים לדעת שיש מחלוקות בתוך המפלגה".

מול אלה המאשימים את ליצמן בחרחור המריבות זוכר יצחק

חריגים. פלי מודע לכך שחלק מהרבנים והעסקנים מתנגדים לעיסוק הפומבי בנושאים כאלה, "נגלל מה יגידו ברחוב, אבל בזכות הכתבות האלה יצרנו קשר הדוק עם הקהילה ויש לנו השפעה על דעת הקהל". "אנחנו לא כותבים על הרבנים האלה כי יש לנו הוראה מפורשת מגדולי ישראל לא לפרסם בשום פנים ואופן", מסביר אחד מעיתונאי "יתד נאמן". "למרות שהם חושבים שצריך לטפל בבעיה, פרסום נושא כמו נשירת בחורי ישיבה רק ייתן לגיטימיות לבחורים המצויים במשבר בלימודים לעזוב את הישיבה. זה כמו שאנחנו לא כותבים על שוד בנק או על עבירות מין כי אנחנו לא חושבים שהנוער צריך להיות מודע לדברים כאלה".

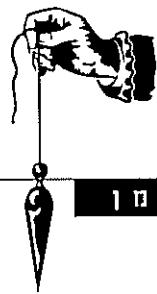
עורכי "יתד נאמן" מסרבים לתת תגובות על ענייני העיתון ולרבי רי יו"ר הוועדה הרוחנית של העיתון, הרב יהודה יבורוב, אין כל עניין שיעשו זאת. "אין לנו עמדה משלנו, אנחנו רק מהווים כמה לדעתם של הרבנים. כמו שאנחנו מפרסמים את דעותיהם בענייני קברים או לפני הבחירות, כך גם עכשיו אנחנו מביאים את דעתם, שזה לא חינוכי לרור הצעיר לקרוא את כל הדעות בלי ביקורת".

תחום נוסף שבמסדר החרדי היו מעדיפים שלא יסוקר מעל דפי השבועונים הוא הסכסוכים בין הפוליטיקאים החרדים וההכרעות המתקבלות בסופו של דבר עליידי גדולי התורה.

הרב יצחק ספרנוביץ, ראש "משמרות הצניעות" בירושלים ואחד ממובילי המאבק נגד השבועונים, אמר בדיון שהתקיים בנושא בכד"ץ של העדה החרדית: "אסור להוציא סדרות מהחרד". לטענתו, העיתונים שחושפים את אחורי הקלעים, וכותבים על דרך קבלת ההחלטות אצל הרבנים הכבירים, מפזרים את החילה שמבינם והופכים אותם לאנשים מן השורה.

הדוגמה העדכנית ביותר לסכי סוך פוליטי שהיו מעדיפים להסתיר וזו היא המאבק שנפתח עם בחירתו של אריאל שרון לראשות הממשלה, בין חברי הכנסת יעקב ליצמן ומאיר פרוש, על תפקיד יו"ר ועדת הכסי פים שהוכטח ל"הדות התורה". ליצי מן הוא האיש החזק בחסידות גור, השולטת כיום בעיתון "המודיע". אנשיו רואים שהעיתון יהיה מלא בפרסומים מחמיאים עליו, ושפועלו הפרלמנטרי של פרוש יוצנע. לער מת זאת מכב פרוש בשבועונים

אנשיל פפר כותב על ענייני חרדים ב"כל העיר"

פיצויים ללא גבולות

בגיליון מס' 18 של "העין השביעית" (ינואר 1999) דיווחנו על תיקון לחוק איסור לשון הרע, שהתקבל ביוזמת ח"כ מאיר שיטרית בשלהי שנת 1998. ח"כ שיטרית התקומם על מה שראה כשורת פרסומים פוגעים המופיעים בכלי התקשורת, ועל קשיים הניצבים בפני מי שתובע אדם בתביעת דיבה. שיטרית ביקש להקל על התובע בכך שלא יהיה עליו להוכיח שנגרם לו נזק, ועדיין ניתן לפסוק לו סכום של עד 50 אלף שקל (ואם הוכחה כוונת זדון מצד המפרסם - עד 100 אלף שקל). בפועל, שיטרית "בא לקלל ויצא מברך", שכן בירור מוקדם של הנושא היה מצביע על כך שעוד קודם לקבלת התיקון לחוק, זכאי היה בית-המשפט לפסוק פיצויים גם לתובעים שלא הוכיחו שנגרם להם נזק.

למעשה, הנוסח החדש, הקובע כי "רשאי בית-המשפט לחייב את הנתבע לשלם לגפגע פיצוי שלא יעלה על 50,000 ש"ח ללא הוכחת נזק", רק פגע בתובעים והיטיב עם מפרסמי לשון הרע, שכן בתי-המשפט בפועל פירשו את הסעיף כקובע, שרק אם התובע מוכיח שנגרם לו נזק ממוני מומשי מעל סכום זה ייפסק לו סכום גבוה יותר. מכאן ואילך ירדו לא אחת סכומי הפיצויים שקבעו בתי-המשפט, ואף תובעים הגישו תביעות דיבה מראש על סכר מים מצומצמים יחסית. למעשה, בתי-המשפט נטו לא אחת לפרש את התיקון לחוק כמגנה אותם לגבי תקורת הפיצויים שיש לפסוק לנפגעי לשון הרע גם ביחס לתביעות שהוגשו לפני קבלת התיקון לחוק, שלכאורה אינו מחייב אותם. ניתן אף לשער שתביעות דיבה רבות לא הוגשו מתוך שיקולים של חוסר כדאיות (הפרי צוי המרבי האפשרי, בניכוי שכר טרחת עורך-הדין, הוצאות משפט, זמן שיפוטי ארוך ועוד). למפרסמים, מכל מקום, מעז יצא מתוק.

שינוי ראשון בגישה זו הסתמן לאחרונה בפסקדין שניתן בבית-משפט השלום בנתניה, בתביעתו של עו"ד שמואל אריאלי נגד העיתון "גלובס".

ביוני 1999 פרסם העיתון ידיעה בדבר כתב-אישום שהוגש נגד עו"ד שמואל אריאלי בדבר זיוף פסקדין. הידיעה היתה נכונה, אלא שהעיתון התבלבל, ובמסגרת הכתבה נזכר בטעות שמו של התובע, עו"ד אריאלי, כאילו

הוא הנאשם בזיוף. גם כתובת עורך-הדין הנאי שם לא פורסמה, כך שעורך-הדין אריאלי, מנתניה, חש פגוע מהידיעה. לפיכך פנה עו"ד אריאלי לעיתון וביקש לפרסם תיקון והתנציחות. תיקון אכן פורסם, אלא שגם בו, שוב, חל שיבוש בשם עורך-הדין, ורק בתיקון מאוחר יותר צוין שלעו"ד אריאלי מנתניה אין קשר לפרשת הזיוף.

אריאלי לא הסתפק בתיקון (שאף לא היה באותיות בגורל מתאים ובסגנון מתנצל מספיק, לטעמו) והגיש תביעת דיבה. אף שהתביעה הוגשה לאחר קבלת התיקון לחוק, לא הגביל אריאלי את עצמו לתביעה בסך 50,000 שקל.

השופט הרזוי גרובס, מבית-משפט השלום בנתניה, קבע כי "גלובס" אחריות כלפי עו"ד אריאלי, לאחר שהעיתון התרשל באיות, ואף לא בדק ערב הפרסום אם קיים עו"ד אריאלי ולא ציין בכתבה את כתובת עורך-הדין הנאשם,

אריאלי, ומכאן ששמו הטוב נפגע "פגיעה של ממש". ואולם, לעו"ד אריאלי עמד לכאורה לרד עץ התיקון לחוק, המגביל את הפיצוי ל-50,000 שקל.

השופט גרובס סבר כי פיצוי כזה יהיה נמוך מדי ביחס לפגיעה בשמו הטוב של אריאלי, ונתן פרשנות חדשה לתיקון לחוק. גרובס קבע כי נוסח התיקון - האומר ש"רשאי בית-המשפט לחייב פיצוי שלא יעלה על 50,000 שקל ללא הוכחת נזק", אינו מגביל את בית-המשפט בקביעת סכום הפיצוי. את המלה "נזק", קבע השופט, אין לפרש כ"נזק ממוני", אלא כ"אובדן שם טוב" בלבד, ולפיכך די בכך שהתובע הוכיח שהפרסום פגע בשמו הטוב, ומכאן ואילך אין שום הגבלה לשיעור הפיצוי שניתן לפסוק לו, למרות התיקון לחוק.

לאחר קביעה זו פסק השופט שעו"ד אריאלי הוא עורך-דין ותיק (25 שנות ותק)

ואמין, והידיעה השגויה, אף אם מקורה בטעות דפוס בלבד, גרמה נזק כבר לשמו הטוב; לפיכך הורה ל"גלובס" לפצות את אריאלי ב"200 אלף שקל, בתוספת 25 אלף שקל שכר טרחה והוצאות, וכן חייב את העיתון לפרסם התנצלות בגורל רבע עמוד במדור החדשות.

השינוי בפרשנות התיקון לחוק הוא דרמטי, במיוחד אם יתקבל על דעת יתר השופטים העוסקים בתביעות דיבה ובפיצויים הנובעים מהן. הקושי הגלום בה הוא בריקון התיקון לחוק מתוכנו. טענת-נגד שאימץ השופט גרובס היא שאין פרשנותו מעקרת את נושמותו המקורית של התיקון לחוק, אלא היא קובעת שמעתה ואילך ניתן לפצות עד לסך של 50 (או 100) אלף שקל גם מי שפורסם נגדו לשון הרע בשעה שלא היה לו שם טוב כלל קודם לכן, או שאפילו שמו הטוב לא נפגע. זו טענה בעייתית, שכן אדם ששמו

הטוב לא נפגע ממילא לא יכול לתבוע לפי חוק איסור לשון הרע, שכן הוא אינו עומד בתנאים של אדם היכול לתבוע מכוח סעיף 1 לחוק.

לא מן הנמנע שהסוגיה תתגלגל לערכאות גבוהות יותר.

איור: שירה שבת

השונה מכתובת עו"ד אריאלי, ולפיכך על העיתון לפצות את התובע. במסגרת הדיון בשאלה מהו סכום הפיצוי המגיע לו טרח אריאלי להביא עדים שהעידו כי בקוראם את הידיעה סברו שאכן מדובר בו. השופט אכן קבע כי ניתן להניח שרבים אחרים הגיעו למסקנה דומה, ביניהם לקוחות ולקוחות פוטנציאליים של עו"ד

איתן להחן הוא עורך-דין

זו רק פארסה

אין מחש בדיחוי שהעיתונאים ברוסיה נאבקים על חופש הביטוי

– בשנת 1997 נערך "מבצע הבראה" בעיתון, והביטאון האינטי לקטואלי המכריק הפך בן־לילה לאחד מני רבים המתפרנסים מפרסומי־ג'ינס. אמנם זה לא עזר – העיתון המשיך לעבוד בהפסדים של כשלושה מיליון דולר בשנה, והשנה הוא נסגר.

בשנים 97-98 עשה גוסינסקי טעות עסקית גורלית. הוא לווח מאות מיליוני דולרים מ"גזפרום", מעיריית מוסקבה, מהבנק לסחר חוץ וממקורות אחרים, והשקיע אותם בטלוויזיה שלו, לרבות בפרויקט היומני של שידורים באמצעות לוויין. אילו המצב הכלכלי ברוסיה היה משתפר, אולי היה הופך הארון גוסינסקי לדוגמה ומופת של איל תקשורת מצליח. אבל באוגוסט 1998 אירע משבר פיננסי, המטבע הלאומי קרס, הבנקים הגרולים (כולל הבנק של גוסינסקי) פשטו את הרגל. איל ההון נשאר עם חובות של 1.2 מיליארד דולר, וללא צל של סיכוי להחזיר את הכסף.

גוסינסקי ניסה לנצל את האפשרויות הגלומות במדיה כדי להכריח את השלטונות למצוא פתרון למצוקתו. בשנת 1999, לאיש לא היה ספק שהנשיא ילצין גמור. יורש פופולרי לא היה לו, ולפי כל התחזיות אמור היה השלטון לעבור לקואליציה של ראש עיריית מוסקבה, לז'וקוב, ושל הפוליטיקאי הוותיק, ראש הממשל לה לשעבר ייבגני פרימאקוב. אלה ייסרו תנועה בשם "מולדת", שהצטרפו אליה מיד רוב מושלי המחוזות וראשי הרפובליקות האוטונומיות. האימפריה של גוסינסקי התגייסה למסע תעמולה למען המנצחים הוודאיים ולמסע של רצח אופי בילצין ובאנשיו. איכות השידורים של אן.טי.וי ירדה לאפס, עיתונאים רבים עזבו. אך המטרה קידשה את האמצעים.

ההמשך ידוע. איש בין לשעבר בשם ולדימיר פוטין מונה לראשות הממשלה ותוך חודשים ספורים הצליח להפוך מפלוני אלמוני לאישיות הפופולרית ביותר במדינה. הקואליציה לז'וקוב־פרימאקוב נחלה כישלון חרוץ בבחירות לפרלמנט. כליל סילבסטר 2000 הודיע ילצין על התפטרותו המוקדמת לטובת פוטין. כעבור שלושה חודשים ניצח פוטין בבחירות לנשיאות כבר בסיבוב הראשון.

מיד אחרי הבחירות לנשיאות החל הממשל החדש להתנכל לגוסינסקי. זה היה קל מאוד – קורות חייהם של כל המתעשרים החדשים ברוסיה מכילות, כידוע, את סעיפי הקובץ הפלילי, ואפי שר לשלוח כל אחד מהם לשנים רבות בכלא, אם ירצה בכך הממשל. במקרה של גוסינסקי הממשל רצה. לא מפני שאן.טי.וי וכלי התקשורת האחרים של גוסינסקי ניהלו מסע של רצח אופי נגד פוטין בעת מערכת הבחירות, אלא כראש ובראשונה מפני שאני שיו של הנשיא החדש, רובם ככולם אנשי הצבא ושירותי הביטחון, לא יסלחו לגוסינסקי לעולם על הגיבוי ההסברתי שנתנו כלי התקשורת שלו למתחילים המוסלמים בצ'צ'ניה. בסופו של דבר נאלץ גוסינסקי להגר מרוסיה.

פרשת אן.טי.וי – ערוץ הטלוויזיה ברוסיה, שהיה שייך לאיל ההון היהודי ולדימיר גוסינסקי ושעיתונאיו הבכירים נאלצו לפרוש אחרי החלפת הבעלים – הסעירה בשבועות האחרונים את הרוחות במערב, כשרבים וטובים ראו בה התנכלות מטוכנת לחופש הביטוי ואפילו תחילת הסוף של עיתונות חופשית, וחזרת רוסיה אל הכפור (בייחוד לאור העובדה שהבעלים החדשים, חברת "גזפרום" הענקית, נוקטת עמדה פרוממשלתית). ואילו ברוסיה, כולם (למעט האינטרסנטים, כמובן) התייחסו למתרחש סביב אן.טי.וי באדישות. כי לרוסים אין אשליה – הם יודעים היטב שאין עיתונות חופשית בארצם; יש רק עיתונות מגויסת לכאן או לכאן.

וזה לא רק בגלל הלחצים של השלטונות; הסיבה היא כלכלית גרידא. הרוב המכריע של כלי התקשורת ברוסיה עובדים בהפסדים. רווחים ראויים לשמם מביאים רק מגזינים, עיתוני ספורט ותחנות מוסיקה ובידור. פוליטיקה אינה משתלמת. לכן עיתונים פוליטיים ניוונים מפרסום מאמרים מגויסים, הנקראים בסלנג המקצועי "פרסומי ג'ינס" – פרסומות סמויה של חברות ומוצרים והשמצות נגד פוליטיקאים ואנשי עסקים. במקביל הם גובים "דמי חסות" מחברות ואישים תמורת הימנעות מפרסום חומר מפליל. החוק ברוסיה סלחני מאוד כלפי כלי תקשורת והם יכולים לעשות רצח אופי כאוות נפשם, מבלי לשאת בעונש כלשהו. ראש עיריית מוסקבה, יורי לז'וקוב, שנגרדו התנהלו כמה מסעי השמצות מסיביים, הגיש עשרות תביעות נגד עיתונאים, וזה בכל המשפטים – ולא השיג כלום.

אשר לאן.טי.וי – כאשר מר גוסינסקי הקים את הערוץ, היו לו, בלי ספק, כוונות טובות. אן.טי.וי היה חלק מתאגיד תקשורת גדול, שהיו בו גם פרויקטים מסחריים מובהקים (טלוויזיה בכבד לים, תחנת רדיו לענייני ספורט, מגזינים ועוד), וגם פרויקטים פוליטיים, שמימנם אמור היה לבוא מבלי התקשורת הרווחיים. חוץ מזה היה לגוסינסקי בנק משגשג, שבתקופת האינפלציה היה הרוחה הפיק רווחים משגעים. במחצית הראשונה של שנות התשעים היה גוסינסקי הבעלים של כלי התקשורת האיכותיים ביותר ברוסיה – היומון "היום", תחנת הרדיו "הרי מוסקבה" ואן.טי.וי. עזרו לו גם הקשרים בממשל ילצין – הערוץ לשירור העובר לו כמעט כמענק, תמורת תשלום סמלי, ולשם כך חוסלה הטלוויזיה החינוכית ששיררה עד אז בערוץ הרביעי.

אך כאשר האינפלציה ירדה באופן משמעותי ויחד אתה ירדו רווחי הבנקים המיוחסים, שכספי המדינה התגלגלו בהם, החלו הקשיים הכלכליים להצטבר ולגרול. הקורבן הראשון היה "היום"

לרוסים אין אשליה – הם

יודעים היטב שאין

עיתונות חופשית בארצם;

יש רק עיתונות מגויסת

לכאן או לכאן

צילום: אי.פי.

עיתונאי אן.טי.וי בראשות ייבגני קיסילב בהפגנה: חזות של טרגדיה יוונית

פטרבורג. הקומוניסט האנטישמי ואסילי שנדיבין זעק חמש בפר" למנט: "העיפו את קיסילב הרוסי והחליפו אותו בציוני ירדן" (המנכ"ל החדש, בוריס יורדן, הוא אורח אמריקאי מצאצאי אצ"י לים רוסים, אך שמו כתוב ברוסית כמו "ירדן", וזה בלבד, כנראה, את הקומוניסטים התמימים). איגוד התעשיינים, לעומת זה, קידם בכרכה את דיכוי מורד העיתונאים והגדיר אותו כ"ניצחון של כלכלה ליברלית על אנרכיה". האיש ברחוב התעלם מהפרשה לחלוטין. העיתונות המגויסת ו"פרסומי ג'ינס" נמאסו על האנ" שים עד כדי כך, שהלך רוח זה מהווה סכנה לעיתונות עצמה. לפי הסקרים, אחוז האנשים המאמינים לפרסומים בכלי התקשורת ירד כמעט לאפס – בעיני הציבור רק שופטים ושוטרים מושחתים יותר מעיתונאים.

פורשי אן.טי.וי עשו כמיטב יכולתם כדי להפוך את פרישתם לטרגדיה יוונית. הכל צולם ושודר בליווי פרשנות בומבסטית. אך אחרי שלושה ימים בלבד הפרישה הפכה מטרגדיה לפארסה עלובה: הפורשים הוזמנו על ידי מולטימיליונר גולה אחר, בוריס ברובסקי, לערוץ שלו, טי.וי-6. צוות החדשות הקורם של הערוץ הזה הועף מהעבודה.

מיטרי פרוקופייב הוא כתב "ידיעות אחרונות" במוסקווה

אם את הצרות של גוסינסקי גינת היה לתאר כרדיפות פוליטיות, הרי הצרות של עיתונאי אן.טי.וי נבעו מסיבה כלכלית פשוטה. 46% מחבילת המניות של הערוץ נמכרו ל"גופרם" עוד בשנות התשעים. 19% היו משכון בידו "גופרם" כערבות להלוו" אה שלא נפרעה במועד. 4.5% היו שייכות להכרה אמריקאית, הקשורה עם רבי ההפרטה ברוסיה, אגאטול צ'ובאיס. בעלי חבילת השליטה התכנסו לאסיפה והחליפו את מועצת המנהלים, שמנ" תה עליירי גוסינסקי, במועצה משלהם. במקביל הם הדיתו מתפ" קיד המנכ"ל והעורך הראשי את יד ימינו של גוסינסקי, הפרשן ייבגני קיסילב, שארגן את התעמולה של אן.טי.וי.

העיתונאים, שמילאו תפקידי מפתח בתעמולה (וקיבלו שכר שרוב העיתונאים בארץ לא מגיעים למחציתו), לא היו מוכנים לקבל את הדין והחלו להגן על עצמם בנשק היחיד שעומד לרשותם – הם האשימו את הבעלים החדשים בסתימת פיות ושפכו החוצה את כל החומר המפליל נגדם שאפשר היה למצוא. הבעלים החדשים ביקשו להיפגש עם המורדים, אך נתקלו בסירוב מוחלט. לבסוף פרשו כחמישים עיתונאים של הערוץ, רובם כתבים מדיניים.

חלק מסוים של המעמר הפוליטי הצטרף למשחק. תנועת "תפוח" (האופוזיציה הדמוקרטית, שאן.טי.וי נתנה כיסוי נרחב למנהיגיה) ארגנה שלוש הפגנות הזדהות במוסקבה ובסנט

דעת הקהל

מה אהבים היהודים לראות

לבר מ"מבט", הנכס השידורי היחיד שמחזיק ערוץ 1 בירו הוא שידורי ספורט. ליתר דיוק, משחקי הכדור של של מכבי תל-אביב בגביע אירופה ("סופרוליג"). את ליגת העל בכדורגל מאוד רצו שם בתחילת העור, נה, אבל מסיבות שונות זה לא יצא.

אה, ויש גם משחקי נבחרת ישראל במוקדמות הגביע העולמי, נושא שעוד נגיע אליו, אבל קודם, ברשותכם, כמה מלים על הכדורסל. תמורת זכויות השידור של מכבי תל-אביב ב"סופרוליג" העונה שילם ערוץ 1 כ-6.1 מיליון דולר – סכום חסר תקדים, הגבוה בערך פי שלושה מסכומים ששולמו בעונות קודמות. במבט ראשון זה נראה קצת תמוה, היות שדווקא העונה פוצלה אליפות אירופה בכדורסל לשתיה ליגות שונות – "סופרוליג" ו"יורוליג" – וכמה מאד יות הכדורסל של היבשת (הקבוצות הספרדיות, הקבוצות האיטלקיות החזקות וכמעט כל היווניות) ערקו ל"יורוליג". כך, חלק ניכר ממשחקי מכבי תל-אביב בשלב המוקדם ב"סופרוליג" הפכו לחסרי עניין, שכן רוב יריבותיה היו קבוצות חלשות, לעתים אלמוניות (על "לוליו" משבריה שמעתם?); במשחקים שנגמרו בהפרישים אסטרטגיים.

וראה זה פלא, דווקא בעונה הזו שידורי מכבי מנייכים רייטינג משובח. מה זה "משובח"? קחו לדוגמה את משחקה האחרון בבית המוקדם, מול פרטיון בלגיה. המשחק לא יכול היה לשנות דבר, כי מכבי כבר הכתיחה את המקום הראשון הרבה לפניו, ובנוסף לכך, כבר ברבע השני למשחק יצרה לעצמה מכבי יתרון בלתי ניתן למחיקה, מה שהפך את שארית המשחק למה שמכונה "גארביג' טיים". המשחק זכה לרייטינג של 15 אחוז. לשם ההשוואה, באותו שבוע שודר בערוץ 2 משחק הכדורגל בין שתי הקבוצות הפופולריות במדינה – בית"ר ירושלים ומכבי תל-אביב – ורשם רק 13.5 אחוזי צפייה. וזה כדורגל, וזה ערוץ 1! את המסקנה ניסח לי איש המקורב להנהלת מכבי תל-אביב: "בישראל אהבים לראות את היהודים נותנים לגויים בראש". זו גם הסיבה שמכבי תל-אביב מכרה העונה יותר מנויים ליריאליהו מאשר אי פעם. ומכאן לכדורגל, לא לפני שנוכיר עוד עובדה קטנה: את הזכויות למשחקי הסופרוליג רכש ערוץ 1 מאביב גלעדי, שקנה אותן באירופה.

רכישה נוספת שביצע גלעדי באירופה היתה של שלושת משחקי החוץ של נבחרת הכדורגל במוקדמות הגביע העולמי, מול אוסטריה, ליכטנשטיין ובוסניה. לדבריו, יום אחד הוא גילה להפתעתו "שהן שוכבות שם ואף אחד אפילו לא מתעניין". אז הוא לקח אותן ב-850 אלף דולר.

החופש להרוס את המידע

המאבק שניהלו רשתות טלוויזיה ואתרי אינטרנט על שידור חי של הוצאתו להורג של הטרוריסט טימותי מקווי אינו חדש. גם לא הטענה כי מרוכר למעשה בסוגיה של חופש המידע שהועלתה בפני הרשויות משאלו פסלו את הרעיון. אולם הם מביאים לשיא חדש של אבסורד את השימוש במטבע הלשון "חופש המידע". מטבע לשון שזה זמן רב נשחקת בנפנופים של ליברליות חסרת מעצורים כביכול ונהפך, כידם של ברונים התקשורת, למינוח טכני, שפירושו תרגום של כל מה שבנמצא, כולל אירועים שאמורים לזעזע, להטריד וללמד אותנו על הגבולות שלנו כבני-אדם, לכדי בידור עובר לסוחר.

רומזים לנו שיש חופש מידע? – הביאורו ונדבר גלויות: יש או אין. בעולם שבו האינטימיות היא שקר, שבו כל הליכה ברחוב יכולה לחשוף את ההולך למענות ששופכת אשה באוזנו של הנמען הסלולרי שלה על נטייתה הקבועה להיקלע למערכות יחסים שבהן היא הקורבן, או על גבר הנפרד מבת זוגו בצעף קות פלאפון קבל באי בית-קפה – אין יצר חזק מאשר המציצנות. אותו יצר מטופח באהבה כבר שנים על-ידי תהליך הריקון של המונח "חופש המידע" שיצרו בעלי הון למיניהם. והנה האבסורד: אותו תהליך ממש שומט בתורו את הקרקע מתחת לרגליו של מי שפתח בו. הוא עובר מטאמורפוזה שלא תוכננה. רמזים לגלגוליו העתידיים של המונח ניתן לראות בדמות הקריסה שפקדה באחרונה את חברות הדיט'קום ואתרי תוכן מסחריים. אין להתפלא שתחילתו של השינוי נצפית דווקא באינטרנט. ולא משום שמרוכר במדיום החדש שמצריך אסטרטגיות עסקיות חדשות, אלא משום שהוא המקבילה הצורנית היחידה להתנהגותו של מידע; רשת שאין לה קווי מתאר ברורים ושיש לה שתי תכונות בולטות – נגישות מקסימלית ומיידית לאזורים השונים שלה והתרחבות המאגרים שלה עם כל משתמש חדש. כרגע נראה שהברירות של משתמשי אינטרנט וצרכני תקשורת מצויים הן חרות ולא מתפשרות: מידע חופשי או דבר לא. על המשמעות האמיתית של השינוי המתחולל נעמוד ודאי כולנו בעשור הקרוב.

ש ע ו ן א ד ך

פורת טען שלא יעלה על הרעת לשלם מהקופה הציבורית לאיש עסקים פרטי – והרי מאותו איש עסקים פרטי נקנו משחקי מכבי תל-אביב.

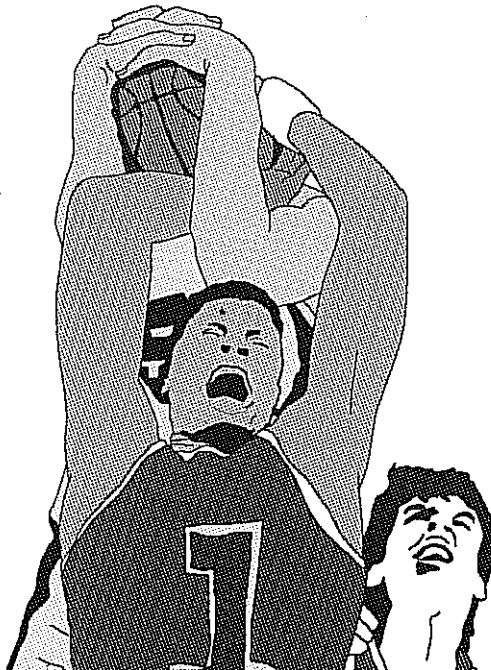
פורת טען שזו הוצפה לדרוש ממנו לקנות חבילה מלאה של שלושה משחקים (מה שניסה גלעדי לעשות בתחילה) – וזה בדיוק מה שעשה פורת בעסקת מכבי תל-אביב.

פורת (או ליתר דיוק הדובר, יובל גנור, בשמו של פורת) טען שמרוכר ב"משחקים לא מעניינים" – ואנחנו שואלים אם לוליו, אוסטנר ולברקוץ מעניינות יותר מאוסטריה, ליכטנשטיין ובוסניה.

פורת הגדיר את הסכום שגלעדי רדש תמורת שלושת המשחקים (כמיליון דולר בסה"כ) כ"רימוני" – וחישב פשוט מראה שבעסקת הסופרוליג שילם ערוץ 1 כ-250 אלף דולר למשחק, ועל זה יש להוסיף את עלויות ההפקה. זאת ועוד, מתברר שלפני שנרכש שו עליידי גלעדי הוצעו הזכויות ישירות לערוץ 1 בפחות ממה ששילם גלעדי. איפה היה פורת אז?

או כשסאגת אוסטריה מאחורינו, ורגע לפני שמתרגשת על ראשנו סאגת ליכטנשטיין, אנחנו שבים ומוכירים לאורי פורת: בישראל אהבים לראות את היהודים נותנים לגויים בראש. ואם לא מול ליכטנשטיין, אימת?

אודי פרלו

אני לא ארנן

"ראית את זה?", שאלתי את ו'. "את מה?", הבהבה לי מיד הודעת תשובה בתחתית המסך. "את הבאגרים האלו, שנפתחים בתחתית כל הודעה שאני שולחת לך ומקבלת ממך", הבהבתי בחורה. "ואללה, את צודד קת", השיב לי הווירטואלי, "התחילו להרוויח כסף, המניאקים". "מעצבן", רפרפתי על פני המקלדת, ובכך סיכמנו את הדיון בהופעתה של האודחת הבלתי קרואה בתוך המרחב המדומה של שנינו.

סיכמנו רק כביכול, משום שאני הרגשתי שאנחנו כבר לא לבד. לדיונים הליליים שלנו על החיים ועל יחסים הצטרפה כעת, על פני כל מסך שנשלח ממחשב למחשב, פרסומת עצמית צבעונית ומהבהבת של חברת ICQ שמנסה לפתות אותי ואותו לגלוש לכל מיני אתרים הקשורים לתוכנה.

"הארץ" - לא מה שחשבתם

אתר האינטרנט של הארץ (www.haaretz.co.il) היה אתר נוח, שימושי ופשוט. הוא הכיל את המהדורה המודפסת של העיתון, כמה "ספיישלים" למהדורת האינטרנט, פה ושם קישורים שימרו שיים. כרבות הימים נוספו על אלה ערכוני חרות שוטפים. כל זה תם לפני כמה שבועות. אז החליטו ב"הארץ" - בהתאם לטרנד העולמי אשר, כרגיל, הם מצטרפים אליו באיחור - לעצב את האתר מחדש. בתחילה הופיע קישור מעמוד הבית של האתר הישן לאתר החדש, והקוראים נתבקשו לחוות דעה. כנראה שהתגובות היו חיוביות, משום שער מהרה עברו ב"הארץ" לאתר החדש באופן בלעדי.

אך, אכזי לקוראים שלא הספיקו לחוות את דעתם: האתר החדש הוא מסורבל, אט, ובאופן כללי מבולגן ומבלבל: לעתים צריך לחכות זמן רב מרגע שעולה הכי תוב של "הארץ" ובאנר פרסומי, ועד שעולה התוכן המבוקש; לאתר מבנה סבוך למדי של מדורים ותתי-מדורים, נוסף על המהדורה המודפסת, שמקשה על הקורא. התפריטים הנפתחים בראש העמוד, האמורים לכונן את הקורא במבוכי האתר, אינם נוחים וחלקם אף מסתירים את השורות הראשונות של עמוד הבית; יותר מזה - עמוד הבית בעצמו בלתי בהיר, והוא למעשה בליל של פרסומות, הפניות, טקסטים, הודעות וערכונים.

אבל מה שגרוע מכל בעיני באתר החדש של "הארץ" הוא העדר הכותרת הראשית. אמנם, נביאי העיתונות המקוונת הבטיחו לנו כי הרשת היא סופה של העריצות העדיכיתית, וכי העדר הכותרות הראשיות הוא סימפטום לעידן חדש של חופש מידע וביטוי. אך הרוב המכריע של עיתונות האינטרנט בארץ ובעולם לא שעה לנבואות השווא הללו, ועודו דבק בפורמט שיש בו מקום, גם אם מינורי יחסית, לכותרת ראשית הקובעת את סדר היום והדברים. אפילו ה"ניו יורק טיימס", שהאתר של "הארץ" הוא כמעט בגדר העתק-שמש שלו, מציב בראש העמוד כותרת מעובה קצת, בעלת צבע שונה, המהווה תחליף פוסט-מודרני לכותרת הראשית הישנה והטובה. העדר הכותרת, בייחוד לגובח סדר-היום הנוכחי שלנו, יוצר מצב שבו קשה מאוד להתערוך, כלומר להציץ ולקבל מושג על ההתרחשויות המרכזיות ברגע נתון. והרי הצורך הבלתי פוסק להתעדכן הוא, כך נראה, הגיון קיר מול עיתון אינטרנט, ובייחוד של העיצוב החדש של "הארץ".

אין לי מושג לאן אמורות הפרסומות האלו להוביל אותי או מה באמת כתוב בהן, פשוט מפני שמרגע חדירתן האגרסיבית לחיי ולחיייו של ו' הכרותי על מרד הצרכנים הפרטי שלי. לא רק שנשבעתי שלעולם לא אקליק על אף אחת מהן, אלא שאני נמנעת באופן מכון מלהביט בהן ומש כללת את אסטרטגיות ההתחמקות שלי (ולמשל, אני ממקמת את הודעה במקום מספיק גמון במסך כך שהיא תוסתר לחלוטין). המריניות הן היא

המשך ישיר להחלטתי למחוק כל מייל פרסומי שנחת אצלי מבלי שהזמנתי אותו (קשה באמת לזותר על הצעות מפתות כמו רכישת דיפלומה בכסף, התעשרות מהירה ללא מאמץ או ביקור אצל ה"בייבס" הכי לוהטות ברשת), ולהימנע בכלל מהתייחסות לבאגרים פרסומיים, אלא אם כן

התכוונתי מראש להיכנס לרשת כדי לרכוש משהו. החברות המפרסמות ברשת תופסות את הפרסום כמעין סימביוזה מופלאה בין המפרסמים והמשתמשים, מעין שירות נהדר שישפר את חיינו ללא הכר, אך גם ניסיון זה הוא לא יותר מאשר טריק שיווקי

Click Here

שראי להציגו באור הנכון. המפרסמים רואים אותי בראש ובראשונה כצרכנית, מעין ארנן גדול עם עיניים, אוזניים ואצבע על העכבר. אבל רוב המשתמשים הפרטיים רחוקים מאוד מהדימוי הזה. הם בראש ובראשונה המוני זוגות עיניים סקרניות ולבבות הומים שמחפשים ברשת עניין, ריגוש וחברים. הם רוצים לקרוא מידע על נושאים אוטוריים שמעניינים אותם (ואת זה מספקים הכי טוב משוגעים לרבר כמותם, אנשים פרטיים, ולא חברות ענק עם תאוות מזומנים), לפגוש אנשים חדרי מים להם וכאלו השונים מהם מאוד, ובעיקר להחליף חוויות. לרבר, פשוט לרבר, מי היה מאמין. אני בטוחה שגורמים בעלי אינטרסים מסחריים כבר מצאו לזה שם מקצועי, "צרכנות תקשורת רגשית" או משהו נורא כזה (יהיה לזה תרגום לאנגלית וכולם יתחילו לרבר על ECC, התחום החדש הזה של ההייטק). בשם מושגים כמו "מקצועיות" ו"חשיבה אסטרטגית" הם נוטלים לעצמם את הזכות להדור ולזהם באינטרסים זרים לחלוטין ערוצים שהם בראש ובראשונה רגשיים ואישיים.

אבל, יטען בוודאי מישהו נגד תלונותי, גם תיבת הרואר שלך מופצצת בפרסומות לפיצה ולתיקוני צנרת, ומעולם לא שמעתי אותך מתלוננת. נכון, אבל זה פשוט לא אותו הדבר. להצמיד פרסומת לכל הגיג או וידוי שאני שולחת ומקבלת ב-ICQ זה יותר כמו לרצף את רצפת חדר השינה שלי בפליירים של השיפוצניק השכונתי ושירות השליחים של הסיניית הקרובה.

הרשת מאפשרת תקשורת המונים מסוג חדש, אבל גם אינטימיות מופלאה שאינה אפשרית בחיי היומיום. שני הרברים הללו יכולים להתקיים בהרמוניה זה לצד זה, אתרים מסחריים בצד קהילות, תוכנות צ'אט ואתרי תוכן, אבל חדירתן של הפרסומות לכל מקום ואתר מביאה לולגריזציה של התקשורת הבינאישית ומפירה את אותה אינטימיות. מידת היכולת להפריד בין הרברים היא זאת שתקבע איך תיראה בסופו של דבר תרבות האינטרנט. אין לצפות כמוזבן מבעלי האינטרסים המסחריים שישומו לעצמם את הגבולות. מי שיקבע את הגבולות הם המשתמשים עצמם, במידת היענותם לפרסומות. פרסומות שציבור המשתמשים לא יתייחס אליהן ייעלמו בסופו של דבר. אני את מרד הצרכנים הפרטי שלי כבר התחלתי.

עין בין לאומית

התמונות ריצדו על מרקע הטלוויזיה בזו אחר זו: אנשי צבא, פקידים בכירים במשרד הביטחון, פוליטיקאים, ואפילו נשיא מפלגת השלטון שוחחו בגלוי על דרכים לקידומה של עסקת נשק עבור הצבא. אחר-כך התמקדה המצלמה בעיקר: הרבה שטרות של כסף, שעברו מידיהם של "סוחרי הנשק" לבני שיחם, ואלה נטלו את הכסף, וטמנו אותו בכיס או במגירה.

תמונה אחת, גם בהודו, שווה אלף מלים. וארבע וחצי שעות של צילומי וריאו במצלמה נסתרת, המשוררים בשעת שיא בטלוויזיה, יכולות לטלטל מדינה שלמה למשבר פוליטי חמור, המאיים למוטט את הקואליציה. ימים ספורים לאחר השידור החל גל התפטרויות בצמרת הממשלה ומערכת הביטחון בניו־דלהי. שר ההגנה ג'ורג' פרננדס, מראשי המפלגה הסוציאליסטית, ובאנגרו לקסמן, נשיא מפלגת השלטון "בהרטיה ג'נטה" (BJP), המפלגה ההינדית הלאומנית, היו הבכירים שהלכו הביתה. גם שרת הרכבות מטאה באנג'י הודיעה על התפטרותה, כמחאה על כך שהממשלה לא העבירה את הממצאים הקשים לחקירה בלתי תלויה. הממשלה (שבה שותפות לא פחות מ־24 מפלגות), נראשותו של אטאל ביהארי ואג'פאי, נמצאת מאז במתקפה בלתי פוסקת מצד גורמים בקואליציה ובאופוזיציה כאחת, ומתרבות ההערכות שלא תאריך ימים.

מאחורי חשיפת השחיתות המסעירה, המעסיקה גם את תעשיית הנשק העולמית, עומד אתר אינטרנט הודי, שהפך בן־לילה לשם הלוהט ביותר באמצעי התקשורת בהודו. "טהלקו.קום" הוא פורטל המשלב חרשות, פרשנות, אמנות, איכות הסביבה, ספרות וארטיקה, תחת הסיסמה: "חרשות. דעות. כל המיץ", וציור קטן של פלפל אדום חריף. טהלקו בהינדית פירושו פלפל חריף – וגם סנסציה. ועכשיו מציע מאמר מערכת בעיתון "הינדו" לערכן את המילון בהגדרה חרשה לטהלקו: "סוג של ריגול תחקירני למען הדמוקרטיה".

"טהלקו.קום" הוקם בשנת 2000, וזמן קצר אחר-כך כבר קטפו עיתונאים את הסקופ הראשון, כאשר חשפו פרשה חמורה של מכירת משחקי קריקט, אחד מענפי הספורט הפופולריים ביותר בהודו. התחקיר גילה כי עסקאות בהיקף של יותר מ־12 מיליון דולר השפיעו על תוצאות המשחקים.

אחרי ההצלחה בתחום הספורט החליטו עורכי האתר וכתבינו לטפל בשחיתות בעסקאות הנשק של הצבא ההודי. שמועות על שוחד ורמי תיווך נדיבים הזוררים לכיסיהם של אנשי צבא, ולא פחות מכך גם לפוליטיקאים ולמפלגות, רווה חות מזה עשרות שנים. שוחד ו"כסף שחור" מעולם לא היו זרים לחברה ההודית. רג'יב גנדי, ראש הממשלה לשעבר, הואשם בקבלת שוחד מחברה שבדית, תמורת רכישת תותחים. לאחרונה בוצעו בהודו כמה עסקות נשק גדולות שעוררו תמיהה, ביניהן קניית נושאת־מטוסים משומשת־במצב־בינוני מרוסיה תמורת 700 מיליון דולר. על־פי הערכה אחת, כשבעה אחוזים ממחיר כל עסקה בטחון נית המבוצעת בהודו מופנים לתשלומים מתחת לשולחן. אבל עד לאחרונה הממשלה עצמה לא התאמצה לחסל את התופעה, ואמצעי התקשורת לא הצליחו, ואולי אף לא ניסו, לחשוף את מקבלי השוחד.

ב"טהלקו.קום" הגיעו למסקנה כי לא ניתן לתעד עסקאות שוחד, הנרקמות בחדרי־חדרים, בשיטות השגרתיות של עבודה עיתונאית. איש מן השותפים לעבירות לא יהיה מוכן לדבר, וגם אם ימצא "גרון עמוק" כזה, יקשה להביא הוכחות לטענותיו, שיוכחו מיד בפי כל דוברי הממשלה ומערכת הביטחון. הפתרון נמצא אפוא בעסקת "עוקץ" קלאסית: שניים מכתבי האתר, אנדרודה בהאל, בן 34, ומתהיו סמואל, בן 24, התחזו לסוחרי נשק, הפועלים בשמה של חברה בריטית בשם "וסט אנד", שמשדרה ממוקמים ברחוב ריג'נט בלונדון. הגרפיקאים של האתר

רפי מן

פרות קדושות

"טהלקו.קום" (פלפל חריף)

הוא שמו של אתר אינטרנט

הודי שאנשיו חשפו נוהגי

שחיתות חושרשים של

המחסד הבטחוני והפוליטי

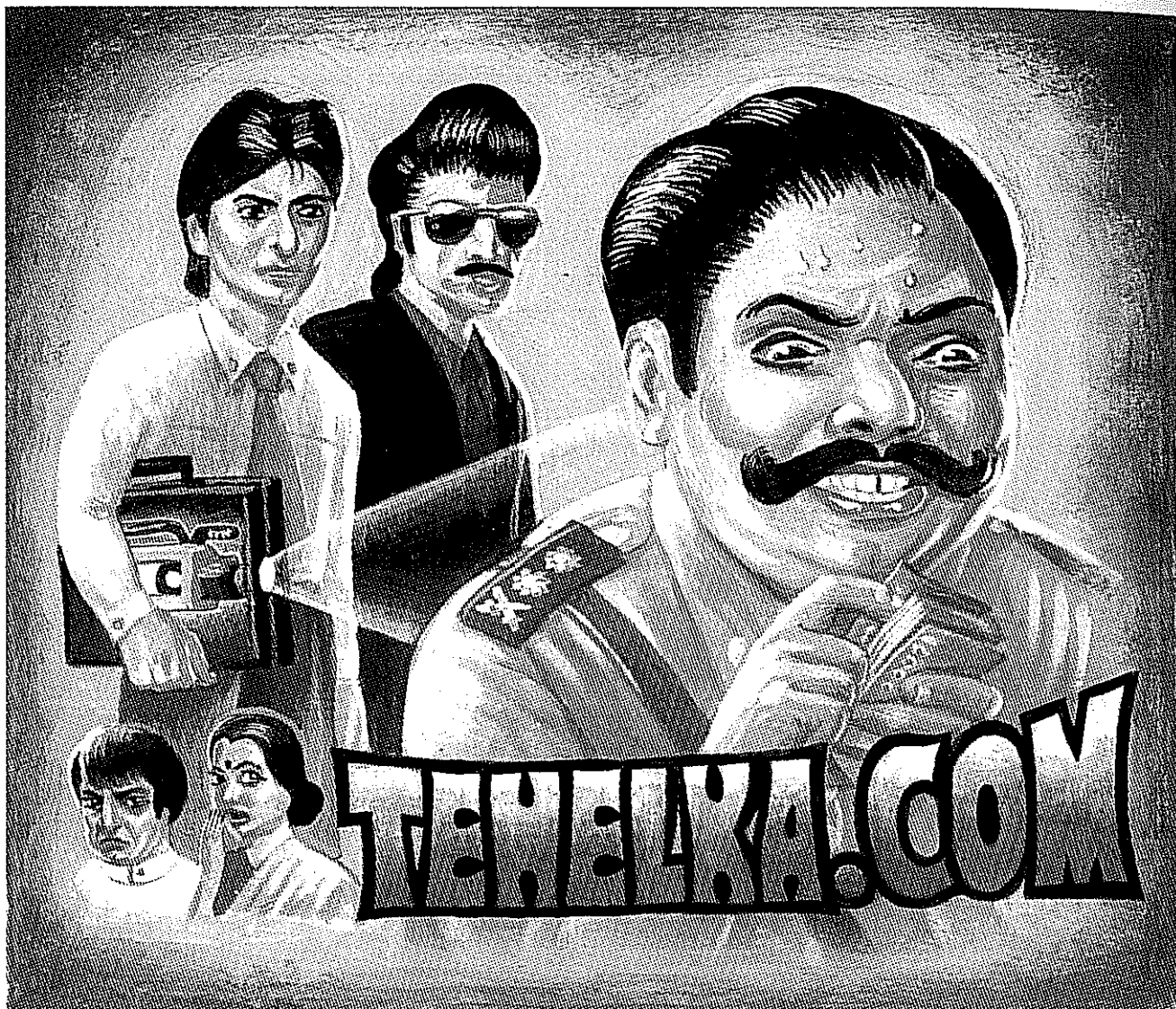
בניו־דלהי. יש כבר מי שחציע

לשנות את הגדרות המילון

ולהסביר כי פירוש המונח

"טהלקו" הוא "סוג של ריגול

תחקירני למען הדמוקרטיה"

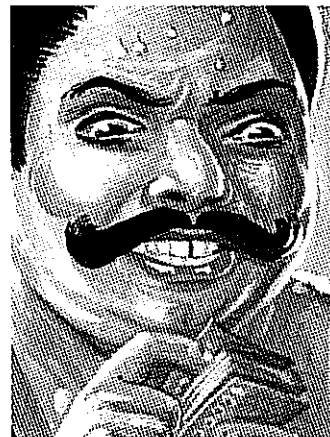
איור: דוד פולנסקי

עיצבו כרטיסי ביקור וניירות מכתבים של "וסט אנד", עם מספרי טלפונים בלונדון ובדלהי. אחר־כך ביררו צמד התחקירנים ומצאו כי צבא הודו נוקק לציוד ראיית לילה, לשימוש כוחותיו בקשמיר, חבל המחלוקת עם פקיסטאן. הם ליקטו מן האינטרנט פרטים על מערכות ראיית לילה, הורידו תצלומים של הציוד, הכינו מפרטים שנראו מקצועיים ורקמו עסקה מתוכננת של מכירת הציוד לצבא הודו, תמורת 870 אלף דולר. מצוידים בכל אלה, ובעיקר בתקציב של כארבעים אלף דולר ובמצלמה נסתרת, יצאו לתחקיר. הם התחילו מלמטה. על סמך מידע מוקדם הגיעו לכמה קצינים שהבטיחו לסייע להם להיפגש עם האנשים הקובעים בצמרת. בסרטי הווידאו שצילמו אפשר לראות כיצד מייג'נר בצבא ההודי מבטיח לסלול את הדרך אל תוככי משרד הביטחון, ומחליק לכיסו כמה מאות דולרים. זו רק מקדמה, הבטיחו לו השניים, כאשר העסקה תתממש – תקבל עוד. לא היה כמעט איש מבני שיחם, במעלה הדרך לצמרת, שסירב לסייע – ולקבל תמורה. אחד הגנרלים חזר ודרש את הוויסקי היקר ביותר, ואחר־כך הבהיר להם כי כדי לקדם את העסקה יידרשו ל"כיסים עמוקים מאוד". מן הסרטים עולה בכיבוד שהקצינים, הפקידים והפוליטיקאים מודגלים בסוג כזה של מפגשים עם אנשי עסקים, המסתיימים בשוחד. ג'יה ג'איטלי, נשיאת

מפלגתו הסוציאליסטית של שר ההגנה פרננדס, צולמה כאשר קיבלה את הכסף סמוך למשרדו של השר. היא הבטיחה להביא את עניין העסקה המתוכננת לידיעתו של השר. האיש הנכיר ביותר שאליו הגיעו היה בנגרו לקסמן, נשיא מפלגת השלטון, שהבטיח להמליץ עליהם בחום ליועצו של ראש הממשלה לכיטחון לאומי. ה"סוחרים" הבטיחו לו כ־30 אלף דולר, ובניתיים, כמקדמה, העניקו לו מאה אלף רופיות (כ־2,175 דולר) – כ"מתנה קטנה לראש השנה". לקסמן נטל את המזומנים בנושלתנטיות והניח אותם במגירה. והמצלמה הנסתרת תיעדה הכל.

התחקיר נמשך קרוב לשמונה חודשים, ובמהלכו נפגשו שני הכתבים עם עשרות אנשים וצילמו כמאה שעות של סרטי וידיאו. העבודה היתה כרוכה במתח עצום, סיפרו השניים בראיון לעיתון הבריטי "גריאון", וחשש מתמיד שמישהו יגלה שאין מדובר בסוחרי נשק. "חינו כל הזמן בסכנה שמישהו יחשוף אותנו", סיפר בהאל, "כל יום שהצלחנו להמשיך היה כבחזינת בונוס עבורנו".

ההתחזות, הם מודים עכשיו, לא היתה מושלמת. כאשר הופתע אחד מהם בשאלה על הבנק שבאמצעותו הם עובדים, השם היחיד שיכול היה להעלות באותו רגע בזכרונו היה "תומאס קוק" (חברת נסיעות בינלאומית, המנפיקה גם המחאות נוסעים). במקרה אחר, כאשר נשאל סמואל היכן הוא מתגורר באנגליה, השיב מיד "מנצ'סטר יונייטד". אבל גם תשובות מוזרות כאלה לא עוררו את חשדם של קורבנות העוקץ. הכסף סנודר אותם, אומרים הכתבים. כמה ממושאי התחקיר לא הסתפקו בשטרות, וביקשו מ"סוחרי הנשק" גם להפגיש אותם עם נשים צעירות. כמה עיתונאיות מ"טהלקה" התנדבו למשימה, יצאו למפגשים כאלה, ובהתאם להנחיות מוקדמות שקיבלו ביימו התקף אסתמה כריק ברגע שבו ביקש הפקיד או קצין הצבא להתקרב אליהן יתר אל המידה, ונמלטו מן המקום.

בינואר אזל התקציב למבצע; במקביל גבר הלחץ של אנשי הקשר על הכתבים לקבל תשלומים נוספים. העוקץ החל להיחשף. משהו גילה שאחד ממספרי הטלפון על כרטיסי הביקור של שני "סוחרי הנשק" מוביל למערכת אתר האינטרנט. הכתבים חדלו מן הפגישות והתפנו לצפייה בצילומי הווידאו. במערכת "טהלקה" הכירו בכך שפרטום התחקיר באופן בלעדי באתר האינטרנט יזכה לתהודה מוגבלת בלבד, אך לא פחות מכך ירעו שלמסמך העיתונאי שלהם יש ערך כספי בלתי מבוטל. משום כך נמכרו הסרטים לרשת תחנות הטלוויזיה "ZEE" (ששידוריה נכללים גם בערוצי הכבלים בישראל). השידור כ־15 תחנות טלוויזיה – ארבע וחצי שעות של צילומי המצלמה הנסתרת, בשעת שיא של צפייה – הוא שהעניק לתחקיר את החשיפה שהובילה מיד למשבר הממשלתי. "טהלקה" זכתה באשראי המקצועי, ועשרות מיליוני גולשים הגיעו לפורטל בשבועות הראשונים לאחר החשיפה. העולם כולו ראה, כתבו באתר "טהלקה", כיצד הולכת לעולמה הפרה הקדושה האחרונה של הודו – מערכת הביטחון.

הפוליטיקאים, שצילומיהם הוצגו בכתבות חופנים את כספי השוחד, נאלצו להתפטר, אבל ליוו את הליכתם בשלל תירוצים והאשמות נגד התחקיר ומבצעיו. מדובר היה בתרומות חוקיות למפלגה, טענו כמה מהם. שר ההגנה פרננדס בחר טיעון אחר ותקף את האתיקה של העיתונאים: הקצינים והפקידים היו שיכורים, והבטחותיהם לסייע לעסקה בוצעו תחת השפעת אלכוהול. וכמו תמיד היו איומים בתביעות משפטיות וטענות של פוליטיקאים על כך שהתחקיר בוצע ממניעים פוליטיים, ולא פחות מכך – בשליחות של גורמים זרים המבקשים לערער את מעמדה של הודו. הטענה העיקרית הופנתה נגד "שיטת העוקץ" שהפעילו התחקירנים: שני העיתונאים טמנו מלכודת לרגליהם של הפוליטיקאים והקצינים. הם לא חשפו מעשים בלתי חוקיים אשר התבצעו קודם לכן, אלא הובילו את בני שיחם לבצע עבירות. הוויכוח על שיטת פעולה עיתונאית כאלה מתנהל בכל רחבי העולם: יש עיתונאים המאמינים בהיצמדות לשיטות העבודה הקלאסיות, של איסוף מידע בראיונות, במסמכים ובתיעוד אחר; אחרים משוכנעים כי במצבים מסוימים, בהם שימוש במצלמות נסתרות ובתרגילי "עוקץ" הוא הדרך היחידה לחשוף מעשי שחיתות, זהו אמצעי לגיטימי לאיסוף מידע.

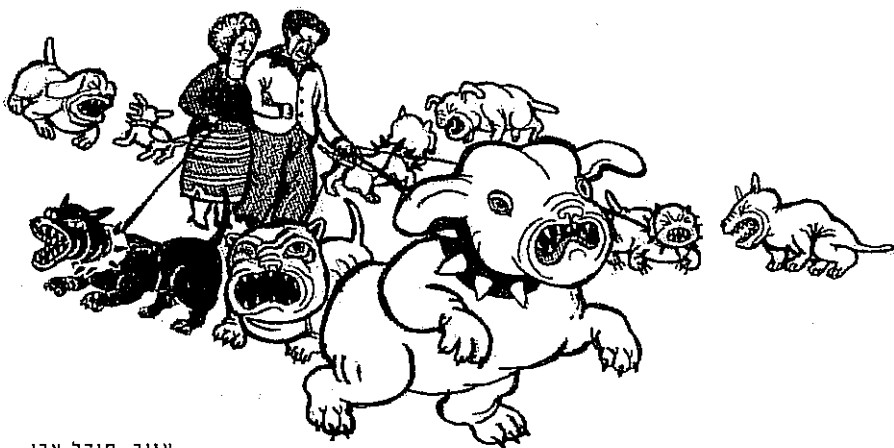
"רצינו לתפוש אותם על חם", הסביר המנהל והעורך הראשי של "טהלקה", טארוו טג'פאל. "לא פעלנו בשליחות של איש. התפקיד שלנו הוא לשרוק במשרוקית ולהתריע על השחיתות". נשיא מועצת העיתונות ההודית, השופט פ. פ. סוואנט, מיהר להעניק גיבוי לתחקיר ואמר לסוכנות הידיעות סי"צ: "זהו יום חשוב בהיסטוריה של העיתונות ההודית. המדיה החלה סוף-סוף למלא את תפקידה, ככלב השמירה של הדמוקרטיה".

חופש הביטוי

המו"ל, קונרד בלק, תקף בארסיות רבה מעל עמודי "הדיילי טלגרף" את אחד חבועלי הטורים שלו. עמיתיו לעבודה יצאו להגנתו, גם מעל דפי העיתון המתחרה. ברקע, איך לא, יחסה של ישראל לפלסטינים

בלק, איל עיתונות הוא תפקיד רב עוצמה, אלא שאל העוצמה נלווית גם אחריות. כאן מנוצלת האחריות הזאת כדי להבהיר שאזורים מסוימים הם מחוץ לתחום הלגיטימי, וכי מי שיחרוג מתחום זה ייפגע. כמחצית מעיתונאי ה'ג'רוסלם פוסט' הורחו לאחר שגילו אמפתיה (לא בריאה, על-פי השקפתו של בלק) לצד הפלסטיני. נ.י. לאחר שבלק הבהיר את עוצמת פגיעתו, האם יעז כתב של ה'טלגרף' לשים את צווארו ואת הקריירה שלו על כף המאזניים ולכתוב בכנות על סבלו של העם הפלסטיני תחת הכיבוש הישראלי?

למחרת פרסם ה"גרדיאן" מכתב תגובה של סטיבן רובינסון, עורך חדשות החוץ של ה"דיילי טלגרף", ובו הוא מפרט את כל מאמרי הביקורת על המדיניות הישראלית שפורסמו בעיתונו מאז אוקטובר 2000. "לפרוטוקול", כותב רובינסון, "מעולם לא שוחחתי עם מר בלק בנושא המזרח התיכון ואינני חש בשום לחץ לסלף או לעוות את סיקור האזור כך שיתאים לתפיסת עולמו של יו"ר הקבוצה". גם עורך ה"ספקטייטור", בוריס ג'ונסון, רחה את האשמות ארבעת עיתונאיו:

איור: מיכל צרי

"ואת כנראה הפעם הראשונה בהיסטוריה שאנשים שדעתם מפורסמת באים בטענות על אי פרסום", קבע. בלק עצמו אמר בתגובה כי "מרובר בשטויות. אני שמח להתעמת עם האנשים הללו, אבל לא מוכן לי מדוע כשאני מנצח אותם הם צריכים ליילל ולהתבכיין שאין לי זכות לכתוב לעיתוני שלי". בלק אמר עוד כי יכול להיות שהוא מהליף דעות עם עורכיו, אולם הם חופשיים לפרסם כל מאמר המוגדר לדעותיו שלו.

לפי שעה מתנהג המאבק מעל דפי העיתונות בלבד. שום מרד צרכני לא הוכיח רז, אולי משום שהקהילה הערבית באנגליה אינה נמנית עם קהילת הקוראים הקבוע של עיתונו של בלק. ה"דיילי טלגרף" עדיין מוכר בימי חול בכשלושים אחוז יותר עיתונים מה"גרדיאן" וה"אינדיפנדנט" גם יחד, וה"סאנדיי טלגרף" מוכר כמעט פי שניים מה"אובזרוור" בימי ראשון. חופש העיתונות והשפעתם של הבעלים על אופי העיתון ותכניו יוסיפו להיקבע בהתאם למאזן הכוחות ביניהם ולתגובות הסביבה; כך גם מעמד העיתונאי ועמדותיו האישיות אל מול עמדת המערכת.

מיכל אהרוני, לונדון

מאז פרוץ אינתיפאדת אלאקצה מוצגת ישראל בתקשורת הבריטית כאשמה העיקרית במצב. מאמרי המערכת בעיתונים המובילים, כמו גם התמונות שהוצגו בווי.בי.סי, נקטו עמדה ברורה ואחירה שכותרתה "ישראל אלימה וחזקה מול פלסטין חלשה הלוחמת למען חופש". בחירתו של אריאל שרון לראשות הממשלה נתנה את האות למתקפה מחודשת. שרון הוצג כמי שאינו מעוניין בשלום וכאחראי ישיר לטבח בסברה ושתילה. רק קבוצת עיתונים אחת נתנה גיבוי ובייטוי לעמדה הישראלית: קבוצת "הולינגר", בבעלותו של קונרד בלק.

בלק (56), החי בקנדה, שולט בבריטניה ב"דיילי טלגרף", "סאנדיי טלגרף" ו"ספקטייטור". בבעלותו עיתונים נוספים בארצות שונות, ביניהם ה"ג'רוסלם פוסט" הישראלי. לורד גילמור, לשעבר שר בבריטניה, תיאר אותו כמי שמפיץ "תעמולה ציונית ארסית". אשתו של בלק, ברברה עמי-אל, יהודייה בת שישים, כותבת בקביעות ל"טלגרף". היא תוארה כמי ש"יכולה לשבת בשורה הראשונה בתצוגת אופנה יוקרתית ואו להשפירץ 5,000 מלה על המשבר במזרח התיכון". לה ולבעלה, היסטוריון צבאי בהכשרתו, יש דעה ברורה על המתרחש באזור והדעה הזאת שונה מדעתם של רוב העורכים והמוציאים לאור בבריטניה.

לפני כחודש פרסם תיאודור טאקי, בעל טור ב"ספקטייטור", רשימה שעסקה בחנינה שהעניק הנשיא קלינטון לאיש העסקים מארק רייץ, תוך שהוא מאשים את ישראל במעורבות ישירה בפרשה ואת רייץ בקשר עם ה"מוסד". בתגובה פרסם בלק מאמר באותו עיתון המאשים את טאקי ב"שקרים בנוסח גבלס" ובה בידה לבי.בי.סי, ה"גרדיאן" וה"אינדיפנדנט" המלקים את ישראל ומצרדים בצד הפלסטיני. זו לא הייתה הפעם הראשונה שבלק ואשתו תמכו בישראל. אם לציין רק כמה דוגמאות: ב-1993 כינה בלק את ערפאת "שפל ופרימיטיבי", בנובמבר שעבר פרסמה ברברה עמיאל מאמר גדול ב"טלגרף" ובו היא מבחישה טענות שישראל תקפה אתרים מקודשים לאיסלאם. לאחר בחירתו של שרון פרסם פרופ' אדוארד לוטוואק, שערך מחקרים על צה"ל, חי תקופת מה בישראל והוא גם חבר אישי של בלק, מאמר שבו הוא מכנה את שרון "אמן המערערים על יריביו" ו"שור זועם שהוא בעצם מטאור".

להגנתו של טאקי יצאו ארבעה מהעורכים והכותבים ב"ספקטייטור". במכתב למערכת שפרסמו בעיתונם יצאו וילסון, פייר-פול ריד, צ'ארלס גלאס ווילי-אם דלרימפל נגד מה שהם מכנים "הדיקטטורה של בלק" והשפעתה על עורך ה"ספקטייטור", בוריס ג'ונסון. "לדיווח רציני וביקורתי על ישראל אין יותר מקום בקבוצת ה'טלגרף', על אף שישראל מפרה את החוק הבינלאומי ועל אף שילדים פלסטינים רבים נורו ונהרגו", הם אומרים במכתבם. הגריל לעשות דלרימפל, שהואשם בעבר על ידי בלק כי המציא טיפור על ישראלים שחיללו אתרים נוצריים בפלסטין, כשפרסם מאמר בעיתון המתחרה, ב"גרדיאן", ובו הוא כותב: "מאז פרשת טאקי הפך עמוד הדעות בעיתון לזירת קרב שבה מטיח בלק האשמות ככל מי שאינו חובר לדעותיו. מחצית מעמוד הדעות מלאה בדעות של

מיכל אהרוני היא סטודנטית לתואר שני בתיאטרון באוניברסיטת מידלסקס, לונדון

עיתון דל שומן

ה"שיקאגו טריביון" מוביל מהפכה חדשה בעיתונות האמריקאית: פורמט צר.

שנחשב לבלתי ייאמן: לאחר שה"טריביון" התריע ללא הרף על הזרמת שפכים לנהר הזורם לאגם מישיגן – מקור השתייה העיקרי של שיקאגו – הפכו פרנסי העיר, במבצע הנדסי ארדי, את כיוון הזרימה של הנהר!

באמצע המאה ה-19 היה ה"טריביון" הראשון לפרסם טור צרכי גות ומשקיבית שנכתב בידי אשה (אם כי עריין בלי ציון שמה), וכן התבלט במלחמתו הבלתי מתפשרת בעבודות, בתקופה שההרבר לא היה פופולרי. במסגרת זו "הריין" העיתון את אברהם לינקולן לנשיא אות, ובדרך לכך שלח כתב שידווח על סדרת העימותים המפורסמת בינו לבין סטפן דוגלס.

ביתו של העיתון, מגדל ה"טריביון", מבנה מרשים בסגנון גותי משנות העשרים של המאה שעברה, היה חידוש ארכיטקטוני בפני עצמו. קולונל רוברט מקקורמיק, עורכו הקשוח של העיתון במשך ארבעה עשורים, המציא בעצמו מכונת רפוס מהירה, וכמי שלא חשש מתחרות מצד אמצעי תקשורת אחרים, אף רכש עבור ה"טריביון" תחנת רדיו, שקרא לה, בחוסר הצניעות האופייני לו, WGN (World's Greatest Newspaper). הוא גם הקדים בחמישים שנה את המהדורות האלקטרוניות של ימינו, כשהנהיג ב-1946 שידור בפסק של ארבעה עמודים מהעיתון אל כתי המנויים.

כמרוץ אחר הראשונות רשם ה"טריביון" הישגים נאים. הוא היה החלוץ בהדפסת תמונות צבע בעמודי החדשות, הראשון שראיין את צ'רלס לינדברג אחרי טיסתו הטראנס-אטלנטית ההיסטורית, הראשון שהנהיג טור בריאות, הראשון שדיווח על מלחמת קוראיה והראשון שפרסם את תמלילי השיחות על פרשת ווטרגייט שניהל הנשיא ניקסון ושהוקלטו בחדר הסגלגל. אך לפחות פעם אחת, השאיפה להקדים את היריבים בכל מחיר עלתה ל"טריביון" בביוון. ב-1948, כשבוששו תוצאות הבחירות לנשיאות להגיע, לא התאפק העיתון ויצא בכותרת "דיואי ניצח". למרבה התדהמה היה זה דווקא הארי טרומן שזכה, ולמחרת הוא הצטלם כשהוא מנופף בעמוד הראשון של ה"טריביון", המכריז על הניצחון שלא היה של יריבו.

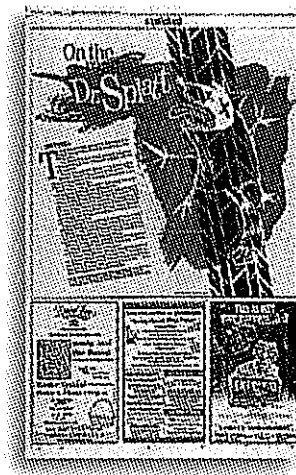
אורי דרומי

ב-19 במרץ 2001 קיבלו לידיהם קוראי ה"שיקאגו טריביון" את העיתון שלהם וגילו כי הוא לבש צורה חדשה: הוא נעשה צר יותר, הכותרות הודפסו באות שונה, ומול העיניים ריצד הרבה יותר צבע. העורכת הראשית, אן מארי ליפינסקי, הזמינה את הקוראים להביע את דעתם. חלק, מן הסתם, יאהבו את השינוי; חלק יתנגדו לו: קוראי עיתונים הם שמרנים מטבעם. אבל קוראי ה"שיקאגו טריביון", במיוחד הוותיקים שבהם, מורגלים בשינויים שכאלה. העיתון שלהם כבר מזמן הפך למלה נדרפת לחדשנות, ראשונות, מקוריות. ררך ארוכה עבר העיתון המפואר מאז יצא הגיליון הראשון, ב-10 ביוני 1847, תחת השם "שיקאגו דיילי טריביון". זה היה גיליון בן ארבעה עמודים שהופץ ב-400 עותקים. כיום מכיל העיתון,

בימים מסוימים של השבוע, עד 300 עמודים, ותפוצתו כ-650 אלף. הונה של חברת האם Tribune Company נאמד ב-12 מיליארד דולר, ומלבד ספינת הרגל – העיתון בשיקאגו – היא בעליהם של ה"לוסיאנגלס טיימס", ה"בולטימור סאן" ועיתונים חשובים אחרים, כעשרים תחנות רדיו, טלוויזיה ועדוצי כבלים, אתרי אינטרנט ואפילו קבוצת ספורט, ה"שיקאגו קאבס". כשמונים אחוזים מבתי האב באמריקה נחשפים מדי יום להשפעת ה"טריביון", באמצעות עיתונים, אינטרנט, רדיו וטלוויזיה.

מהו סוד הצלחתו של ה"טריביון"? במשפט אחד: ערנות מתמדת לגבי רעיונות מקוריים וטכנולוגיות חדשות, ונכונות לאמצם. יש שיאמרו כי העיר שיקאגו

עצמה היא כר פורה לחידושים ולניצול הודמנויות, ואפילו להפיכת משברים לקרש קפיצה להתאוששות ולהצלחה. כאשר ב-1871 החריבה שריפת ענק את העיר (כולל את בניין ה"טריביון"), שכר העיתון מכונת רפוס חלופית ולמחרת יצא בכותרת: Cheer Up! העורך, ג'וזף מרייל, הפציז בקוראיו לא לשקוע במרה שחורה על מה שאבד אלא להפשיל שרוולים ולהתחיל לבנות את העיר מחדש. "שיקאגו קום תקום שנית", הכריז, בוטח ביכולתה של העיר הגאה לעשות זאת. אכן, חודשים ספורים לפני כן, התרחש בעיר מה

Chicago Tribune

אחר החידושים, למרות שהחזיק מעמד ארבעה עשורים, הסתיים בסופו של דבר ככישלון. ב-1934 הודיע העיתון לקוראיו כי בהשראת ג'ורג' ברנרד שו הוא מנהיג איות פשוט יותר: though יהיה מעתה ל"ph, island, so היפוץ ל"ph, island, so אכל ב-1975 הרים העיתון ידיים והודיע על חזרה לאיות הרגיל. עם זאת, משהו מכביר דו ניצל, כש"catalogue המקוצר (במקום catalogue הארכאי) הפך להיות תקני ואף נכנס למילון.

כמיטב המסורת של מקקורמיק, ה"טריביון" לא ראה כאמצעי התקשורת האחרים איום, אלא דווקא הזרמנות. ב-1993 החלה לפעול תחנת טלוויזיה של העיתון, CLTV (Chicago Land Television). במקום לרטון על הרמה הירודה של עיתונאי הטלוויזיה זיה ועל השפעתה המזיקה של הטלוויזיה על העיתונות הכתובה, עורר ה"טריביון" את כתביו להופיע בתחנת הבית ולהעלות את רמתה. ב-1996 היה ה"טריביון" אחד העיתונים הראשונים שהקימו

מחדרת אינטרנט עם מערכת ועיי תונאים משלה, ולא כנספח למחררה המודפסת. שנה אחר כך הוא נבחר על-ידי התאחדות העיתונאים באמריקה כאתר הטוב ביותר מסוגו.

מלת הקסם בממלכת ה"טריביון" היא סינרגיה - ההשקחה שמפיקה קבוצת מערכות כאשר הן מתמוזגות ויוצרות מערכת גדולה יותר. כך מתפרסמת ידיעה קודם כל באתר, אנשי הטלוויזיה והרדיו מוסיפים מראות וצלילים, וכתבי העיתון - את העומק, המבקרים מתייחסים לכך בחשר; הם סבורים שבהפלת המחיצות הזו נפגעים הערכים העיתונאיים הבסיסיים. אבל עיקר הביקורת היא על כך שה"טריביון" -

ואנשיו מודים בכך בגלוי - הוא כבר עסק של אינפורמציה, לא של עיתונאות. אין הוא בוש להציב למנהלי המחלקות שלו יעד ברור של רווח, ואפילו העלאת ערכן של מניות ה"טריביון" בוול סטריט, שאליה יש לשאוף. כל שנה, בתורש מרץ, נדרשים מנהלי המחלקות להציג את תחזיותיהם לרווחים. אם אין הן משיבועות רצון, עליהם להציע מקורות לחיסכון. מקור ראשון, וזלל תקציב מספר אחת, הוא שכר העובדים. בתחום זה מתקרב העיתון לקו האדום: אם ב-1987 היו לו 32 כתבים ב-11 משרדים ברחבי

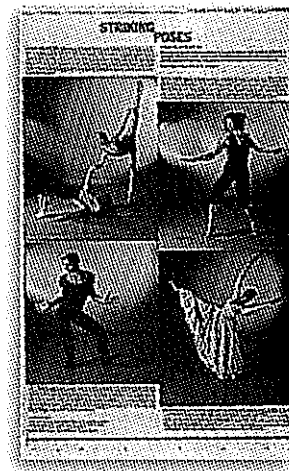
לות הנייר אינה הסיבה היחידה לכך

לאחר שמיצו מנהלי ה"טריביון" את החיסכון בתחום השכר, הפנו את מבטם אל סעיף ההוצאות הבא, הנייר. זוהי הסיבה האמיתית לשינוי האחרון בגודל העמוד: מחיר הנייר, שבחמש השנים האחרונות האמיר בחמישים אחוזים. אם בתקופות הראשונות של ה"טריביון" הוא צרך נייר ללא הגבלה, ואפילו השקיע במפעלי נייר בקנדה, הרי שלאחרונה הפך הנייר - עד כמה שהרברר יישמע אבסורדי לגבי עיתון - לנטל כבד מנשוא. מנהלי קונצרן ה"טריביון" חשים כיום כמי שראשם ב"הייטק" של המולטימדיה,

בעוד רגליהם מבוססות ב"לר"טק" של נייר ומכונות דפוס. מאחר שאין הם מעיזים לקצץ בצבע שבעיתון - הטלוויזיה הרי נושפת בעורפם וה"USA Today קבע בתחום זה מדר איכות שאין לדרת ממנו - נותר רק סעיף הנייר.

כיום צורך העיתון כ-186 אלף טון נייר בשנה. הצרת העמוד תחסוך כארבעה מיליוני דולר, עניין לא פעוט, אפילו לקונצרן רן ענק שכזה. מה תהיה ההשלכה על היקף החומר העיתונאי המוגש לקוראים - תחום שבו העיתון טוען ליתרון על הטלוויזיה? עורכי ה"טריביון" ממעיטים מחריפות הבעיה, באומרים שיפצו על כך בעיצוב גרפי משובלל יותר. כנראה שהם בונים על כך שממילא הקורא הממוצע אינו יכול להתמודד עם כמות הנייר הנוכחית של העיתון, ולפיכך לא יתמרד נגד הקיצוץ. מה שהקורא לא יקבל מהעיתון של קונצרן "טריביון", יקבל מהטלוויזיה או מהאינטרנט שלו. הפעם, שלא כהרגלם, לא התהדרו קברניטי ה"טריביון" בכך שהם מקדימים את האחרים. נוח להם עם העובדה שכמדי צית מעיתוני אמריקה כבר נמצאים בתהליך דומה של הצרת העמוד.

אורי דרומי הוא מנהל הפרסומים במכון הישראלי לרמקורטיה וכותב מדי פעם ל"שיקאגו טריביון"

כשלים חבניים של הכתבים המדיניים

ניתוח הפוסט-מורטם של אלוף בן ("העין השביעית", מרץ 2001) לכשלונם של הכתבים המדיניים דן באחד הכלים העיקריים לעיצוב דעתו של הציבור בשאלות של מלחמה ושלום: התקשורת בתהליך המדיני. לא בכרי הכתב המדיני, או הכתב הריפלומטי בעיתונים הגדולים בעולם, זוכים למעמד מיוחד, הן בקהילת העיתונאים והן בחברה הכללית.

עם זאת, העיון ברשימת הכשלים שמביא אלוף בן מותיר חשש כי הם – ספקי המידע, ואנחנו – הצרכנים, נידונים להיכשל גם בעתיד בהכנת התהליכים המדיניים. והשאלה בעינה עומרת: מדוע אנחנו מופתעים חדשות לבקרים?

הקרבה בין הכתב המדיני לבין האנגליסט המודיעיני, עליפי אלוף בן, עשויה להחמיא לכמה אנשים אך אין בה כרי להסביר. אמנם שניהם מגוויטים דרכם כטריטוריה של איודאות ושניהם מודעים לקיומה של סביבה הונאתית. אך כאן מסתיים הדמיון. החוקר המודיעיני מתמודד מדי יום עם מאות פריטי מידע הזורמים לשולחנו ממקורות רבים (מודיעין אלקטרוני, לוויינים וכמובן מקורות אנושיים), לעומת כמות נסבלת של פריטי מידע שהוכאו לידיעת הכתב המדיני. כמו כן קיים שוני בין מטלות הכתב המדיני ובין מלאכת הסינון והעיבוד של איש המקצוע המודיעיני במאמציו להפריד את המוצץ מן התבן; לזקק את "האותות" (מידע משמעותי) מן "הרעשים" (מידע לא חשוב שמציף את המערכת).

בניגוד לסברה המקובלת, עובדות אינן מדברות בעד עצמן ועל הארגון המודיעיני להשקיע הרבה אנרגיות כרי להפיק מהן תמונת מצב. אם הכתב המדיני נחשף במהלך עבודתו לחומר מודיעיני, מרובד בחומר מעורב שעבר את מנגנוני הניפוי שתוארו כאן, ולא בחומר גולמי נזיל ורב פנים שהוא לחם חוקו של האנגליסט המודיעיני. כיוון שכך, הניסיון להחיל את דגם ההסבר לכשלונות מודיעין – "הקונספציה" שמביאה להערכת יתר או הערכת חסר של העובדות – על כשלונות של כתבים מדיניים אינו מחזיק מים. ייתכן שכשלונות של כתבים בתחום זה נובעים מבעיה של הגדרה עצמית. במקום "כתבנו המדיני" נכון יהיה לומר "הכתב לענייני משרד ראש הממשלה". זהו מקור המידע העיקרי שלהם והפלטפורמה הכמעט יחידה לעיסוקם בנושאים מדיניים. סיקור עבודתו של ראש הממשלה הוא הכוח הרוחף העיקרי ולא דווקא הצורך להבין ולפרש את המציאות המדינית. על בסיס הגדרה זאת ניתן להציע רשימה חלופית של מקורות לכשל. רשימה שתנסה לרדן ככשלים מבניים ולא דווקא בקצף חולף של אירועים מדיניים או אופן התנהלותו של ראש ממשלה זה או אחר.

א. עניין מזדמן בהתפתחויות גלובליות

התעניינות ספורדית של כתב מדיני בהתפתחויות בזירה הגלובלית – ברדף-כלל כאשר "מקור בכיר" מפנה אותו לכך – מונעת ממנו להבין ולפענח מבעוד מועד את השפעתם של גורמים אלה על ישראל. הבנה גלובלית מחייבת מעקב רציף אחרי הנעשה בזירות רחוקות. פער הבנה בתחום זה נובע בחלקו מכך שעל-פי המקובל בתקשורת הישרא-לית, הסוגיות הגלובליות הן בתחומו של כתב פחות יוקרתי לענייני "דואים עולם"; כתב שאינו מחובר ואינו פועל בצורה אינטגרטיבית עם הדסק המדיני.

הצורך בראייה גלובלית הוא חיוני בכל הקשור למעקב אחרי מהלך-כיה של ארה"ב בעולם, אך גם לגבי זירות רחוקות אחרות. מזרח טימור לרוגמה: שטח כבוש עליידי אינדונזיה שסיפוחו לא הוכר מעולם. מעשי טבח של גורמי מיליציה שפעלו בכרכת הצבא גרמו לתגובת שרשרת שסופה סילוק השלטון האינדונזי והתערבות כוחות בינלאומיים. התבוננות בהתרחשויות שם עשויה להועיל ולתרום להכנת המציאות יותר מאשר חזרה על קלישאות שלוקטו מפי "חוגים מדיניים" ים בנגוע ללקחי המלחמה בקוסובו.

ב. חוסר עניין באמנות וארגונים בינלאומיים

בשונה מאופייה הנזיל ורב הפנים של הזירה הגלובלית, כאן מתבקש הכתב המדיני להתמצא בתחום פחות מופשט ויותר קל לזיהוי: בתפר קות מוחשיות של המערכת המדינית העולמית בצורת אמנות והחלף-טות. אך גם כאן מחמיץ הכתב המדיני ברדף-כלל את הרכבת והוא נדרש לעניין לאחר פרוץ משבר. למשל, חוסר התמצאות של כתבים מדיניים באמנה למניעת תפוצתו של נשק גרעיני וכמשר האוניברסי-לי בתחום זה (כל מדינות העולם, חוץ מהודו, פקיסטאן וישראל) דבר שמקשה עליהם ועל הציבור בישראל להבין כיצד איראן, למרות כל הגינייים שהיא סופגת בתקשורת הישראלית, ממשיכה בכניית כורי כוח גרעיניים באישורה של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית. באופן דומה, כתבים מדיניים אינם מודעים ואינם מיידעים את הצייר בור כי אי-הצטרפות לאמנה כה אוניברסלית כמו זו למניעת נשק גרעיני גי מציבה מחסומים בפני ישראל. למשל, חוסר היכולת שלנו לרכוש כורי כוח גרעיניים או חוסר היכולת של ארה"ב לחתום על חוזה הגנה עם מדינה שאינה חתומה על האמנה לאיסור נשק גרעיני. היגרדות אחרי תדרוכים סלקטיביים, בלי ניסיון לבחון באופן עצמאי את המשמעות של אמנות כגון אלה, יוצרת כשלים לא מעטים בתמונה המדינית.

ג. התעניינות מוגבלת בצד הערבי

למרות מיקומה הגיאוגרפי של ישראל – מציאות של הסכמי שלום עם מצרים וירדן והקרבה לפלסטינים – מעסיקים כתבים מדיניים להסתמך על מקורות טובים בצד הערבי. כיוון שכך הם נוטים להתעלם משאפות, מטרות ואילוצים של הערבים. התופעה הו בולטת כאשר כדיווחים עולה משקלן של הרלפות ממסדיות

1967) ל"הפתעה" של פתיחת הדיאלוג בין אש"ף לארה"ב שסללה את הדרך ל"הפתעה" של ההכרה ההדרגתית באוסלו. הבנה טובה של הטקסט והקונטקסט בהסכמי אוסלו (בשונה ממה שדוברים שונים אמרו על הסכמים אלה) היתה מסייעת לכתבים מדיניים לפרש את המציאות בחודשים שקדמו לפסגת קמפ דייוויד 2000 ואת ההתפתחויות שכאו לאחריה. בחסות השקט התקשורתית בסוגיות המהותיות של אוסלו הגיעה ישראל ללא כל דיון ציבורי למצב של אי קיום הסכמים ("הפעימה השלישית") ויצירת עובדות חדשות בשטח. גם הכתבים המדיניים לא השכילו להכריח בין היבטים עובדתיים במדיניות החוץ הישראלית לבין אמירות פוליטיות לצורכי פנים. החשבון הוגש לחברה הישראלית בספטמבר האחרון, וכמו תמיד, בהפתעה.

שחזאל חאיר

הכותב הוא דוקטורנט ביחסים בינלאומיים והיה בעבר ראש ענף בחטיבה האסטרטגית באג"ת

מסמכים את דנקר

במסגרת כתבה על "ממלאי הפקודות" ("העין השביעית", ינואר 2001) בעיתון "מעריב", פרסמתם טור תחת הכותרת "עוקץ של דנקר נר". הטור מונה את חטאיו של אמנון דנקר מאז היוותו דובר משרד הסוכנות (הוא הרליף לעיתונאים פעם אחת ישיבה שעוררייתית של הנהלת הסוכנות. חטא, או שמא יושרה ציבורית?), עבור למשרד החינוך שגם ממנו הרליף לעיתונאים סיפורים נגד המשרד (לא פורט אילו סיפורים, מתי ובאיזה הקשר). מכאן לרשימה בשם "זכרונותיו של עוזר מיניסטר ריאלי", שבעקבותיה "טענו נגדו כי מעל באמונו של אלון". מי טען, היכן ולמה בדיוק היתה כאן מעילה באמון – על כך, כמוכח, לא מרווחים לקורא דבר.

וזה עדיין לא מספיק. את הספר על דן כר'אמוץ הוכרנו, ובמשפט הדיבה אפשר לעשות שימוש חוזר? אבל בכך לא די לענת באלינוט, כותבת הטור. היא יודעת לספר ש"לא מעט עיתונאים כבר מנבאים את שם ספרו הבא של דנקר על משפחת נמרוד".

אם היתה הגברת באלינוט טורחת, היתה מגלה שספרו הבא הוא "ספרותי" בעליל, ועומד לצאת בהוצאת "הספרייה החרשה". אבל למה ללכת סחור סחור, הרי מדובר בטור שלא מבקש להעניק מידע לקור'איו, אלא מטרתו "לסמן" את דנקר כ"איש הרע" של העיתונות היש-ראלית ואולי לגרשו מן המתנה, ולשם כך הרי הכל כשר ומותר.

וזהו כבראה, עוקצה של "העין השביעית", שכל תכליתה ללמד אתיקה ונקיון כפיים את העיתונאים.

ישראל סגל

הכותב, לפי הגדרתו, הוא חבר אישי של מר דנקר והוא נאה בכך

איור: עמוס אלנובו

לא שיעשה ניסיון להצליב את המידע עם מקורות עצמאיים אחרים. על רקע זה נוצרת מערכת דימויים והסכרים המזינה את עצמה ואת דעת הקהל. כך, למשל, גרמה התעלמות עקבית וממושכת מן הקולות הריאליסטיים באש"ף (שהובילו את המועצה הלאומית הפלסטינית לקבלת גוסחת "שתי מדינות" על בסיס גבולות